

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ОПШТИНЕ ЦРНА ТРАВА СА АКЦИОНИМ ПЛАНОМ

ОПШТИНА ЦРНА ТРАВА

**ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
ОПШТИНЕ ЦРНА ТРАВА
СА АКЦИОНИМ ПЛАНОМ**

Црна Трава, 2019.

Назив документа: ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
ОПШТИНЕ ЦРНА ТРАВА СА АКЦИОНИМ
ПЛАНОМ, рађен на основу уговора број 404-
44/2018-01/5 од 17. 09. 2018. год.

Наручилац: ОПШТИНА ЦРНА ТРАВА
Трг Милентија Поповића 61, Црна Трава

Заступник наручиоца: Славољуб Благојевић, председник општине

Извршилац: Универзитет у Београду - Географски факултет,
Студентски трг 3/III, 11000 Београд

Руководилац пројекта: Проф. др Дејан Филиповић, дипл.пр.планер

Чланови радног тима: Проф. др Велимир Шећеров, дипл.пр.планер
Проф. др Едвард Јакопин, дипл.економиста
Проф. др Славољуб Драгићевић, дипл.географ
Доц. др Весна Степановић-Милетић, дипл.социолог
Мср Љубица Душков, дипл.пр.планер
Мср Милица Лукић, дипл.пр.планер
Мср Милан Радовић, дипл.пр.планер
Братислав Крстић, дипл.инж.технологије

САДРЖАЈ

УВОД

1. ИЗРАДА ПРОГРАМА

- 1.1. Основе за израду Програма
- 1.2. Садржина и структура Програма
- 1.3. Појмови коришћени у Програму
- 1.4. Надлежност локалне самоуправе у области заштите животне средине

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

- 2.1. Природне карактеристике и ресурси
- 2.2. Привреда и друштво
- 2.3. Стратешки, законодавни, правни и институционални оквир за управљање животном средином

3. СТРАТЕШКО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

- 3.1. Начела Програма
- 3.2. Визија
- 3.3. Општи циљеви Програма

4. ЧИНИОЦИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

- 4.1. Предео и екосистем
- 4.2. Клима и климатске промене
- 4.3. Воде
- 4.4. Ваздух
- 4.5. Земљиште
- 4.6. Зеленило и зелена инфраструктура
- 4.7. Минерални ресурси
- 4.8. Заштићена природна добра и биодиверзитет
- 4.9. Обновљиви извори енергије

5. ЧИНИОЦИ РАЗВОЈА И УТИЦАЈ ПРИВРЕДНИХ СЕКТОРА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

- 5.1. Урбанизам и просторно планирање
- 5.2. Енергетика
 - 5.2.1. Енергетска ефикасност
- 5.3. Индустија
- 5.4. Шумарство
- 5.5. Ловство и рибарство
- 5.6. Пољопривреда
- 5.7. Туризам
- 5.8. Саобраћај

6. ФАКТОРИ РИЗИКА ПО ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

- 6.1. Бука
- 6.2. Отпад и отпадне воде
- 6.3. Јонизујуће и нејонизујуће зрачење
- 6.4. Хемикалије и хемијски удеси
- 6.5. Биохазард и зоохигијена
- 6.6. Природне катастрофе

7. ЧИНИОЦИ КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

- 7.1. Животна средина и здравље
- 7.2. Образовање и заштита животне средине
- 7.3. Информисаност и учешће јавности у одлучивању

8. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА

- 8.1. Институционални оквир за спровођење Програма
- 8.2. Економски инструменти и финансирање
- 8.3. Унапређење јавне свести о заштити животне средине

9. ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА ПРОГРАМА

10. АКЦИОНИ ПЛАН

ЛИТЕРАТУРА

Увод

Законом о заштити животне средине предвиђено је да је локална самоуправа један од основних субјеката заштите животне средине у смислу да јединица локалне самоуправе доноси планове и програме заштите животне средине на својој територији, као и управљања природним ресурсима и добрима у складу са стратешким документима – просторним плановима и Националним програмом и плановима. У оквиру својих права и дужности, локална самоуправа одређује врсте планова и програма за које се израђује стратешка процена утицаја на животну средину; доноси планове заштите од удеса; проглашава стање угрожености животне средине на свом подручју; доноси програм мониторинга на својој територији, који мора бити у складу са програмом Владе Србије; доноси програм заштите животне средине на својој територији, односно локалне акционе и санационе планове у складу са Националним програмом и плановима и својим интересима и специфичностима, док надлежни орган јединице локалне самоуправе једанпут у две године подноси скупштини Извештај.

Програм заштите животне средине општине Црна Трава је стратешки документ у овој области, којим се квантитативно и квалитативно утврдило стање у претходних десет година, препознали трендови и потребе и дефинисали приоритети за наредни период у складу са Националним програмом, Стратегијом одрживог развоја Републике Србије и својим интересима и специфичностима, односно Стратегијом одрживог развоја општине Црна Трава, како би се обезбедила усклађеност политике заштите животне средине са другим секторским политикама.

Програм се израђује у циљу развоја модерне политике заштите животне средине у општини Црна Трава током следеће деценије. Биће реализован Акционим планом, који ће обезбедити правни и институционални основ за бројне текуће и будуће програме и пројекте из области заштите животне средине. Програм је урађен тако да омогући подизање квалитета животне средине и унапређења квалитета живота становништва.

На основу уговора бр.387/1 од 17.09.2018. године (наш број) и бр.404-44/2018-02/4 од 05.09.2018.године (ваш број) Универзитет у Београду – Географски факултет је ангажован од стране општинске управе Црна Трава да изради *Програм заштите животне средине општине Црна Трава са акционим планом*.

Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС“, број 135/04, 36/09, 72/09, 43/11, 14/16, 76/2018 и 95/2018 - др. закон) прописана је обавеза јединице локалне самоуправе да донесе Програм заштите животне средине за своју територију. Јединица локалне самоуправе има и обавезу да редовно, благовремено, потпуно и објективно, обавештава јавност о стању животне средине, односно о појавама које се прате у оквиру мониторинга нивоа загађујућих материја и емисије, као и мерама упозорења или развоју загађења која могу представљати опасност за живот и здравље људи, да, на захтев, доставља информације које се односе на заштиту животне средине и да, у складу са законима који регулишу посебне области заштите животне средине, обезбеди учешће јавности у одлучивању.

1. ИЗРАДА ПРОГРАМА

1.1. Основе за израду Програма

Програм заштите животне средине општине Црна Трава са Акционим планом је стратешки документ који се израђује за период од десет година. Правни основ за израду Програма је обавеза проистекла из Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“, број 135/04, 36/09, 72/09, 43/11, 14/16, 76/2018 и 95/2018 - др. закон). Члан 68. овог Закона прописује обавезу јединице локалне самоуправе да донесе Програм заштите животне средине за своју територију, као и локалне акционе и санационе планове за његово спровођење, у складу са Националним програмом и плановима.

Програм је првенствено намењен доносиоцима одлука као помоћ будућем процесу одлучивања и доношења ваљаних и одговарајућих одлука у области заштите животне средине за добробит целокупне локалне заједнице.

Процес израде Програма подразумева унапређење досадашње политике заштите животне средине и секторских политика ка управљању заштитом животне средине и природним ресурсима на принципима одрживог развоја. Програм је припремљен у циљу усмеравања развоја модерне политике заштите животне средине у Црној Трави током следећих десет година а урађени су и акциони планови који чине детаљне имплементационе планове за следећих пет година.

Програм је креиран тако да омогући унапређење квалитета животне средине и подизање квалитета живота становништва Црне Трава. Програм представља средство за:

- Идентификовање кључних проблема у животној средини општине Црна Трава;
- Дефинисање приоритетних активности и
- Решавање постојећих проблема у области заштите животне средине у Црној Трави.

1.2. Садржина и структура Програма

Како би Програм заштите животне средине био реализован потребна је, између осталог, његова компатибилност са осталим стратешким документима на нивоу Републике Србије и општине Црна Трава и могућност развијања, односно спровођења кроз акционе и санационе планове и програме који ће произилазити из овог документа као оперативни програми рада Управе надлежне за послове заштите животне средине.

У складу са Законом о заштити животне средине и Националним програмом заштите животне средине, Програм заштите животне средине општине Црна Трава обухвата:

- Сажет опис и оцену стања животне средине;
- Процену трендова и кључних проблема у животној средини;
- Дефинисане основне циљеве које је неопходно достићи у погледу заштите животне средине са приоритетним мерама;
- Услове за примену најповољнијих привредних, техничких, технолошких, економских и других мера за одрживи развој и управљање заштитом животне средине;
- Дугорочне и краткорочне мере за спречавање, ублажавање и контролу загађивања;
- Носиоце, начин и динамику реализације;
- Оквирна средства за реализацију.

Израда Програма започета је идентификовањем кључних проблема у области животне средине на основу доступних информација и података, а затим су дефинисани циљеви политике животне средине, имајући у виду и већ утврђене циљеве на националном нивоу и секторске циљеве на нивоу општине. На основу тако усаглашених циљева, одређени су приоритетни задаци и идентификовани пројекти за достизање тих циљева. Након тога, дефинисан је потребан институционални оквир и начин праћења напретка у спровођењу Програма. На основу утврђених циљева и задатака израђен је акциони план којим се утврђују активности, мере и пројекти, рокови, носиоци и партнери у њиховој реализацији и могући извори финансирања.

Сходно захтевима Пројектног задатка, Програм заштите животне средине конципиран је кроз десет делова. У уводном, првом, делу утврдио се правни основ и сврха доношења Програма. Представљена је садржина и структура Програма, као и методологија његове израде. У посебном делу овог поглавља обрађена је надлежност локалне самоуправе у области заштите животне средине.

У другом делу Програма дефинисане су полазне основе за израду Програма, дат кратак опис стања привреде и друштва, природних карактеристика и расположивих природних ресурса, као и стратешког, правног и институционалног оквира за управљање политиком животне средине.

У трећем делу дефинисано је стратешко опредељење за унапређење, развој и заштиту животне средине општине Црна Трава у наредних десет година. Дефинисани су општи и посебни циљеви заштите и унапређења животне средине и приказана начела која су се користила приликом израде Програма.

Четврти део Програма се бавио чиниоцима животне средине. Ово поглавље садржи опис природних и створених услова, стања и трендова и кључних проблема везаних за предео и екосистем територије општине Црна Трава, климу и природне ресурсе (воду, ваздух, земљиште, зеленило, минералне ресурсе, био и геодиверзитет и обновљиве изворе енергије). Такође, садржи и анализу постојећег правног и институционалног оквира за спровођење политика у области сваког од природних ресурса, преглед постојећег мониторинга и анализу достигнутих стандарда у одређеним областима. У овом делу су утврђени циљеви, задаци, приоритетне активности и пројекти по секторима где је то било могуће урадити.

У петом делу Програма обрађен је утицај чиниоца развоја на животну средину, урбанизма и просторног планирања, привреде (индустрија, енергетика, пољопривреда, шумарство, ловство и рибарство, туризам) и саобраћаја. Обрађује стање у тим областима, трендове развоја и утицаја, постојећу регулативу и институционални оквир за управљање тим областима, достигнуте техничке и технолошке стандарде и постојећи мониторинг. Такође, овај део утврђује кључне проблеме, циљеве и задатке и приоритетне активности, мере и пројекте за наредни период.

Шести део Програма садржи преглед фактора који представљају ризик по животну средину (бука, отпад, јонизујуће и нејонизујуће зрачење, хемикалије и хемијски удеси, биохазард и зоохигијена и природне катастрофе).

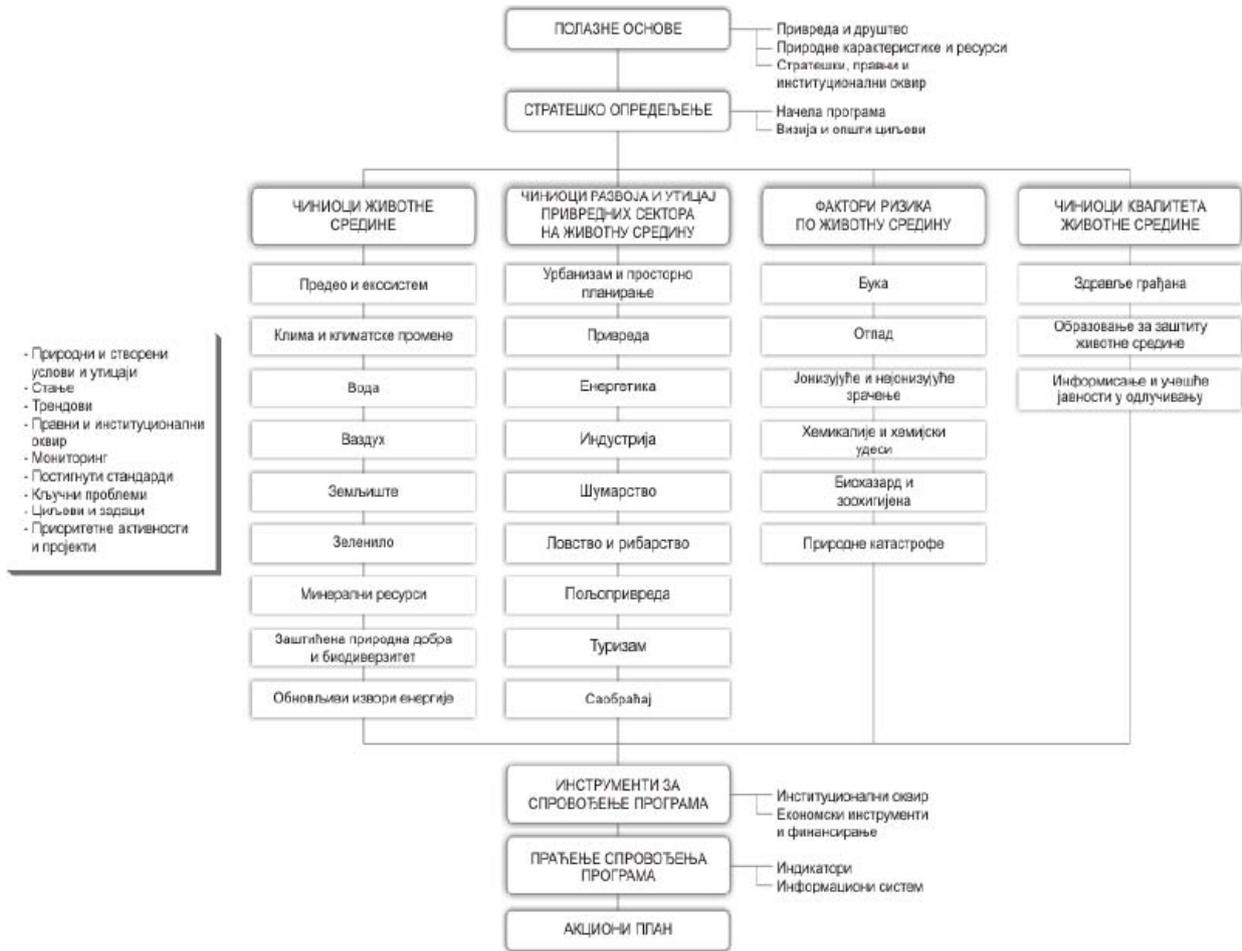
Седми део Програма приказује стање чиниоца квалитета животне средине (здравље грађана, социјални развој, образовање и укљученост јавности), њихове трендове, постојећи правни и институционални оквир, кључне проблеме, циљеве и задатке, као и приоритетне активности, мере и пројекте за наредни период.

У осмом делу Програма су утврђени потребни инструменти за спровођење Програма, институционални оквир, економски инструменти и начин финансирања утврђених активности, мера и пројеката.

Девети део Програма дефинише начин праћења напретка у спровођењу Програма, утврђује индикаторе и потребу успостављања јединственог информационог система за прикупљање и обраду података у области животне средине.

Десети део Програма чини Акциони план којим се утврђују рокови (краткорочни и дугорочни), носиоци и партнери, процењена потребна финансијска средства и извори финансирања за спровођење утврђених задатака, односно активности, мера и пројеката, као и индикатори за праћење напретка у утврђеним посебним циљевима Програма. Акциони план се доноси за период од десет година, за који период се доноси и Програм, и доноси га Скупштина општине Црна Трава. Акционим планом се посебни циљеви Програма и задаци утврђени Програмом развијају на активности, мере и пројекте, утврђују се надлежне и партнерске институције и организације, дефинишу рокови или период реализације, и где год је то могуће, извори финансирања и потребна финансијска средства. Реализација утврђених активности, мера и пројеката се врши путем годишњих оперативних планова надлежних институција и организација, а у складу са финансијском ситуацијом. У зависности од финансијске ситуације, одређују се приоритети у реализацији активности, мера и пројеката у чему морају учествовати све институције и организације наведене као надлежне и партнерске за одређену област Акционог плана. Извештаји о реализацији Акционог плана израђују се на сваке две године. На основу извештаја и оцене степена реализације и достигнутих посебних циљева Програма, врше се измене и допуне Акционог плана.

Шема структуре и садржине Програма дата је на следећој слици.

1.3. Појмови коришћени у Програму

Приликом израде Програма заштите животне средине користили су се одређени појмови који су наведени у наставку, ради лакшег разумевања. То су:

- *Активност која утиче на животну средину* јесте сваки захват (стални или привремени) којим се мењају и/или могу променити стања и услови у животној средини, а односи се на коришћење ресурса и природних добара, процесе производње и промета, дистрибуцију и употребу материјала, испуштање (емисију) загађујућих материја у воду, ваздух или земљиште, управљање отпадом и отпадним водама, хемикалијама и штетним материјама, буку и вибрације, јонизујуће и нејонизујуће зрачење, удесе;
- *Биодиверзитет (биолошка разноврсност)* јесте разноврсност организама у оквиру врсте, међу врстама и међу екосистемима и обухвата укупну разноврсност гена, врста и екосистема на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу;
- *Brownfield* су површине и објекти у урбанизованим подручјима који су изгубили свој првобитни начин коришћења или се врло мало користе. Често имају, или се претпоставља да имају, еколошка оптерећења и на њима се налазе руинирани производни и други објекти;

- *Геодиверзитет* јесте присуство или распрострањеност разноврсних елемената и облика геолошке грађе, геолошких структура и процеса, геохронолошких јединица, стена и минерала различитог састава и начина постанка и разноврсних палеоекосистема мењаних у простору под утицајима унутрашњих и спољашњих геодинамичких чиниоца током геолошког времена;
- *Деградација животне средине* јесте процес нарушавања квалитета животне средине који настаје природном или људском активношћу или је последица непредузимања мера ради отклањања узрока нарушавања квалитета или штете по животну средину, природне или радом створене вредности;
- *Деконтаминација* обухвата све операције које омогућавају поновно коришћење, рециклажу или безбедно одлагање опреме, објеката или материјала контаминираних материјама и може укључити уклањање или замену опасних материја одговарајућим мање штетним материјама;
- *Депонија* јесте место за коначно санитарно одлагање отпада на површини или испод површине земље;
- *Дивља депонија* јесте место, јавна површина, на којој се налазе неконтролисано одложене различите врсте отпада и која не испуњава услове утврђене прописом којим се уређује одлагање отпада на депоније;
- *Greenfield* је још увек незапоседнуто земљиште, коришћено за пољопривреду, као зелена површина или препуштено природној сукцесији;
- *Екологија* је биолошка дисциплина која проучава односе између живих бића и животне средине, као и узајамне односе живих бића;
- *Економски инструменти* су категорија инструмената који имају за циљ да утичу на понашање економских чиниоца променом финансијских подстицаја у циљу побољшања исплативости управљања заштитом животне средине и природним ресурсима;
- *Емисија* јесте испуштање и истицање загађујућих материја у гасовитом, течном и чврстом агрегатном стању или емисија енергије из извора загађивања у животну средину;
- *Животна средина* јесте скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот;
- *Загађивање животне средине* јесте уношење загађујућих материја или енергије у животну средину, изазвано људском делатношћу или природним процесима које има или може имати штетне последице на квалитет животне средине и здравље људи;
- *Заинтересована јавност* јесте јавност на коју утиче или на коју може утицати доношење одлуке надлежног органа или која има интереса у томе, укључујући и удружења грађана и друштвене организације које се баве заштитом животне средине и које су евидентирани код надлежног органа;
- *Заштићено природно добро* јесте очувани део природе посебних вредности и одлика (геодиверзитета, биодиверзитета, предела, пејзажа и др.), који има трајни еколошки, научни, културни, образовни, здравствено-рекреативни, туристички и други значај, због чега као добро од општег интереса ужива посебну заштиту;
- *Захтеви у погледу квалитета животне средине* јесу скуп услова и захтева који морају бити испуњени у одређено време и на одређеном простору или у појединим медијумима животне средине, у складу са посебним прописима;

- *Извори загађивања животне средине* јесу локацијски одређени и просторно ограничени тачкасти, линијски и површински извори загађујућих материја и енергије у животну средину;
- *Јавно природно добро* јесте уређени или неуређени део природног богатства, односно ваздуха, водних добара, приобаља, подземних добара, шумских добара, предела или простора, једнако доступан свима;
- *Јавност* јесте једно или више физичких или правних лица, њихова удружења, организације или групе;
- *Јонизујућа зрачења* су електромагнетска или честична зрачења која могу да јонизују материју чија је енергија већа од 12,4 eV, односно таласна дужина мања од 100 nm;
- *Капацитет животне средине* јесте способност животне средине да прихвати одређену количину загађујућих материја по јединици времена и простора тако да не наступи неповратна штета у животној средини;
- *Катастрофа* је елементарна непогода или друга несрећа и догађај који величином, интензитетом и неочекиваномшћу угрожава здравље и животе већег броја људи, материјална добра и животну средину, а чији настанак није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних служби, органа државне управе и јединица локалне самоуправе, као и несрећа настала ратним разарањем или тероризмом;
- *Квалитет животне средине* јесте стање животне средине које се исказује физичким, хемијским, биолошким, естетским и другим индикаторима;
- *Надлежни орган* јесте орган одговоран за спровођење обавеза у оквиру овлашћења утврђених Законом о заштити животне средине, у овом случају јединица локалне самоуправе;
- *Најбоље доступне технике* представљају најделотворније и најмодерније фазе у развоју активности и начину њиховог обављања које указују на практичну погодност одређених техника за утврђивање основа за одређивање, односно достизање граничних вредности емисија, у циљу спречавања или, ако то није изводљиво, у циљу смањења емисија и утицаја на животну средину као целину;
- *Нејонизујућа зрачења* су електромагнетска зрачења која имају енергију мању од 12,4 eV. Она обухватају: ултраљубичасто зрачење (таласне дужине 100 nm – 400 nm), видљиво зрачење (таласне дужине 400 nm – 780 nm), инфрацрвено зрачење (таласне дужине 780 nm – 1 mm), радио-фреквенцијско зрачење (фреквенције 10 kHz – 300 GHz), електромагнетска поља ниских фреквенција (фреквенције 0 kHz – 10kHz) и ласерско зрачење. Нејонизујућа зрачења обухватају и ултразвук или звук чија је фреквенција већа од 20 kHz;
- *Ниво загађујуће материје* јесте концентрација загађујуће материје у животној средини којом се изражава квалитет животне средине у одређеном времену и простору;
- *Мониторинг* јесте планско, системско и континуално праћење стања природе, односно делова биолошке, геолошке и предеоне разноврсности;
- *Оператер* јесте свако физичко или правно лице које, у складу са прописима, управља постројењем, односно комплексом, контролише га или је овлашћен за доношење економских одлука у области техничког функционисања постројења;
- *Опасан отпад* јесте отпад који по свом пореклу, саставу или концентрацији

- опасних материја може проузроковати опасност по животну средину и здравље људи и има најмање једну од опасних карактеристика утврђених посебним прописима, укључујући и амбалажу у коју је опасан отпад био или јесте упакован;
- *Отпад* јесте свака материја или предмет који држалац одбацује, намерава или је неопходно да одбаци;
 - *Предео* јесте одређено подручје, онако како га људи виде и доживљавају, чији је карактер резултат деловања и интеракције природних и/или људских фактора;
 - *Природа* представља јединство геосфере и биосфере, изложено атмосферским променама и различитим утицајима и обухвата природна добра и природне вредности које се исказују биолошком, геолошком и предеоном разноврсношћу;
 - *Природне вредности* јесу природна богатства која чине ваздух, вода, земљиште, шуме, геолошки ресурси, биљни и животињски свет
 - *Регистар извора загађивања животне средине* јесте скуп систематизованих података и информација о врстама, количинама, начину и месту уношења, испуштања или одлагања загађујућих материја у гасовитом, течном и чврстом агрегатном стању или испуштања енергије (буке, вибрација, топлоте, јонизујућег и нејонизујућег зрачења) из тачкастих, линијских и површинских извора загађивања у животну средину;
 - *Ризик* јесте мера одређеног нивоа вероватноће да нека активност, директно или индиректно, изазове опасност по животну средину, живот и здравље људи;
 - *Санација, односно ремедијација* јесте процес чишћења или коришћења других метода за уклањање загађења са локације до нивоа који је безбедан за будуће коришћење;
 - *Удес* јесте изненадни и неконтролисани догађај који настаје ослобађањем, изливањем или расипањем опасних материја, обављањем активности при производњи, употреби, преради, складиштењу, одлагању или дуготрајном неадекватном чувању;
 - *Угрожена животна средина* јесте одређени део простора где загађење или ризик од загађења превазилази капацитет животне средине.

1.4. Надлежност локалне самоуправе у области заштите животне средине

Надлежност јединице локалне самоуправе у области животне средине дефинисана је чланом 190. Устава Републике Србије којим је прописано да општина, преко својих органа, у складу са законом, обавља различите послове, између осталог, стара се о заштити животне средине.

Поред Устава, надлежности јединица локалне самоуправе су дефинисане и другим прописима, од којих су најзначајнији Закон о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Србије“, бр. 129/07, 83/14 - др. закон, 101/2016 - др. закон и 47/2018), Закон о комуналним делатностима („Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/11, 104/2016 и 95/2018) и прописи у области заштите животне средине.

Активности који се тичу заштите животне средине на нивоу локалне самоуправе су бројни и веома захтевни за локалне администрације. Република Србија је усвојила најбитније стратешке документе којима се регулише политика животне средине. Такође, усвојен је сет закона и подзаконских аката из области животне средине који су у великој мери усклађени са стандардима Европске Уније. На тај начин створен је и регулаторни оквир у овој области чиме су и локалне самоуправе добиле значајну улогу у спровођењу ових прописа и дефинисању адекватних управљачких механизма, али и тежак задатак реализације истих.

Према Закону о локалној самоуправи предвиђено је да локална самоуправа доноси и спроводи програме и пројекте локалног економског, социјалног и еколошког развоја и стара се о унапређењу општег оквира за развој општине. Функција еколошког планирања, своди се на холистички, интегративни приступ у складу са капацитетима животне средине. Успостављањем одрживог склада између привредног развоја и окружења, тј интеграције простора и животне средине у социоекономски развој, долази се до циљне идеје о одрживом развоју. При томе, стратешко планирање на локалном нивоу добија форму процеса, које се заснива на хоризонталној координацији различитих сектора, подразумевајући константан рад на развојним проблемима.

* СОР - Стратегија одрживог развоја

* ЛЕАП - Локални еколошки акциони план

* ПЗЖ - Програм заштите животне средине

Локалне самоуправе већ имају значајне надлежности, а у будућности ће имати још више обавеза у погледу спровођења великог дела одредаба закона у домену заштите животне средине, као и у погледу праћења и извештавања о стању животне средине на локалном нивоу.

Спровођењем законских прописа на пољу заштите животне средине, такође се отвара простор за примену принципа, као што су транспарентност, одговорност и учешће јавности на локалном нивоу. Ови фундаментални принципи политике заштите животне средине Европске уније захтевају благовремену припрему локалних власти и свест о њиховој улози у процесу придруживања ЕУ.

У остваривању система заштите животне средине јединица локалне самоуправе је одговорна за сваку активност којом се мењају или се могу променити стање и услове у животној средини, односно за непредузимање мера заштите животне средине, у складу са Законом о заштити животне средине. Јединице локалне самоуправе имају одређену одговорност у погледу спровођења значајног дела обавеза које се односе на надлежност из области животне средине као и на унапређење стања животне средине у општинама.

Закон о заштити животне средине („Сл. гласник РС“, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011 - одлука УС, 14/2016, 76/2018 и 95/2018 - др. закон) представља општи нормативни оквир унутрашњег и спољашњег система заштите животне средине. Значајан део одредби Закона се односи на јединице локалне самоуправе. *Обавеза локалне самоуправе* је да обезбеђују интеграцију заштите и унапређивања животне средине у све секторске политике спровођењем међусобно усаглашених планова и програма и применом прописа кроз систем дозвола, техничких и других стандарда и норматива, финансирањем, подстицајним и другим мерама заштите животне средине.

У контексту наведеног, планирање и уређење простора општине представља једну од најзначајнијих делатности локалне самоуправе где се обавезе заштите животне средине морају стриктно поштовати. Одредбе везане за планирање и уређење простора у Закону садржане су у следећим члановима, и то:

Члан	Одредбе везане за планирање и уређење простора
10.	Одрживо управљање природним вредностима и заштита животне средине уређују се овим Законом, као и посебним законима и другим прописима којима се уређује процена утицаја планова, програма и пројеката на животну средину.
11.	Управљање природним вредностима остварује се планирањем одрживог коришћења и очувања њиховог квалитета и разноврсности, у складу са условима и мерама заштите животне средине.
14.	Контролу коришћења и заштиту природних ресурса и добара обезбеђују органи и организације [...] у складу са овим и посебним законима, а нарочито: спровођењем Националне стратегије, планова, програма и основа; применом стандарда, норматива и прописа о коришћењу и заштити природних ресурса и добара; стратешком проценом утицаја на животну средину планова, програма и других аката којима се уређује коришћење природних вредности и заштита животне средине [...].
19.	Развојним и просторним планом утврђују се зоне изградње на одређеним локацијама зависно од капацитета животне средине и степена оптерећења, као и циљева изградње унутар одређених делова на тим локацијама.
20.	Јавне зелене површине у насељеним местима и пределима обухваћеним просторним и урбанистичким плановима подижу се и одржавају на начин који омогућава очување и унапређивање природних и створених вредности.
33.	Уређење простора, коришћење природних ресурса и добара одређено просторним и урбанистичким плановима и другим плановима (планови уређења и основе коришћења пољопривредног земљишта, шумске, водопривредне основе и програми [...]) заснива се на обавези да се:

	<ul style="list-style-type: none"> - природни ресурси и добра чувају, унапређују и у највећој мери обнављају, а ако су необновљиви да се рационално користе, - обезбеди заштита и несметано одвијање функција заштићених природних добара са њиховом заштићеном околином [...], - обезбеди очување изграђеног простора, - обезбеде услови за одмор и рекреацију човека, - одреде мере заштите животне средине, - прикаже постојеће стање и планирано стање са мерама потребним да се планови остваре.
34.	<p>У просторним и урбанистичким плановима обезбедиће се мере и услови заштите животне средине, а нарочито:</p> <ul style="list-style-type: none"> - утврђивање посебних режима очувања и коришћења подручја заштићених природних добара, изворишта водоснабдевања, [...] - одређивање подручја угрожених делова животне средине (загађена подручја, подручја угрожена ерозијом и бујицама, експлоатацијом минералних сировина, плавна подручја и сл) и утврђивање мера за санацију ових подручја, - утврђивање мера и услова заштите животне средине према којима ће се користити простор намењен [...] чијом изградњом или коришћењем се може угрозити животна средина.

У делу који се односи на превентивне мере, локална самоуправа учествује у поступку припреме и доношења планова (просторни и урбанистички) и разних других програма коришћења и управљања природним ресурсима и добрима, у складу са стратешким документима на републичком нивоу.

Локалним самоуправама, на основу Закона, између осталог су поверени и послови вршења инспекцијског надзора над извршавањем послова поверених овим Законом и прописа донетих на основу овог Закона.

Јединици локалне самоуправе поверени су и следећи послови:

- Обезбеђивање услова и мера заштите животне средине у просторним и урбанистичким плановима;
- Одређивање статуса угрожене животне средине и режим санације и ремедијације за подручје од локалног значаја;
- Доношење плана заштите од удеса у оквиру надлежности утврђене законом;
- Проглашење стања угрожености животне средине у оквиру надлежности утврђене законом;
- Организовање и вођење локалног регистра извора загађивања животне средине;
- Доношење програма мониторинга и обезбеђивање сталне контроле и праћења стања животне средине, у оквиру надлежности утврђене овим законом и посебним законом;
- Вршење инспекцијског надзора над извршавањем послова поверених овим законом и прописима донетих на основу овог закона.

Поред набројаних послова, локална самоуправа је дужна да Агенцији за заштиту животне средине тромесечно доставља податке за израду извештаја о стању животне средине у Републици. Праћење стања животне средине треба спроводити на основу једноставних и адекватних индикатора који омогућавају добијање повратних информација о потенцијалним утицајима на животну средину.

Закон о управљању отпадом („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 - др. закон) уређује врсте и класификацију отпада, планирање управљања отпадом, субјекте, одговорности и обавезе у управљању отпадом, управљање посебним токовима отпада, услове и поступак издавања дозвола, прекогранично кретање отпада, извештавање, финансирање управљања отпадом, надзор и друга питања од значаја за управљање отпадом. Управљање отпадом је комплексан задатак, који захтева одговарајуће организационе капацитете локалне самоуправе и сарадњу између бројних заинтересованих страна. Неадекватно поступање са отпадом је један од највећих и најсложенијих проблема који се односе на животну средину.

У складу са одредбама овог Закона, локална самоуправа обавља следеће послове:

- доноси Локални план управљања отпадом, обезбеђује услове и стара се о његовом спровођењу
- уређује, обезбеђује, организује и спроводи управљање комуналним отпадом, односно инертним и неопасним отпадом на својој територији, у складу са Законом;
- уређује поступак наплате услуга у области управљања комуналним, односно инертним и неопасним отпадом, у складу са Законом;
- издаје дозволе у складу са чланом 60., одобрења и друге акте у складу са овим Законом, води евиденцију и податке доставља министарству;
- на захтев министарства даје мишљење у поступку издавања дозвола у складу са овим Законом;
- врши надзор и контролу мера поступања са отпадом у складу са овим законом.
- дужна је да својим актом одреди органе и службе надлежне за обављање ових послова.

Чланом 13. Закона прописано је да „Скупштина јединице локалне самоуправе доноси локални план управљања отпадом којим дефинише циљеве управљања отпадом на својој територији у складу са Стратегијом. Локални план управљања отпадом припрема служба јединице локалне самоуправе надлежна за послове управљања отпадом у сарадњи са другим органима надлежним за послове привреде, финансија, заштите животне средине, урбанизма, као и са представницима привредних друштава, односно предузећа, удружења, стручних институција, невладиних и других организација, укључујући и организације потрошача“. Локалној самоуправи се поверава вршење инспекцијског надзора над активностима сакупљања, транспорта, складиштења, третмана и одлагања инертног и неопасног отпада, за које надлежни орган издаје дозволу на основу овог Закона.

Законом о заштити ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 10/13) уређује се управљање квалитетом ваздуха и одређују мере, начин организовања и контрола спровођења заштите и побољшања квалитета ваздуха као природне вредности од општег интереса која ужива посебну заштиту. Заштиту и побољшање квалитета ваздуха обезбеђују, у оквиру својих овлашћења, и јединице локалне самоуправе.

У складу са одредбама овог Закона, локална самоуправа обавља следеће послове:

- Врши мониторинг квалитета ваздуха у локалној мрежи (за праћење квалитета ваздуха успостављају се локалне мреже мерних станица и/или мерних места);

Локалну мрежу чине допунске мерне станице/мерна места које надлежни орган локалне самоуправе одреди на основу мерења или поступака процене за зоне и агломерације за које нема података о нивоу загађујућих материја, у складу са својим потребама и могућностима;

- Обавештавање јавности у случају прекорачења концентрација утврђених овим законом или концентрација поједине загађујуће материје опасне по здравље људи;
- Доношење Плана квалитета ваздуха и Краткорочних акционих планова. Надлежни орган локалне самоуправе дужан је да донесе План квалитета ваздуха у зонама и агломерацијама у којима је ваздух треће категорије, односно када је угрожен капацитет животне средине или постоји стално загађење ваздуха на одређеном простору. Краткорочни акциони планови се доносе када постоји опасност да нивои загађујућих материја у ваздуху прекораче једну или више концентрација опасних по здравље људи. Ближи услови и дужности су одређени члановима 31, 32, 33, 34 и 35 овог Закона;
- Јавно објављивање и достављање података о резултатима мониторинга квалитета ваздуха Агенцији, односно да податке учине доступним јавности и објаве у средствима јавног информисања, електронским медијима, као и на својим веб-страницама;
- Обавља инспекцијски надзор над спровођењем мера заштите ваздуха од загађивања у објектима за које надлежни орган локалне самоуправе издаје одобрење за градњу, односно употребну дозволу.

Поред наведеног, локална самоуправа је дужна да, у случају када се било која гранична вредност, критични ниво, граница толеранције, циљна вредност и дугорочни циљ, концентрација опасна по здравље људи или концентрација о којој се извештава јавност прекорачи због значајног прекограничног преноса ваздухом загађујућих материја или њихових прекурсора, о томе обавести надлежно Министарство.

Законом о водама („Сл. гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018 - др. закон) се уређује правни статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним земљиштем, извори и начин финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за управљање водама.

У складу са одредбама овог Закона, локална самоуправа обавља следеће послове:

- Управљање водним објектима;
- Обезбеђење заштите од штетног дејства вода и управљање ризицима (израда прелиминарне процене ризика од поплава, израда и спровођење планова управљања ризицима од поплава и др);
- Организовање и спровођење одбране од поплава на водама II реда;
- Доноси Оперативни план за одбрану од поплава (у складу са чланом 55 овог Закона),
- Одређује ерозионо подручје, услове за његово коришћење и радове и мере за заштиту од ерозије и бујица;
- Ради спречавања и отклањања штетног дејства ерозије и бујица спроводи превентивне мере и заштитне радове у складу са Планом управљања водама.

Локална самоуправа обезбеђује средства за изградњу објеката и извршење радова и мера за заштиту;

- Одређује место и начин општег коришћења воде (пиће, напајање стоке у домаћинству, санитарно-хигијенске потребе, рекреацију и купање, гашење пожара и пловидбу);
- Подноси захтев за одређивање зона санитарне заштите (члан 77);
- Доноси акт о испуштању отпадних вода у јавну канализацију;
- Доноси водна акта, издаје водне услове, издаје водни налог, води водне књиге и др.;
- Издаје одобрења за прикључење на јавни водовод у сеоском насељу.

Законом о заштити од буке у животној средини („Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 88/10) уређују се мере и услови заштите од буке у животној средини, начини мерења буке у животној средини, приступ информацијама о буци, надзор и друга питања од значаја за заштиту животне средине и здравље људи.

Локална самоуправа одговорна је за сваку активност или непредузимање мера којима се проузрокује изложеност буци изнад граничних вредности. На основу анализа и искустава може се констатовати да обавезе и надлежности локалне самоуправе у области заштите од буке представљају непознаницу великом броју општина.

У складу са одредбама овог Закона, локална самоуправа обавља следеће послове:

- Утврђује мере и услове заштите од буке, односно звучне заштите у плановима, програмима и пројектима;
- Врши акустичко зонирање на својој територији, одређује мере забране и ограничења у складу са овим Законом;
- Доноси локални акциони план заштите од буке у животној средини, односно обезбеђује услове и стара се о његовом спровођењу;
- Обезбеђује финансирање мониторинга буке у животној средини на територији јединице локалне самоуправе;
- Врши надзор и контролу примене мера заштите од буке у животној средини;
- Својим актом одређују органе и службе надлежне за обављање послова.

Надлежни орган локалне самоуправе одређује акустичке зоне, прописује мере забране и ограничења и доноси Акциони план заштите од буке за агломерације на својој територији, а све у складу са овим Законом. Потребно је ојачати капацитете локалних самоуправа јер се наведене активности махом до сада нису спроводиле.

Законом о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/04 и 36/09) се уређује: поступак процене утицаја за пројекте који могу имати значајан утицај на животну средину, садржај студије о процени утицаја на животну средину, учешће заинтересованих органа и организација и јавности, прекогранично обавештавање за пројекте који могу имати значајан утицај на животну средину друге државе, надзор и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину.

Локалној самоуправи поверени су послови спровођења поступка процене утицаја на животну средину оног пројекта за који одобрење за изградњу издаје орган јединице локалне самоуправе, и то:

- Одлучивање и издавање решења о потреби процене утицаја пројекта на животну средину, односно обима и садржаја процене утицаја;
- Издавање решења о давању сагласности на студију о процени утицаја пројекта на животну средину;
- Одлучивање и издавање решења у поступку ажурирања студије о процени утицаја на животну средину;
- Учешће у поступку техничког прегледа (пријема) објекта за које је издата сагласност на студију о процени утицаја на животну средину;
- Вршење инспекцијског надзора.

Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/04 и 88/10) се уређују услови, начин и поступак вршења процене утицаја одређених планова и програма на животну средину ради обезбеђења заштите животне средине и унапређења одрживог развоја уз интегрисање основних начела животне средине у поступак припреме и усвајања планова и програма.

Локалној самоуправи поверени су послови спровођења поступка стратешке процене утицаја на животну средину, планова и програма које доноси јединица локалне самоуправе и то:

- Припрема плана и програма извршене стратешке процене утицаја;
- Израда стратешке процене која је усклађена са другим стратешким проценама и проценама утицаја пројекта на животну средину;
- Давање мишљења на одлуке о потреби израде стратешке процене утицаја и плана и програма на животну средину;
- Спровођење поступка стратешке процене уз учешће заинтересованих органа и организација и уз учешће јавности;
- Оцена извештаја о стратешкој процени са применом прописаних критеријума;
- Давање сагласности на Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину.

Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине („Службени гласник РС“, број 135/04 и 25/15) уређују се услови и поступак издавања интегрисане дозволе за постројења и активности који могу имати негативан утицај на здравље људи, животну средину или материјална добра, врсте активности и постројења, надзор и друга питања од значаја за спречавање и контролу загађивања животне средине.

Локалној самоуправи поверавају се послови:

- Издавање интегрисане дозволе за постројења и активности за које одобрење за изградњу или употребну дозволу издаје надлежни орган локалне самоуправе;
- Послови инспекцијског надзора над постројењима и активностима за које одобрење за изградњу или употребну дозволу издаје надлежни орган локалне самоуправе.

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

2.1. Природне карактеристике и ресурси

Општина Црна Трава се налази у југоисточном делу Србије, административно припада Јабланичкој области (управном округу) и удаљена је око 66 km од Града Лесковца који је центар Јабланичког округа. Граничи се са општинама Бабушница, Власотинце, Владичин Хан, Сурдулица и Градом Лесковац. Пограничног је карактера јер се на истоку граничи са Бугарском. У погледу мезо и микрорегионалне припадности налази се на простору Балканске Србије у оквиру микрорегије Власина и Крајиште.

Морфолошке одлике изразито планинског рељефа и географска неприступачност простора условили су слабу саобраћајну повезаност са регионалним окружењем и најближим саобраћајним коридорима. Једине важније саобраћајне комуникације јесу државни путеви ПА реда: Преједане – Црна Трава (ознака пута 232, дужина 29.289 km) и Свође - Црна Трава - Власина Округлица - Босилеград - државна граница са Бугарском (гранични прелаз Рибарци) (ознака 231, дужина 97.583 km). Преко Сурдулице и Владичиног Хана, Црна Трава је повезана са аутопутем Е75.

Природно окружење општине Црна Трава одликује се надморским висинама које често прелазе 1000 m и планинама Чемерник, Остроzub, Тумба и Плана као доминантним елементима рељефа. Планинска област Црне Траве оивичена је Грделичком клисуром, долином Јужне Мораве, планином Варедник и Власинским језером. Општина је богата природним ресурсима и веома очуваном животном средином. Густа и разграната хидрографска мрежа са бројним изворима бистре, планинске воде и највећим хидролошким објектом регије – Власинском реком представља важан водни потенцијал општине.

Значајан ресурс су и висококвалитетни, добро очувани шумски предели. Шумовитост је изнад државног просека и износи преко 50% укупне територије општине, док у појединим насељима прелази и 60%. Посебно се истичу листопадне шуме букве. Природни ресурс општине и потенцијал будућег развоја јесу и пространи травни екосистеми. Око 35% територије чине ливаде и пашњаци који спадају у најбоља пашњачка подручја Србије са стабилним вегетационим покривачем. Погодни су за сенокос и развој сточарства. Пољопривредно земљиште погодно је за узгајање крмног биља, висококвалитетног кромпира и воћа (боровница и брусница). Флору и фауну чине разноврсни примерци сисара, дивљачи, птица, ретких и лековитих биљака, међу којима се налазе и заштићене врсте. Заштићена подручја, заштићене врсте и геолошко наслеђе посебно подижу еколошку, биолошку и биогеографску вредност подручја. Геолошка грађа терена условила је појаву различитих минералних сировина. Од минералних сировина треба споменути лежишта магнетита, олова и цинка, талка, азбеста, амфиболита и камена који се експлоатише у мањој мери за локалне потребе.

2.2. Привреда и друштво

Локални привредни и економски развој општине Црна Трава суочава се са бројним проблемима. Генерална слика је незадовољавајућа, општина се налази у стадијуму економске стагнације и припада групи привредно најмање развијених и економски најсиромашнијих општина у Републици Србији.

Индустрија је неразвијена, индустријски погони отворени 1980-тих у Црној Трави су угашени, неактивни и с обзиром на деценијско занемаривање и пропадање тешко је обезбедити инвестициона средства за њихово поновно активирање. Доминантан извор прихода и основа локалне привреде јесу пољопривреда и сточарство као традиционалне делатности, које међутим не остварују довољне позитивне ефекте на подстицај развоја и у извесној мери услужни сектор делатности. Пољопривреда и сточарство обављају се применом традиционалних и застарелих агро-техничких метода, пољопривредна домаћинства махом производе само за сопствене потребе, мало је оних произвођача који учествују на регионалном или националном тржишту са својим производима.

Недостатак кадрова, финансијских средстава, неповољна демографска структура, број незапослених, ниска просечна месечна примања, просторна излованост, лоша саобраћајна повезаност и опремљеност простора су основни ограничавајући фактори економског развоја. Како би се у будућем периоду остварио привредни прогрес, макар у извесној мери, развој економије би требао бити усмерен ка коришћењу реалних потенцијала и ресурса који су доступни уз уважавање свих недостатака и органичења простора. Предност дати малим и средњим произвођачким и прерађивачким погонима, активирати развој органске пољопривреде и производњу еколошки безбедне хране, развоју сточарства (пре свега кроз оснивање мини фарми коза, оваца и говеда), производњи прехранбених производа од млека и меса, воћарству (узгајање бобичастог воћа), оснивању мањих произвођачких погона дрвне индустрије и развоју туризма.

Општина Црна Трава припада групи општина Србије које се по својим основним демографским карактеристика налазе у стадијуму најдубље демографске старости. На укупној површини од 312 km², на подручју 25 насеља живи укупно 1278 становника. Густина насељености износи свега 4 становника/km², те општина припада групи најслабије насељених делова Србије. Демографски испражњен простор, економски веома слабо развијен подложен је интензивном утицају негативних демографских трендова који су деценијама заступљени. Из године у годину бележи се константан пад броја становника. Према подацима Пописа становништва 1991. године општина је бројала 3778 становника, 2002. године 2563 становника, 2011. године када је спроведен последњи Попис становништа у Србији општину је насељавало 1663 становника, да би 2017. године тај број пао на 1278 становника (подаци Виталне статистике Републичког завода за статистику).

Табела бр. 1: Упоредни преглед броја становника насеља општине Црна Трава 1948-2011.

Општина/насеље	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Црна Трава	13614	12902	12319	9672	6366	3789	2563	1663
Бајинци	420	398	305	130	86	34	23	11
Банковци	468	434	422	360	252	139	67	31
Бистрица	282	278	217	107	45	17	8	2
Брод	1296	1164	952	624	399	178	122	71
Вус	75	84	82	71	41	26	19	8
Горње Гаре	706	626	585	561	393	164	80	57
Градска	738	755	867	837	638	434	337	255
Дарковце	1501	1428	1507	1379	922	455	205	94
Добро Поље	421	370	358	200	104	45	16	19
Златанце	576	522	460	358	245	193	158	85
Јабуковик	631	585	591	485	347	177	97	46
Јовановце	156	142	125	97	67	52	43	27
Кална	826	817	885	720	441	217	147	86
Криви Дел	766	772	766	603	384	277	198	126
Крстићево	303	274	243	150	71	53	24	21
Млачиште	474	486	377	234	118	57	29	20
Обрадовце	113	102	90	70	48	38	31	24
Острозуб	246	239	218	75	33	9	1	1
Павличина	402	464	473	295	134	70	40	10
Преслап	730	732	792	764	527	329	251	166
Рајчетине	267	225	248	177	83	46	33	21
Руње	75	51	26	21	21	7	6	5
Састав Река	-	11	18	21	55	53	40	30
Црна Трава	2051	1860	1639	1276	873	688	563	434
Чука	91	83	73	57	39	31	25	13

Извор: Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 и 2011., Подаци по насељима, Републички завод за статистику

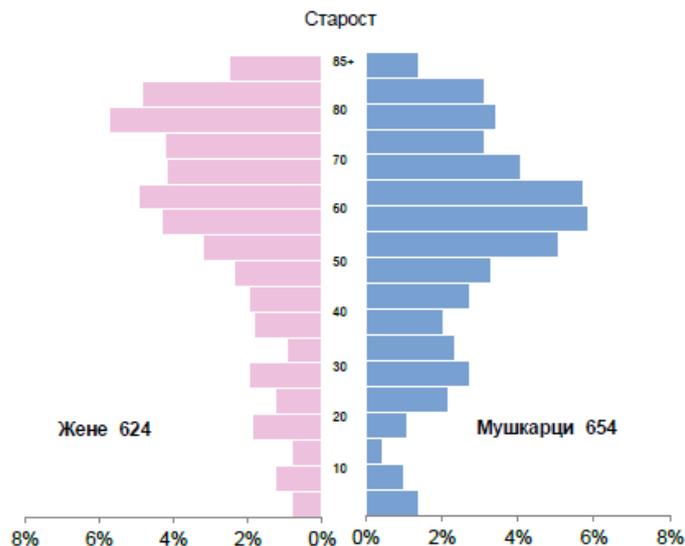
Осим смањења броја становника, смањује се и број домаћинстава и њихових чланова (просечно 2.09 члана по домаћинству), а у структури домаћинстава све је више оних са само једним чланом (41%), домаћинства са 2 члана учествују са 32% у укупном броју становника, а трочлана домаћинства са 13%. Најмање је оних са 4 или више чланова. Стопа наталитета износи 6, стопа морталитета 35, а стопа природног прираштаја носи негативну вредност од -30. Просечна старост становништва износи 55 година (Витална статистика, РЗС, 2017). Ако се посматра структура становништва према старости и полу, најмање има деце и младог становништва 7% (0-17 година), док је становништво старије од 65 година бројније од поменуте старосне групе (37%). Полна структура показује да је више мушкараца (654) него жена (624). Код жена бележи се знатан пад посебно у оним старосним групама које означавају фертилно становништво, што има пресудан утицај на

будући ток демографског развоја. Образовна и квалификациона структура становништва такође су неповољне. Број неписмених је изнад републичког просека, а велики број становника поседује само основно образовање.

Табела бр. 2: Становништво према старости и полу, општина Црна Трава

Старосна група	2016		2017	
	ж	м	ж	м
Деца старости до 6 год.	16	20	17	23
Деца старости 7–14 год.	25	16	19	14
Деца старости 15–18 год.	17	12	20	12
Деца старости 0–17 год.	55	45	51	45
Број младих (15–29 год.)	64	83	65	77
Радни контингент становништва (15–64 год.)	329	444	314	423
Укупно	661	678	624	654

Извор: Витална статистика 2016. и 2017., Републички завод за статистику

Графикон бр.1: Старосна прирамида општине Црна Трава
Извор: Републички завод за статистику

2.3. Стратешки, законодавни, правни и институционални оквир за управљање животном средином

Актуелни законски оквир у нашој земљи почео је да се уводи 2004. године чиме је установљен систем интералног управљања и уређења заштите животне средине. Усвојен је пакет закона у којима су установљени принципи и начела заштите животне средине, као и обавезе и права субјеката у систему заштите животне средине. Законом о заштити животне средине дефинисани су основни принципи заштите и унапређења животне средине, а локална самоуправа је означена као субјекат у систему заштите животне

средине са својим правима и обавезама. Тим законом утврђена је и обавеза јединице локалне самоуправе да донесе програм заштите животне средине на својој територији, као и локалне акционе и санационе планове за његово спровођење.

Након тога, нова измена законодавства у области животне средине извршена је током 2009. и 2010. године, када је донет велики број тзв. секторских закона у области животне средине, чиме је постављен основ за систематско уређење појединачних области и дефинисане надлежности и обавезе локалне самоуправе. У периоду од 2004. до 2018. године одређен број закона и подзаконских аката је допуњен и измењен.

Република Србија је израдила и усвојила одређена стратешка документа којима се дефинишу општа начела заштите животне средине, планирања простора и коришћења природних ресурса Републике Србије:

1. Национална стратегија одрживог развоја („Сл. Гласник РС“, број 57/08);
2. Национални програм заштите животне средине („Сл. Гласник РС“, број 12/10);
3. Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године („Сл. Гласник РС“, број 88/10);
4. Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију („Сл. Гласник РС“, број 80/11);
5. Извештај о напретку у примени Акционог плана за спровођење Националне стратегије одрживог развоја за период од 2009-2017. године („Службени гласник РС“, број 59/11);
6. Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса и добара („Сл. Гласник РС“, број 33/12).

Стратешки циљеви општине Црна Трава у области животне средине, утврђени су у Стратегији одрживог развоја општине Црна Трава 2013-2018. год. и представљени су као:

- Одржавање квалитета површинских вода у општини Црна Трава кроз изградњу адекватне инфраструктурне мреже за прераду вода;
- Покретање иницијатива за израду докумената за заштиту одређених природних целина које су идентификоване у просторном плану општине;
- Идентификација релевантних података и одговарајућих процедура за њихово прикупљање, како би се дефинисао одговарајући локални модел потрошње енергије у циљу прецизне дефиниције и имплементације локалне политике за енергетску ефикасност и уштеду енергије;
- Стварање услова за експлоатацију обновљивих извора енергије које поседује општина (пре свега хидро енергије и потенцијала ветра).

Просторним планом општине Црна Трава дефинисана је концепција и секторски задаци у оквиру свих аспеката развоја општине укључујући и заштиту природе и животне средине. Планом су такође дефинисани инструменти и мере за остварење наведених планских решења. Основни концепт уређења општинског центра предвиђен је Планом генералне регулације варошице Црна Трава, обухвата настојање за његовим одрживим развојем у складу са потенцијалима.

Секторски стратешки циљеви и приоритети значајни за животну средину, утврђени су посебним секторским стратегијама и плановима, пре свега у областима пољопривреде, руралног развоја, управљања отпадом, туризма и свеобухватног просторног развоја.

Институционални оквир у области животне средине одређен је бројним законским актима, укључујући Закон о министарствима („Сл. гласник РС“, бр. 44/2014, 14/2015, 54/2015, 96/2015 - др. закон и 62/2017), Закон о државној управи („Сл. гласник РС“, бр. 79/2005, 101/2007, 95/2010, 99/2014, 47/2018 и 30/2018 - др. закон), Закон о заштити животне средине, и укључујући и друге секторске законе, програме и стратегије којим се уређује и област животне средине.

Законом о локалној самоуправи, Законом о заштити животне средине и другим секторским законима из области животне средине дефинисана је улога локалне самоуправе у управљању системом животне средине на њеној територији. Опширније о надлежностима дато је у оквиру поглавља *1.4. Надлежност локалне самоуправе у области заштите животне средине* овог Програма.

За обављање послова у области заштите животне средине (управних и других послова, праћење квалитета чиниоца животне средине, заштита природе, планирање и управљање пројектима, процена утицаја на животну средину и др.) у општини Црна Трава **није формиран посебан орган општинске управе.**

Према Правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији радних места бр. 110-8/2018-02 од 24. 12. 2018. године у Општинској управи општине Црна Трава образована су следећа одељења:

- Одељење за послове органа општине и општу управу;
- Одељење за привреду, финансије, локални економски развој и друштвене делатности;
- Одељење за урбанизам, грађевинске, комунално-стамбене, инспекцијске и имовинско-правне послове.

Законска регулатива у области заштите животне средине представља скуп усвојених прописа којима се дефинишу односи у овој области. У законску регулативу спадају закони, разне врсте правилника, норми и стандарда. У овом Програму биће наведени најзначајнији законски и подзаконски акти.

Законом о заштити животне средине („Сл. гласник РС“, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011 - одлука УС, 14/2016, 76/2018 и 95/2018 - др. закон) дефинисани су начини и нивои деловања у области заштите животне средине. Од подзаконских аката којима се ближе регулишу поједине области и активности заштите животне средине потребно је поменути следеће:

1. Правилник о Националној листи индикатора заштите животне средине („Службени гласник РС“, број 37/11);
2. Уредба о утврђивању критеријума за одређивање статуса угрожене животне средине и приоритета за санацију и ремедијацију („Службени гласник РС“, број 22/10);

3. Уредба о одређивању активности чије обављање утиче на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 109/09 и 8/10);
4. Правилник о усклађеним износима накнаде за загађивање животне средине („Службени гласник РС“, број 41/17);
5. Уредба о садржини и начину вођења информационог система заштите животне средине, методологији, структури, заједничким основама, категоријама и нивоима сакупљања података, као и о садржини информација о којима се редовно и обавезно обавештава јавност (“Службени гласник РС”, број 112/09);
6. Уредба о критеријумима за утврђивање накнаде за заштиту и унапређивање животне средине и највишег износа накнаде („Службени гласник РС“, број 111/09).

Закон о процени утицаја на животну средину (Сл. гласник РС, бр. 135/2004, 36/2009) уређује поступак процене утицаја за пројекте који могу имати значајне утицаје на животну средину, садржај студије о процени утицаја на животну средину, учешће заинтересованих органа и организација и јавности, прекогранично обавештавање за пројекте који могу имати значајне утицаје на животну средину друге државе, надзор и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину. Најзначајнији подзаконски акти из области процене утицаја су:

1. Уредба о утврђивању листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 114/08);
2. Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 69/05);
3. Правилник о садржини студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 69/05);
4. Правилник о раду техничке комисије за оцену студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 69/05);
5. Правилник о поступку јавног увида, презентацији и јавној расправи о студији о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, број 69/05).

Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (Сл. гласник РС, бр. 135/2004, 88/2010) уређује услове, начин и поступак вршења процене утицаја одређених планова и програма на животну средину ради обезбеђивања заштите животне средине и унапређивања одрживог развоја интегрисањем основних начела заштите животне средине у поступак припреме и усвајања планова и програма.

Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађења животне средине (Сл. гласник РС, бр. 135/2004, 25/2015) дефинише услове и поступак издавања интегрисане дозволе за постројења и активности која могу имати негативне утицаје на здравље људи, животну средину или материјална добра, врсте активности и постројења, надзор и друга питања од значаја за спречавање и контролу загађивања животне средине. Најзначајнији подзаконски акти из области издавања интегрисаних дозвола су:

1. Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола („Службени гласник РС“, број 84/05);

2. Уредба о критеријумима за одређивање најбољих доступних техника, за примену стандарда квалитета, као и за одређивање граничних вредности емисија у интегрисаној дозволи („Службени гласник РС“, број 84/05);
3. Уредба о утврђивању Програма динамике подношења захтева за издавање интегрисане дозволе („Службени гласник РС“, број 108/08);
4. Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих интегрисаних дозвола („Службени гласник РС“, број 69/05);
5. Правилник о садржини, изгледу и начину попуњавања захтева за издавање интегрисане дозволе („Службени гласник РС“, број 30/06 и 32/16);
6. Правилник о садржини и изгледу интегрисане дозволе („Службени гласник РС“, број 30/06).

Закон о управљању отпадом („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 - др. закон) уређује врсте и класификацију отпада, планирање управљања отпадом, субјекте управљања отпадом, одговорности и обавезе у управљању отпадом, организовање управљања отпадом, управљање посебним токовима отпада, услове и поступак издавања дозвола, прекогранично кретање отпада, извештавање о отпаду и базу података, финансирање управљања отпадом, надзор отпада, као и друга питања од значаја за управљање отпадом. Најзначајнији подзаконски акти из области управљања отпадом су:

1. Уредба о одлагању отпада на депоније („Службени гласник РС“, број 92/10);
2. Правилник о категоријама, испитивању и класификацији отпада („Службени гласник РС“, број 56/10);
3. Правилник о методологији прикупљања података о саставу и количинама комуналног отпада на територији јединице локалне самоуправе („Службени гласник РС“, број 61/10);
4. Правилник о начину складиштења, паковања и обележавања опасног отпада („Службени гласник РС“, број 92/10);
5. Правилник о обрасцу Документа о кретању отпада и упутству за његово попуњавање („Службени гласник РС“, број 114/13);
6. Правилник о обрасцу Документа о кретању опасног отпада, обрасцу претходног обавештења, начину његовог достављања и упутству за њихово попуњавање („Службени гласник РС“, број 17/17);
7. Правилник о обрасцу захтева за издавање дозволе за складиштење, третман и одлагање отпада („Службени гласник РС“, број 72/09);
8. Правилник о начину и поступку управљања отпадним гумама („Службени гласник РС“, бр. 104/09 и 81/10);
9. Правилник о условима, начину и поступку управљања отпадним уљима („Службени гласник РС“, број 71/10);
10. Правилник о поступању са отпадом који садржи азбест („Службени гласник РС“, број 75/10);
11. Правилник о управљању медицинским отпадом („Службени гласник РС“, број 78/10);
12. Правилник о поступку управљања истрошеним батеријама и акумулаторима („Службени гласник РС“, број 86/10);
13. Правилник о начину и поступку за управљању отпадним флуоресцентним цевима које садрже живу („Службени гласник РС“, број 97/10);

14. Правилник о условима и начину сакупљања, транспорта, складиштења и третмана отпада који се користи као секундарна сировина или за добијање енергије („Службени гласник РС“, број 98/10);
15. Правилник о начину и поступку управљања отпадним возилима („Службени гласник РС“, број 98/10);
16. Правилник о листи електричних и електронских производа, мерама забране и ограничења коришћења електричне и електронске опреме која садржи опасне материје, начину и поступку управљања отпадом од електричних и електронских производа („Службени гласник РС“, број 99/10);
17. Правилник о поступању са уређајима и отпадом који садржи ПЦБ („Службени гласник РС“, број 37/11);
18. Правилник о обрасцу дневне евиденције и годишњег извештаја о отпаду са упутством за његово попуњавање („Службени гласник РС“, број 95/10 и 88/15);
19. Правилник о усклађеним износима накнаде за управљање посебним токовима отпада („Службени гласник РС“, број 43/17).

Закон о амбалажи и амбалажном отпаду („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009 и 95/2018 - др. закон) уређује услове заштите животне средине које амбалажа мора да испуњава за стављање у промет, управљање амбалажом и амбалажним отпадом, извештавање о амбалажи и амбалажном отпаду, економске инструменте, као и друга питања од значаја за управљање амбалажом и амбалажним отпадом. Подзаконски акти из области амбалажног отпада су:

1. Уредба о утврђивању Плана смањења амбалажног отпада за период од 2015. до 2019. године („Службени гласник РС“, број 144/14);
2. Правилник о врстама амбалаже са дугим веком трајања („Службени гласник РС“, број 70/09);
3. Правилник о критеријумима за одређивање шта може бити амбалажа, са примерима за примену критеријума и листи српских стандарда који се односе на основне захтеве које амбалажа мора да испуњава за стављање у промет („Службени гласник РС“, број 70/09);
4. Правилник о годишњој количини амбалажног отпада по врстама за које се обавезно обезбеђује простор за преузимање, сакупљање, разврставање и привремено складиштење („Службени гласник РС“, број 70/09);
5. Правилник о обрасцима извештаја о управљању амбалажом и амбалажним отпадом („Службени гласник РС“, бр. 21/10 и 10/13).

Закон о потврђивању Конвенције о прекограничним ефектима индустријских удеса („Сл. гласник РС“, бр.42/09). Подзаконски акти из области заштите од хемијских удеса су:

1. Правилник о садржини политике превенције удеса и садржини методологије израде извештаја о безбедности и Плана заштите од удеса („Сл. гласник РС“, број 41/10);
2. Правилник о Листи опасних материја и њиховим количинама и критеријумима за одређивање врсте документа које израђује оператер севесо постројења, односно комплекса („Сл. гласник РС“, број 41/10, 51/15);
3. Правилник о садржини обавештења о новом севесо постројењу односно комплексу, постојећем севесо постројењу, односно комплексу и о трајном престанку рада севесо постројења, односно комплекса („Сл. гласник РС“, број 41/10);

4. Правилник о поступку обавештавања, односно размене података о севесо постројењу, односно комплексу чије активности могу довести до настанка хемијског удеса са прекограничним ефектима („Сл. гласник РС“ број 26/13).

Закон о водама („Сл. гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018 - др. закон) уређује правни статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним земљиштем, изворе и начин финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за управљање водама. Подзаконски акти из области заштите вода:

1. Правилник о опасним материјама у водама („Сл. гласник СРС“, број 31/82);
2. Правилник о хигијенској исправности воде за пиће („Службени Лист СРЈ“, бр.42/98, 44/99);
3. Правилник о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања („Службени гласник РС“, број 92/08);
4. Уредба о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, број 24/14);
5. Уредба о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, бр. 67/11, 48/12 и 1/16);
6. Правилник о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода („Службени гласник РС“, број 74/11);
7. Уредба о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање („Службени гласник РС“, број 50/12);
8. Правилник о начину и условима за мерење количине и испитивање отпадних вода и садржини извештаја о извршеним мерењима („Сл. Гласник РС“, број 33/16).

Закон о заштити земљишта („Сл. гласник РС“, бр. 112/2015) уређује заштиту земљишта, систематско праћење стања и квалитета земљишта, мере санације, ремедијације, рекултивације, инспекцијски надзор и друга питања од значаја за заштиту и очување земљишта као природног ресурса од националног интереса. Најзначајнији подзаконски је

1. Уредба о програму системског праћења квалитета земљишта, индикаторима за оцену ризика од деградације земљишта и методологији за израду ремедијационих програма („Службени гласник РС“, број 88/10).

Закон о заштити од буке у животној средини („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, бр. 88/2010) прописује мере и услове заштите животне средине од буке, мерење буке у животној средини, приступ информацијама о буци, надзор и друга питања која су од значаја за заштиту животне средине и на здравље људи. Најзначајнији подзаконски акти из области заштите од буке су:

1. Уредба о индикаторима буке, граничним вредностима, методама за оцењивање индикатора буке, узнемиравања и штетних ефеката буке у животној средини („Службени гласник РС“, број 75/10);
2. Правилник о методологији за одређивање акустичких зона („Службени гласник РС“, број 72/10);

3. Правилник о методама мерења буке, садржини и обиму извештаја о мерењу буке („Службени гласник РС“, број 72/10);
4. Правилник о методологији за израду акционих планова („Сл. гласник РС“, бр.72/10),
5. Правилник о садржини и методама израде стратешких карата буке и начину њиховог приказивања јавности („Службени гласник РС“, број 80/10).

Закон о заштити од нејонизујућих зрачења („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009) уређује услове и мере заштите здравља људи и заштите животне средине од штетног дејства нејонизујућих зрачења у коришћењу извора нејонизујућих зрачења.

1. Уредба о утврђивању Програма систематског испитивања нивоа нејонизујућих зрачења у животној средини за период од 2017. до 2018. године („Службени гласник РС“, број 2/17);
2. Правилник о изворима нејонизујућих зрачења од посебног интереса, врстама извора, начину и периоду њиховог испитивања („Сл. гласник РС“, број 104/09);
3. Правилник о границама излагања нејонизујућим зрачењима („Службени гласник РС“, број 104/09);
4. Правилник о садржини евиденције о изворима нејонизујућих зрачења од посебног интереса („Службени гласник РС“, број 104/09);
5. Правилник о садржини и изгледу обрасца извештаја о систематском испитивању нивоа нејонизујућих зрачења у животној средини („Сл. гласник РС“, број 104/09).

Закон о заштити ваздуха („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 10/2013) донет је у циљу ефикасног управљања квалитетом ваздуха, успостављања јединственог система праћења и контроле нивоа загађења ваздуха и одржавања базе података о квалитету ваздуха. Најзначајнији подзаконски акти из области заштите ваздуха су:

1. Уредба о условима за мониторинг и захтевима квалитета ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 11/10, 75/10 и 63/13);
2. Уредба о граничним вредностима емисија загађујућих материја у ваздуху из стационарних извора загађивања, осим постројења за сагоревање („Службени гласник РС“, број 111/15);
3. Уредба о граничним вредностима емисија загађујућих материја у ваздуху из постројења за сагоревање („Службени гласник РС“, број 6/16).
4. Правилник о садржају планова квалитета ваздуха („Сл. Гласник РС“, број 21/10);
5. Правилник о садржају краткорочних акционих планова („Службени гласник РС“, број 65/10);
6. Уредба о утврђивању Програма контроле квалитета ваздуха у државној мрежи („Службени гласник РС“, број 58/11);
7. Правилник о условима за издавање сагласности оператерима за мерење квалитета ваздуха и/или емисије из стационарних извора загађивања („Службени гласник РС“, број 16/12).

Закон о заштити природе („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016 и 95/2018 - др. закон) предвиђа утврђивање и процену стања у природи, заштиту природних добара, успостављање система праћења природних вредности и заштићених природних добара, заштиту природе и предела у просторним плановима и пројектној

документацији, доношење програма управљања природним ресурсима и развијање свести о потреби заштите природе у процесу васпитања и образовања.

1. Уредба о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, број 102/10);
2. Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС“, број 31/12);
3. Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, број 97/15);
4. Правилник о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/92, 24/94 и 17/96);
5. Правилник о садржају и начину вођења регистра заштићених природних добара („Службени гласник РС“, број 81/10);
6. Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“, број 85/09);
7. Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/10, 47/11 и 32/16);
8. Правилник о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја („Службени гласник РС“, број 119/17).

Законом о националним парковима („Сл. гласник РС“, бр. 84/2015, 95/2018 – др. закон) уређују се циљеви, вредности, површина, границе и режими заштите, управљање и одрживо коришћење НП „Фрушка гора”, НП „Ђердап”, НП „Тара”, НП „Копаноник” и НП „Шар планина”.

Закон о шумама („Сл. гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012, 89/2015) уређује очување, заштиту, планирање, гајење и коришћење шума, располагање шумама и шумским земљиштем, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за шуме и шумско земљиште.

Закон о дивљачи и ловству („Сл. гласник РС“, бр. 18/2010 и 95/2018 - др. закон) уређује заштиту, управљање, лов, коришћење и унапређивање популација дивљачи у ловишту, заштиту, очување и унапређивање станишта дивљачи, заштита, уређивање и одржавање ловишта и друга питања од значаја за дивљач и ловство.

Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљих ресурса („Сл. гласник РС“, бр. 128/2014 и 95/2018 - др. закон) постижу се следећи циљеви: управљање рибљим фондом у риболовним водама које обухвата заштиту и одрживо коришћење, улов, коришћење и промет риба; одрживо коришћење риболовних ресурса које доприноси очувању биодиверзитета и др.

Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (Архуска конвенција) („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009) - конвенција садржи захтев да се подацима везаним за животну средину управља на транспарентан начин и да се информације учине доступним цивилном сектору и представницима свих релевантних заинтересованих страна, те да им се дозволи да учествују у формулисању политика и да се поштује њихово право на живот у здравој животној средини.

3. СТРАТЕШКО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

3.1. Начела Програма

Сврха израде Програма заштите животне средине општине Црна Трава је добијање стратешког документа у области заштите, очувања и унапређења животне средине, у својству институционалног капацитета локалне самоуправе за интегрално управљање животном средином у циљу подизања квалитета живота локалног становништва.

Приликом израде Програма примењена су начела која су утврђена Законом о заштити животне средине и Националним програмом заштите животне средине:

- *Начело интегралности* - државни органи и органи јединице локалне самоуправе обезбеђују интеграцију заштите и унапређивања животне средине у све секторске политике спровођењем међусобно усаглашених планова и програма и применом прописа кроз систем дозвола, техничких и других стандарда и норматива, финансирањем, подстицајним и другим мерама заштите животне средине.
- *Начело превенције и предострожности* - свака активност мора бити планирана и спроведена на начин да: проузрокује најмању могућу промену у животној средини; представља најмањи ризик по животну средину и здравље људи; смањи оптерећење простора и потрошњу сировина и енергије у изградњи, производњи, дистрибуцији и употреби; укључи могућност рециклаже; спречи или ограничи утицај на животну средину на самом извору загађивања. Начело предострожности остварује се проценом утицаја на животну средину и коришћењем најбољих расположивих и доступних технологија, техника и опреме. Непостојање пуне научне поузданости не може бити разлог за непредузимање мера спречавања деградације животне средине у случају могућих или постојећих значајних утицаја на животну средину.
- *Начело очувања природних вредности* - природне вредности користе се под условима и на начин којима се обезбеђује очување вредности геодиверзитета, биодиверзитета, заштићених природних добара и предела. Обновљиви природни ресурси користе се под условима који обезбеђују њихову трајну и ефикасну обнову и стално унапређивање квалитета. Необновљиви природни ресурси користе се под условима који обезбеђују њихово дугорочно економично и разумно коришћење, укључујући ограничавање коришћења стратешких или ретких природних ресурса и супституцију другим расположивим ресурсима, композитним или вештачким материјалима.
- *Начело одрживог развоја* - одрживи развој је усклађени систем техничко-технолошких, економских и друштвених активности у укупном развоју у којем се на принципима економичности и разумности користе природне и створене вредности Републике са циљем да се сачува и унапреди квалитет животне средине за садашње и будуће генерације. Одрживи развој остварује се доношењем и спровођењем одлука којима се обезбеђује усклађеност интереса заштите животне средине и интереса економског развоја.
- *Начело одговорности загађивача и његовог правног следбеника* - правно или физичко лице које својим незаконитим или неисправним активностима доводи до

загађења животне средине одговорно је у складу са законом. Загађивач је одговоран за загађивање животне средине и у случају ликвидације или стечаја предузећа или других правних лица, у складу са законом. Загађивач или његов правни следбеник обавезан је да отклони узрок загађења и последице директног или индиректног загађења животне средине. Промене власништва предузећа и других правних лица или други облици промене својине обавезно укључују процену стања животне средине и одређивање одговорности за загађење животне средине, као и намирање дугова (терета) претходног власника за извршено загађивање и/или штету нанету животnoj средини.

- *Начело „загађивач плаћа“* - загађивач плаћа накнаду за загађивање животне средине када својим активностима проузрокује или може проузроковати оптерећење животне средине, односно ако производи, користи или ставља у промет сировину, полупроизвод или производ који садржи штетне материје по животну средину. Загађивач, у складу са прописима, сноси укупне трошкове мера за спречавање и смањивање загађивања који укључују трошкове ризика по животну средину и трошкове уклањања штете нанете животnoj средини.
- *Начело „корисник плаћа“* - свако ко користи природне вредности дужан је да плати реалну цену за њихово коришћење и рекултивацију простора.
- *Начело супсидијарне одговорности* - државни органи, у оквиру својих финансијских могућности, отклањају последице загађивања животне средине и смањења штете у случајевима када је загађивач непознат, као и када штета потиче услед загађивања животне средине из извора ван територије Републике.
- *Начело примене подстицајних мера* - државни органи, односно органи аутономне покрајине, односно органи јединице локалне самоуправе предузимају мере очувања и одрживог управљања капацитетом животне средине, посебно смањењем коришћења сировина и енергије и спречавањем или смањењем загађивања животне средине, применом економских инструмената и других мера, избором најбољих доступних техника, постројења и опреме која не захтева прекомерне трошкове и избором производа и услуга.
- *Начело информисања и учешћа јавности* - у остваривању права на здраву животну средину свако има право да буде обавештен о стању животне средине и да учествује у поступку доношења одлука чије би спровођење могло да утиче на животну средину. Подаци о стању животне средине су јавни.
- *Начело заштите права на здраву животну средину и приступа правосуђу* - грађанин или групе грађана, њихова удружења, професионалне или друге организације, право на здраву животну средину остварују пред надлежним органом, односно судом, у складу са законом.

3.2. Визија

На основу стратешких циљева у области животне средине и одрживог развоја, као и анализе тренутног стања и потенцијала општине, дефинисана је визија за наредни десетогодишњи период.

Црна Трава – простор квалитетне природне и животне средине ради стварања одрживог, отпорног и хуманог простора за живот становника.

3.3. Општи циљеви Програма

Дугорочни циљ израде Програма је, осим испуњавања законом прописане обавезе, потреба да се дефинишу приоритети, правци развоја и политика управљања животном средином на територији општине Црна Трава. Основни принципи за израду Програма налазе се у Националном програму заштите животне средине („Службени Гласник РС”, бр. 12/2010).

Општи циљеви политике заштите животне средине дефинисани Националним програмом

Као полазна основа за дефинисање циљева заштите животне средине у Програму навешће се општи циљеви произашли из Националног програма. Они су предуслов за ефикасно спровођење специфичних циљева политике и чине саставни део политике заштите животне средине у привредним секторима и сектору за животну средину. Општи циљеви политике су груписани у следећим областима:

1. Доношење стратешких и планских докумената из области заштите животне средине и одрживог коришћења природних ресурса дефинисаних Законом о заштити животне средине и другим посебним законима;
2. Интеграција политике заштите животне средине са економском и политиком других сектора. Учествовати у припреми и спровођењу секторских стратегија у деловима који се односе на животну средину. Интегрисати принципе заштите животне средине и енергетске ефикасности у просторно и урбанистичко планирање;
3. Јачање институционалних капацитета за креирање и имплементацију секторских политика и политике заштите животне средине у целини и успостављање система за реаговање у акцидентним ситуацијама;
4. Унапређење система контроле квалитета животне средине применом норматива и прописа, обавезном контролом квалитета мониторинга чинилаца животне средине и аналитичких метода, сопственим мониторингом загађивача, израдом катастра загађивача, успостављањем јединственог информационог система;
5. Унапређење правног система у области заштите животне средине доношењем секторских закона и подзаконских прописа, побољшањем надзора над спровођењем прописа и подизањем капацитета правосудног система;
6. Развој ефикасног система финансирања заштите животне средине и економских подстицаја. Потребно је обезбедити потпуну примену принципа „загађивач плаћа”. Ефикасан систем економских инструмената треба да буде уведен ради подстицања смањења загађења. Треба увести ефикасне финансијске механизме да подстичу улагања у животну средину и обезбеде сигурне изворе финансирања Фонда. Подићи ниво инвестирања у животну средину ради покрића трошкова за рад, одржавање и модернизацију/проширење постојеће инфраструктуре у области заштите животне средине и технологија за смањење загађења;
7. Унапређење формалног и неформалног образовања о заштити животне средине и енергетској ефикасности, које треба да буде засновано на Националној стратегији образовања у области заштите животне средине. Подизање нивоа свести кроз боље

информисање и комуникацију са јавношћу и развијање механизма њиховог учешћа у одлучивању по питањима животне средине у складу са Архуском конвенцијом.

Општи циљеви Програма заштите животне средине

У складу са анализом постојећег стања простора, потенцијала и ограничења, дефинисане визије, и обавеза и услова дефинисаних стратешким документима на вишем хијерархијском нивоу, утврђени су општи циљеви Програма:

Општи циљ 1. – Спречавање загађивања животне средине, развој здравог и безбедног окружења, превентивна заштита и смањење утицаја штетних фактора на животну средину и здравље људи.

Општи циљ 2. - Очување и унапређење постојећих природних вредности и њихово стављање у функцију друштвеног и економског развоја.

Општи циљ 3. - Успостављање интегралног система управљања и рационално коришћење свих природних и створених ресурса.

Општи циљ 4. - Подизање нивоа свести и знања и административних и техничких капацитета општинске управе и јавности за успостављање ефикасног система управљања заштитом животне средине.

За достизање општих циљева неопходан је мултидисциплинаран приступ и међусекторска сарадња, као и остваривање одређених задатака у сваком од сектора релевантних за заштиту и унапређење животне средине и природних ресурса. У циљу достизања општих циљева, на основу сагледавања постојећег стања и кључних проблема, утврђени су посебни циљеви и задаци Програма за сваки сектор и област животне средине појединачно.

4. ЧИНИОЦИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

4.1. Предео и екосистем

Законом о заштити природе („Сл. гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016 и 95/2018- др. закон) предео се дефинише као: Одређена територија чији карактер представља специфичан спој природних и створених вредности карактеристичних за дати регион. Просторни план Републике Србије – ППРС (2010) као најзначајнији плански документ стратешког карактера у области просторног планирања у Србији наводи да су „разноврсни, атрактивни и квалитетни предели Републике Србије су једна од основних вредности и елементи препознавања њене територије као и територије појединих регионалних или локалних целина“.

Општина Црна Трава смештена је у планинском делу Југоисточне Србије, у горњем и средњем делу слива реке Власине и највећи део територије налази се на надморским висинама преко 1000m. Геолошка грађа терена, морфолошке и хидролошке карактеристике и клима поднебља условили су формирање једних од најлепших природних предела Србије. Природно подручје Црне Траве заслужује епитет резервата природних богатстава Србије. Одликује се пространим шумским комплексима, веома сложеним и занимљивим геолошким и геоморфолошким наслеђем, специфичном флором и фауном, изузетним планинским пределима и видиковцима који одузимају дах. Читава регија представља подручје са великим туристичким потенцијалом и могућностима за развој бројних туристичких активности. Подручјем доминирају очувани природни елементи предела, са мањим уделом антропогених елемената који по својој структури и типу припадају типичној физиономији предела микрорегије Власина и Крајиште. Предео општине Црна Трава припада категорији планинских, руралних предела Републике Србије. Пределима доминирају планине као карактеристични елементи пејзажа југоисточне Србије: Чемерник (1638m), Остроzub (1546m), Тумба (1377m), Плана (172m) и висораван Црне Траве (1000-1200m). Еколошку и естетску вредност употпуњује и богата хидрографска мрежа са главним током Власином и притокама Чемерницом, Преслапском, Каланском и Гацком реком. Планинске реке станишта су многих представника рибље фауне. На територији Црне Траве постоји око 150 планинских извора и врела из којих извире чиста и веома квалитетна вода.

Изузетно значајан елемент предела Црне Траве јесу и шумски екосистеми распрострањени на преко 50% укупне територије општине. Заступљени су сви типови шума: четинарске, листопадне и мешовите. Највише су заступљене шуме букве, граба и храста, затим шуме црног и белог бора. Најшумовитија насеља су Кална (66.2%), Остроzub (66.9%), Рупље (78%) и Криви Дел (51.8%). Шумски екосистеми су станишта бројних биљних и животињских врста, те условљавају очување биодиверзитета. Репрезентативно обележје планинских предела Црне Траве јесу и травни екосистеми – ливаде и пашњаци који чине око 35% територије општине. Екосистеми зељастих биљака богати су лековитим биљем, дивљим воћем и шумским плодовима, а станишта су и мањих сисара.

Оно што представља највећу претњу руралним пределима Црне Траве јесте запуштање и одумирање села, као и злоупотреба природних ресурса и неадекватно управљање природним добрима. Демографске прилике у општини су неповољне, Црна Трава већ деценијама припада општинама које се налазе у стадијуму најдубље демографске старости. Осим депопулације, треба издвојити и деаграризацију као доминантни процес, старење села, економску неразвијеност, ниска улагања у развој комуналне опремљености и саобраћајне повезаности простора и сл. Како би се омогућио одрживи развој овог подручја потребно је омогућити очување и унапређење карактеристичне структуре и слике руралних предела, очување и афирмацију карактеристичних културних и природних елемената у структури и слици предела.

Циљ и задаци

У области предела и екосистема, за реализацију Програма заштите животне средине општине Црна Трава, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Успостављање интегралног система за планирање и управљање животном средином на територији општине Црна Трава.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Радити на очувању и унапређењу природних и културних елемената предела;
- Развити методологију за прикупљање и обраду геопросторних на нивоу предеоних целина;
- Дефинисати стање посебно вредних предела од значаја за животну средину и извршити њихово вредновање за потребе будућег развоја општине и унапређења јавног здравља.
- Афирмисати природне и руралне пејзаже са циљем подстицаја друштвеног и економског развоја кроз развој туристичких и рекреативних активности.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.2. Клима и климатске промене

Климатске карактеристике општине условљене су географским положајем, надморском висином и морфологијом терена. Клима Црна Траве припада типу планинске климе, док само мањи део на надморским висинама испод 1000m има субпланински и умерено-континентални карактер. Зиме су дуге и хладне са доста снежних падавина, док су лета кратка и свежа, са максималном температуром до 32°C. Падавине свој максимум достижу у јуну месецу, док је септембар најсушнији, односно са најмањом количином падавина. Просечан број дана са падавинама износи 136, а значајно учешће у структури падавина имају снежне падавине. Дуг период са снегом (од октобра до маја) и значајна дебљина покривача говоре о могућностима развоја зимског туризма. Просечан број мразних дана износи око 137, што утиче и на трајање вегетационог периода, што у овим крајевима најчешће обухвата период од 12. априла до 31. октобра. Надморска висина условљава ветровитост поднебља. Најчешћи су западни ветрови који дувају на пролеће и лето и

доносе влагу. Током зиме дува хладни северац, и источни ветрови. Најређи су јужни. Ово географско подручје, у складу са климатским одликама погодно је за сточарство, шумарство и зимски туризам.

Табела бр. 3: Годишње вредности метеоролошких параметара за период 2006-2016. година

Метеоролошки параметри/Година	2006	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Тср. °С	7.2	7.2	7.5	7.3	7.0	7.6	7.7	7.6	7.6
Тmax°С	29.0	30.5	31.0	30.0	31.5	29.1	28.5	32.0	29.0
Тmin°С	-18.1	-16.2	-18.5	-19.0	-18.1	-16.4	-16.0	-18.2	-20.5
Облачност	5.2	6.0	6.4	5.1	5.1	5.7	6.5	5.7	6.4
Падавине (mm)	928.9	943.2	1150.8	525.4	752.0	815.6	1218.8	901.5	1092.7

Извор: Републички Хидрометеоролошки Завод, Метеоролошки годишњази за период 2006-2016.

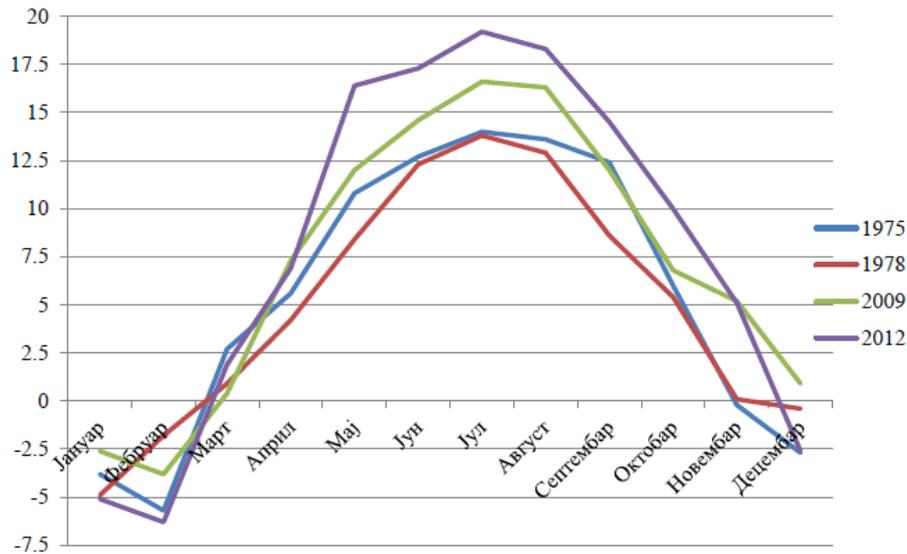
*Подаци за 2007., 2008., 2017. и 2018. годину нису у целости доступни

Резултати бројних истраживања која су са различитих аспеката проучавала временске и биоклиматске услове територије Републике Србије, указују на постојање позитивног тренда пораста средње годишњих температура ваздуха и да су промене посебно уочљиве у летњем периоду године. Анализа Хидрометеоролошког завода Србије показала је да се шест деценија уназад бележи константан раст максималних дневних и средње годишњих температура, број топлих и тропских дана, учесталост сушних периода, односно периода без падавина, као и дужина њиховог трајања. Под светлом климатских промена и других негативних фактора који произилазе из овог глобалног феномена ублажити њихове ефекте, успоставити одрживост и унапредити животне услове у урбаним и руралним подручјима каква је Општина Црна Трава постаје прави изазов. Неминован је утицај климатских промена који води ка измени микроклиматских и биоклиматских услова локалног и регионалног нивоа, а као последица тога манифестују се промене у плувијометријском режиму, температурном режиму, дужини трајања вегетационог периода, различитим природним процесима у екосистемима и животним заједницама које их насељавају и коначно незаобилазан је утицај које те промене остварују и на живот човека, привредне и економске активности.

Подручје општине Црна Трава, која иако се налази на територији микрорегије Власина и Крајиште, познатој по изразитом планинском рељефу и блажој, посебно у зимском периоду хладној, планинској и субпланинској клими, није изузетак када се говори о оваквим променама. На Графикону бр. 2 приказан је Упоредни преглед вредности средње месечних температура за четири истраживане године (1975., 1978., 2009. и 2012.) где се јасно може уочити да је током периода од скоро 4 деценије дошло до значајног пораста месечних вредности, посебно када се говори о топлијем делу године. Разлике у температури најизразитије су током летњих месеци (јун, јул и август). Јул и август су генерално најтоплији када температурни максимум достиже своје највише вредности. Година 2012. је са разлогом изабрана јер је јул те године с просечном температуром од 26.9°С био најтоплији од када се региструју метеоролошки подаци у Србији, док је август са 26.4°С био други најтоплији август уназад 120 година. У јулу 2012. године је за општину Црна Трава забележен температурни максимум од 31.5°С.

Осим измене температурног режима током лета, анализа вредности за четири разматране године показује континуиран пораст температура ваздуха и у пролећним месецима (март,

април, мај) и јесењим (септембар, октобар и новембар). Јесени су топлије од пролећа, док се током пролећа бележи већа количина падавина.

Графикон бр. 2: Упоредни преглед средње месечних вредности температуре ваздуха (°C) за 1975., 1978., 2009. и 2012. годину

Циљ и задаци

У области климе и климатских промена, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Детаљно испитивање утицаја климатских промена на подручју општине Црна Трава и спровођење превентивних мера, мера адаптације и мера за ублажавање последица климатских промена.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Успоставити систем праћења утицаја климатских промена, посебно оних промена које се односе на измене карактеристика вегетационог периода;
- Донети и спровести мере адаптације на климатске промене;
- Подстицати истраживања и развој иновативних приступа у решавању проблема у области климатских промена.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.3. Воде

Геолошка грађа терена коју превасходно чине водонепропусне стене и повољне мофролошке карактеристике подручја омогућили су формирање густе речне мреже. Мрежа водотока је једна од најгушћих на подручју Србије – што је изванредан хидрографско-водни потенцијал. На основу досадашњих геолошких и хидрогеолошких

истраживања на подручју Црне Траве, установљено је да постоји 150 извора и врела на надморској висини од 800m до 1500m. Присуство бројних извора и врела на територији општине Црна Трава представља велико природно богатство општине па им је у наредном периоду потребно посветити посебну пажњу у циљу њиховог очувања. Поједини извори и врела због неадекватног газдовања водним и шумским земљиштем и комплексних процеса, постепено губе издашност. Максималну количну вода хидрографска мрежа Црне Траве прима у марту и априлу, када се отапа снег, а минимум у септембру и октобру.

Најзначајнији хидрографски објекат општине јесте река Власина – једна од најзначајнијих река југоисточне Србије. Извире испод бране Власинског језера, а најважније притоке су јој: Лужница, Тегошница и Пуста река. Остале притоке су Градска река и Бистрица. Дужина Власине је око 70km после којих се она као десна притока улива у Јужну Мораву, 10km низводно од Власотинца. Због свог планинског окружења, а и због одсуства индустријских загађивача Власина представља једну од најчистијих река Србије. На пролеће, услед отапања снега у планинском пределу, који окружује корито реке Власине, долази чешће до повишеног водостаја.

Речни слив „Власина“ обухвата територије три општине (Црна Трава, Власотинце и Бабушница), захвата површину од 993.82 km² и уједно је други по величини у сливу Јужне Мораве (иза Нишаве). Природне карактеристике Власинског слива су стрме падине и високи планински врхови. Природни еродибилитет омогућио је настанак и усецање мреже речних токова које карактеришу велики подужни падови тока. Зато је слив Власине карактеристичан по бујичним потоцима и бујичним поплавама. Много чешће су поплаве на притокама него на главном току. Просечна дубина Власине, при средњем водостају, износи око 50-80 cm, а брзина воде је различита и креће се од 1.5 до 2m/sec.

Власина пресеца територију општине приближно по средини, по правцу југ – север, као и њена десна притока Градска река, обе са густом мрежом притока, које дренирају падине Чемерника, Острозуба, Грамаде и Руја. У северном делу, након што прими и десну притоку Тегошницу, Власина улази у кањонски део, који је веома погодан за реализацију акумулације. То је драгоцен природни потенцијал, што је и искоришћено за планирања акумулације Свође. Западни део подручја општине се, такође преко врло разгранате хидрографије, преко Рупске реке и Мутнице дренира непосредно према Јужној Морави. Разграната речна мрежа спојена са високим пејзажним вредностима орографије, представља изванредан еколошки, туристички и водни потенцијал – јединствен у Србији, који не сме да буде обезвређен неприкладним диспозицијама бројних малих хидроелектрана које су предвиђене на том подручју – управо због погодне комбинације хидрографске мреже и концентрација падова типичних планинских река.

Садашњи квалитет вода на подручју општине је на већини планинских водотока у чеоном делу слива у одличној I и I/II класи. Одлично стање квалитета водотока показује присуство пастрмке, црвеног рака и алги који су најбољи индикатори чистоће текућих вода. Стање се погоршава на Власини непосредно низводно од испуста канализације у реку, услед лоше санитације насеља. Река прелази у II класу, и у њој се одржава на целој деоници све до око Власотинца. I класи припадају воде које су спремне за употребу након једноставног третмана дезинфекције и такве су воде Власинског језера, већи део тока реке Власине, сви стални и повремени извори подземних вода и бројне планинске речице и

потоци. Па класи припадају воде које су погодне за употребу након делимичног третмана. Такав је средњи ток реке Власине од насеља Састав река па до Власотинца.

Карта бр.1. Хидрографска карта општине Црна Трава

Извор: Универзитет у Београду - Географски факултет

Просечна водност ширег подручја општине је готово два пута већа од просека у Србији. Специфично отицање на профилу Свође износи око $11.2 \text{ L/s}\cdot\text{km}^2$, што је око два пута већа вредност од просека за Србију ($5.7 \text{ L/s}\cdot\text{km}^2$). Проблем је, међутим, у томе што су протоци веома неравномерни. Мале воде су изразито мале и јављају се управо у вегетационом, топлом делу године, када су потребе за водом највеће. На профилу Свође ти протоци се спуштају у врло сушним периодима на само око $0.5 \text{ m}^3/\text{s}$, што једва задовољава потребе одржавање водених екосистема, тако да не постоје могућности било каквог захватања воде. Међу планираним акумулацијама, акумулација Свође је једна од најважнијих. Она, уз повећање запремине Власинске акумулације стављањем устава на прелив бране, треба да обезбеди извесну стратешку резерву воде у сливу Јужене Мораве. Водостај реке Власине на станици Свође за 2017. годину приказан је у табели која следи. Годишњи минимум износи -144 (забележен 20.09.2017.), годишњи максимум 80 (забележен 02.12.2017), док је средња годишња вредност у 2017. години износила -81.

Табела бр. 4: Водостај реке Власине на станици Свође за 2017. годину

Дан	Јан.	Феб.	Март	Април	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
1	-78	-75	-54	-74	-64	-64	-92	-104	-110	-109	-102	10
2	-78	-75	-48	-74	-71	-68	-94	-104	-110	-110	-104	80
3	-78	-69	-56	-74	-73	16	-80	-106	-110	-110	-104	-24
4	-78	-53	-61	-74	-54	-60	-86	-108	-109	-110	-105	-44
5	-77	38	-64	-74	-56	-61	-92	-110	-110	-111	-106	-64
6	-76	-7	-64	-72	-62	-62	-92	-110	-110	-111	-106	-72
7	-76	10	-62	-73	-62	-65	-94	-110	-110	-98	-106	-77
8	-76	-16	-60	-74	-46	-57	-95	-110	-110	-98	-107	-82
9	-76	-38	-54	-74	-24	-64	-96	-110	-110	-100	-107	-84
10	-76	-49	-58	-74	-38	-68	-96	-110	-108	-104	-107	-76
11	-76	-58	-20	-76	-48	-68	-94	-110	-110	-107	-107	-82
12	-76	-64	-44	-76	-54	-71	-96	-110	-109	-108	-107	-83
13	-76	-69	-44	-76	-58	-74	-96	-92	-110	-108	-107	-74
14	-76	-76	-38	-77	-59	-76	-97	-98	-110	-109	-108	-70
15	-76	-76	-40	-78	-64	-78	-98	-102	-111	-109	-108	-71
16	-76	-75	-43	-78	-69	-82	-98	-104	-111	-110	-105	-73
17	-76	-76	-44	-64	-66	-92	-94	-106	-113	-110	-106	-24
18	-76	-76	-47	-65	-60	-82	-98	-106	-113	-110	-104	-53
19	-76	-75	-43	-66	-64	-82	-98	-106	-113	-110	-105	-62
20	-76	-76	-44	-58	-71	-83	-98	-107	-114	-111	-98	-70
21	-76	-80	-48	-60	-68	-84	-100	-105	-112	-111	-101	-76
22	-76	-87	-50	-62	-63	-82	-100	-107	-111	-111	-101	-82
23	-76	-74	-54	-58	-68	-84	-100	-108	-107	-110	-101	-78
24	-76	-70	-57	-52	-50	-84	-100	-108	-110	-80	-101	-84
25	-76	-54	-60	-56	-46	-84	-100	-108	-111	-86	-102	-80
26	-76	-62	-61	-58	-43	-84	-100	-109	-110	-98	-103	-76
27	-76	-63	-64	-61	-40	-89	-100	-109	-92	-103	-98	-73
28	-76	-58	-66	-64	-38	-86	-100	-109	-106	-100	-100	-72
29	-76	-	-69	-67	-48	-92	-100	-110	-108	-101	-101	-76
30	-75	-	-69	-69	-55	-90	-100	-110	-109	-87	-98	-73
31	-75	-	-71	-	-60	-	-102	-110	-	-100	-	-76
min	-78	-87	-71	-78	-73	-92	-102	-110	-114	-111	-108	-84
Дана	1	22	31	15	3	17	31	5	20	5	14	9
Сред.	-76	-57	-53	-69	-56	-73	-96	-107	-110	-105	-104	-63
max	-75	38	-20	-52	-24	16	-80	-92	-92	-80	-98	80
Дана	30	5	11	24	9	3	3	13	27	24	20	2

Извор: Републички Хидрометеоролошки Завод, Хидролошки годишњак за 2017. годину

Водоснабдевање и канализација отпадних вода на територији општине Црна Трава

Црна Трава се снабдева водом из градског водовода у Црној Трави. Дужина водовода у Црној Трави износи око 5.7km, а капацитет највећег резервоара изнад Црне Траве је 300m³, изграђен 1986. године. Вода из градског водовода се редовно контролише на

хемијску и бактериолошку исправност. На градски водовод прикључено је само насеље Ливађе, а водовод је дужине око 1.5km. Што се тиче сеоских водовода ради се о каптираним водозахватима из којих се вода, у већини насеља, путем природног пада доводи до резервоара. Сеоске водоводе одржавају сами потрошачи и код већине њих вода се не контролише на хемијску и бактериолошку исправност. Црна Трава и околна насеља прикључена су на градску водоводну мрежу одакле се снабдевају водом за пиће са постројења пијаће воде које се налази у насељу Соколица, недалеко од насеља Црне Траве.

Канализациона мрежа у Црној Трави саграђена је 1960-тих година у укупној дужина од око 800m и углавном је изграђена од бетонских и азбестних цеви, а мањи део од керамичких цеви. Током 2013. године изграђена је нова канализациона мрежа за насеље Соколица и део варошице Црна Трава у дужини од 1300m. У осталим насељима општине није изграђена канализациона мрежа, јер су села махом разбацаног типа, што представља посебан проблем с аспекта заштите и очувања животне средине. За пречишћавање и прераду отпадних вода у Црној Трави изграђено је Постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), а пре његовог пуштања у функцију, отпадне воде су се испуштале непречишћене директно у водоток реке Власине.

Мале хидроелектране (МХЕ) на територији општине Црна Трава

Оно чему се у последње време веома посвећује пажња како стручне, тако и шире јавности, а у вези са начином коришћења водних ресурса на одређеном простору јесте питање малих хидроелектрана (МХЕ). Опште је познато да су брдско-планински предели Србије изложени ерозији различитог интензитета, бујицама и клизиштима и да поменуте појаве и процеси негативно утичу на деградацију земљишта. Када се у таквим пределима изводе грађевински радови, том приликом долази до уништавања вегетационог покривача који везује површински педолошки слој и умањује интензитет ерозије. Тада долази до огољавања тла, а такво тло подложно је појави клизишта и ерозији. Приликом изградње МХЕ поменути еколошки проблеми, али и многи други могу се очекивати. Водоснабдевање сливног подручја реке Власине, које обухвата и територију општине Црна Трава, у будућности може осетити значајне последице изградње оваквих објеката, а последице ће се одразити и на биодиверзитет и речни екосистем.

На рекама на којима постоје МХЕ, односно на водозахватима, Студијом о екохемијском ризику по снабдевање општине Власотинце и утицају малих хидроелектрана на слив реке Власине (2018), Института за хемију, технологију и металургију, идентификовано је обиље честица деградираниог земљишног материјала које указује на постојање активних центара ерозија узводно од водозавата, из који се непрестано обрушава земљишни материјал и уноси у водотокове, пристижући на водозахват. На рекама где још увек нема МХЕ такав ерозивни материјал у води није уочен. Количина и природа ерозивног земљишног материјала у води реке Власине на водозахвату је толиких размера (на граници блата) да технолошко постројење фабрике воде није у стању да такву воду доведе до степена пијаће воде.

Квалитет воде реке Власине и њених притока је изузетно високог квалитета са минималним знацима антропогеног загађења. За потребе поменуте студије на

територији општине узети су узор са две локације: Градска река пре улива у Власину и Власина пре ушћа свих притока (локације приказане на Слици бр. 2, поглавље 4.9). Резултати за сада још увек у висини релативно задовољавајућих вредности, а такав ниво потребно је и у будућности очувати. Због тога веома пажљиво треба руковати са овако осетљивим природним ресурсом какве су воде, посебно у планинским крајевима. У табели бр. 5 приказан је списак Повлашћених произвођача електричне енергије и оних који већ имају уговоре са ЈП Електропривреда Србије и који су уписани у регистра Министарства рударства и енергетике, а поседују инсталиране или планиране МХЕ на реци Власини или њеним притокама на простору општине Црна Трава. Осим наведених локација, треба истаћи да је Катастром малих хидроелектрана СР Србије ван САП представљено још 9 додатних могућих локација за изградњу МХЕ у сливном подручју Власине у оквиру територије општине Црна Трава на рекама: Власина, Мала река, Градска река, Препештица, Дарковачка, Видњиште, Преслапска и Чемерница.

Табела бр.5: Повлашћени произвођачи и они који већ имају уговоре, општина Црна Трава

МХЕ које имају уговор са ЈП ЕПС Огранак ЕПС Снабдевање као повлашћени / привремено Повлашћени произвођачи електричне енергије	Произвођач/Инвеститор	Назив МХЕ	Локација	Инсталирана снага (kW)
	МХЕ Крстићи ДОО Власотинце	МХЕ Крстићи 667 kW	Река Власина	667
	Друштво за производњу електричне енергије МХЕ Баре ДОО Власотинце	МХЕ Баре 1162 kW	Река Власина	1162
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Ливађе	Дарковачка река	450
	ПД Грађевина- високоградња и Производња Електричне енергије д.о.о. Дарковце	МХЕ Дарковце	Дарковачка река	186
	МХЕ ЈАБУКОВИК ДОО Београд	МХЕ Јабуковик 1520 kW	Река Градска	1520
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Горње Гаре I	Река Власина КО Криви Дел	993
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Горње Гаре II	Река Власина КО Криви Дел	993
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Доње Гаре I	Река Власина КО Криви Дел	990
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Доње Гаре II	Река Власина КО Криви Дел	990

	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Доње Гаре III	Река Власина КО Криви Дел	500
	ECO ENERGO GROUP д.о.о. Београд	МХЕ Тегошница	Река Власина КО Криви Дел	640
Регистар повлашћених Произвођача електричне енергије Министарства рударства и енергетике Републике Србије	MINI HYDRO INVESTMENTS PROJECTS doo, Београд	Видњиште	Река Видњиште	299
Регистар издатих енергетских дозвола Министарства рударства и енергетике Републике Србије	MBS Energy d.o.o.	Састав Река	Река Власина	1520
	Станко Николић, Црна Трава	Петкови 1	Власина, Градска, Дарковачка река	80
	MINI HYDRO INVESTMENTS PROJECTS doo Beograd	Видњиште	Река Видњиште	299
	S&T ENERGY TEAM DOO, DARKOVCE	Махала	Преслапска река	310
	S&T ENERGY TEAM DOO, DARKOVCE	Белчине	Река Власина	450

- Студија о екохемијском ризику по снабдевање општине Власотинце и утицају малих хидроелектрана на слив реке Власине, 2018.
- Преглед уговора ЈП ЕПС Огранак ЕПС Снабдевање са повлашћеним/привремено повлашћеним произвођачима електричне енергије, ЈП ЕПС Огранак ЕПС Снабдевање, <http://www.eps-snabdevanje.rs/>
- Регистар повлашћених произвођача електричне енергије, Министарство рударства и енергетике Републике Србије, http://www.mre.gov.rs/doc/registar-061118.html#Sec_MHE
- Регистар издатих енергетских дозвола, Министарство рударства и енергетике Републике Србије, http://www.mre.gov.rs/doc/registar_ed-061118.htm#Sec_MHE
- Захтеви за енергетске дозволе, Министарство рударства и енергетике Републике Србије, http://www.mre.gov.rs/doc/Zahtevi_ED-151118.html
- Катастар малих хидроелектрана СР Србије ван САП, Оперативно дистрибутивни систем "ЕПС Дистрибуција", <http://www.elektrosrbija.rs/me/images/dokumenti/Katastar%20MHE%20u%20Srbiji.pdf>

Циљ и задаци

У области вода, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Одрживо коришћење водних ресурса, заштита и унапређење квалитета вода; унапређење и модернизација водоводне и канализационе инфраструктуре.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Унапредити систем управљања водама;
- Изградити недостајућу канализациону инфраструктуру;
- Унапређење, реконструкција и модернизација постојеће водоводне мреже;
- Унапређење и развој система мониторинга поземних и површинских вода;
- Очувати квалитет и издашност планинских извора и врела.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.4. Ваздух

Територија општине Црна Трава одликује се високим еколошким капацитетом простора и пространим шумским комплексима који веома повољно утичу на квалитет ваздуха. Квалитет ваздуха на подручју општине није угрожен, са изузетком централног насељског подручја у којима је концентрација саобраћаја и активности највиша, али не прелази прописане ГВИ. Веома низак степен загађености ваздуха резултат је слабе економске активности, стагнације и пропадања привреде, те великих индустријских објеката и значајнијих производних погона и нема. На разматраном подручју нису регистровани већи загађивачи ваздушне средине. Евентуално загађење до кога долази у овом тренутку односи се на емисију штетних супстанци и материја које се емитују у саобраћају (сагоревањем бензина и дизел горива) – линијски извор загађења, а као тачкасти загађивачи могу се издвојити сеоска домаћинства, односно индивидуална ложишта која осим штетних гасова ослобађају непријатне мирисе и извесну количину чађи и пепела. Њихова емисија је интезивнија у хладнијем периоду године, током трајања грејне сезоне. Поменути извори загађења ваздуха емитују у највећој мери азотове и сумпорне оксиде, угљоводонике, алдехиде и тешке метале (NO, NO₂, CO, CO₂, SO₂, Pb...). Уколико у будућности дође до економског развоја и отварања нових привредних објеката, изградње система топлификације и гасификације централних делова општине, изградње нових и реконструкције постојећих саобраћајница, посебно планираних општинских путева, применом адекватних мера заштите могуће је у највећој мери спречити негативан утицај на животну средину.

Циљ и задаци

У области квалитета ваздуха, за реализацију Програма неопходно је остварити циљ:

- *Очување постојећег квалитета ваздуха и заштита од будућег загађења у централном подручју општине и новим привредно-пословним зонама.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Ограничити емисију загађујућих материја из привредних објеката и индустријских погона;
- Подстицати развој енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије;

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.5. Земљиште

Највећим делом територије Општине Црна Трава доминирају кисела смеђа и подзоласта земљишта формирана на силикатној подлози. Делови општине покривени подзоластим земљиштем се налазе под шумама и пашњацима. Шуме покривају стрме нагибе, а заравни покривају пашњаци. Подзол – земљиште пелџепљасте боје је локалног распрострањења у Србији, најчешће у вишим планинским регионима. Квалитетнија обрадива земљишта се изузетно ретко јављају и карактеристичне су за ниже атаре општине. Ту је смештен највећи део ораничних површина која заузимају укупно 1783ha. На таквом типу земљишта најбоље успева кромпир, као и различите врсте ситног и јагодичастиг воћа (нпр. боровнице). Око 40% територије су ливаде и пашњаци који спадају у најбоља пашњачка подручја у Србији са стабилним биљним покривачем и уравњеном конфигурацијом високих планинских предела. Шумско земљиште обухвата око 57% територије општине (18 012 ha), превасходно је у државном власништву, а у дрвној маси доминира буква.

Анализа структура указује на велико учешће простора са апсолутном доминацијом пољопривредног земљишта. Апсолутну доминацију пољопривредног земљишта имају следећа насеља: Бајинци (63%), Брод (61.1%), Добро поље (56.3%), Павличина (62.8%), Рајчетина (59.1%) и Црна Трава (68.5%). Остале К.О. имају веће учешће шума, а нарочито Банковци (51.6%), Горње Гарје (50.3%), Градска (53.7%), Јабуловик (52.2%), Кална (66.2%), Криви Дел (51.8%), Острозуб (66.9%) и Рупље (78%).

Табела бр. 6: Земљиште према структури својине на територији Општине Црна Трава

Начин коришћења	Приватна својина		Државна својина		Укупно	
	Хектара	%	Хектара	%	Хектара	%
Оранице и баште	1645	92.3	137	7.7	1783	100
Воћњаци и виногради	331	95.4	16	4.6	347	100
Ливаде	6399	83.5	1263	16.5	7662	100
Пашњаци	1609	27.4	4266	72.6	5875	100
Шуме и засади	5762	31.9	12 250	68.1	18 012	100
Неплодно земљиште	180	22.9	607	77.1	787	100
Укупно	15 926	51.2	15 179	48.8	31 105	100

Табела бр. 7: Земљиште према категоријама коришћења по насељима општине Црна Трава

Насеље	Расположено живо земљиште	Коришћено земљиште (ha)							Некоришћено	Шумско	Укупно
		Окућница	Оранице и баште	стални засади			Ливаде	Ливадe и пашњаци			
				Воћњаци	Виногради	Остало					
Црна Трава	10750.58	2.3	170.26	44.81	1.87	1.01	433.98	1974.06	6595.11	1936.51	24.65
Бајинци	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Банковци	21.57	0.12	0.09	0	0	0	4.5	4.5	9.37	7.32	0.17
Бистрица	1.39	0.02	0.51	0.1	0	0	0.25	0.25	0.14	0.35	0.02
Брод	22.44	0.07	1.42	0.32	0	0	8.85	8.85	5.81	5.76	0.21
Вус	5.8	0.04	1.32	0	0	0	3	3	0.4	1	0.04
Горње Гарe	55.02	0.05	3.12	3.63	0.15	0	13.82	15.02	10.8	21.28	0.97
Градска	214.81	0.2	18.88	6.68	0	0.01	51.24	52.69	58.11	76.11	2.13
Дарковце	88.15	0.42	6.68	7.38	0	1	23.68	23.68	19.11	28.75	1.13
Добро Поље	91.52	0.25	10.39	5.03	0	0	2.98	2.98	42.86	29.6	0.41
Златанце	12.78	0.03	0.41	0.14	0	0	9.11	9.11	0.64	2.35	0.1
Јабуковик	84.19	0.13	6.05	5.18	1.5	0	20.48	22.96	7.78	40.07	0.52
Јовановце	30.81	0.04	2.7	0.83	0	0	10.7	10.7	1.67	13.95	0.92
Кална	191.92	0.1	5.34	4.59	0.12	0	37.93	40.43	48.7	90.84	1.8
Криви Дел	116.38	0.12	11.66	3.36	0	0	38.14	42.69	14.97	42.29	1.29
Крстићево	5.3	0	0.56	1.42	0	ви0.2	0.2	0.2	3	0.1	0.02
Млачиште	29.22	0.03	0.65	0.05	0	0	24.9	26.4	0.04	1.9	0.15
Обрадовце	14.2	0	2.57	0.12	0	0	4	4	4.4	3	0.11
Острозуб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Павличина	21.24	0.1	3.1	0.45	0	0	3.2	5.5	4.03	7.5	0.56
Преслап	1708.26	0.37	83.03	2.42	0	0	150.05	1107.05	37.86	464.9	12.63
Рајчетине	13.6	0.09	1.43	0.24	0	0	2.1	2.1	4.5	4.8	0.44
Рупље	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Састав Река	1.9	0	0.03	0.07	0	0	0	0	0.77	1	0.03
Црна Трава	8020.08	0.12	10.32	2.8	0.1	0	24.85	591.95	6320.15	1093.64	1
Чука	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012. година

*Подаци за насеља Бајинци, Острозуб, Рупље и Чука нису доступни

Циљ и задаци

У области земљишта, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Одрживо коришћење земљишних ресурса, заштита земљишта од ерозије.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Извршити типологију предела општине Црна Трава и картографски представити резултате;
- Израдити катастар извора загађивања земљишта и извршити вредновање земљишта;
- Унапредити спровођење мера заштите од ерозије земљишта.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.6. Зеленило и зелена инфраструктура

Зелена инфраструктура као ресурс локалног развоја и значајан елемент функционисања простора се посматра као концепт равноправан развоју саобраћајне и комуналне инфраструктуре. Она се сагледава као скуп различитих типова зелених простора физички повезаних у један функционални еколошки систем. Рационалност успостављања зелене инфраструктуре се огледа кроз њену мултифункционалну вредност у коришћењу природних ресурса. Планирање зелене инфраструктуре, које у основи носи принципе предеоне екологије, захтева другачији методолошки оквир са израженим трансдисциплинарним и стратешким приступом планирању простора. Зелена инфраструктура је комплексног карактера, те не постоји једна јединствена дефиниција, али укратко се може представити као: „Зелена инфраструктура обухвата развој и планирање мрежа повезаних мултифункционалних зелених површина које доприносе заштити природних станишта и биодиверзитета, омогућавају одговор на климатске промене и друге промене биосфере, омогућавају виши ниво одрживости и здравији начин живота, унапређују опште благостање, побољшавају доступност кључним рекреативним и природним целинама и подршка су урбаној и руралној економији“.

Како је општина Црна Трава руралног карактера, зеленило и зелене површине се доста разликују у односу на организацију система зеленила у градским срединама. У руралним срединама доминира зеленило природног карактера, односно природни шумски екосистеми који заузимају велики део укупне територије општине. Очувању и унапређењу шума у наредном периоду треба посветити већу пажњу, с обзиром на њихов квалитет и еколошку вредност. Постепени плански развој шумских површина (пошумљавање) вршити подједнаком динамиком. У зони туристичке намене равније шумско земљиште мора се уређивати као парк шума.

У општинском центру постоји једна микро локација јавног зеленила која у просторном смислу, није значајна, али када би се довела на потребан и пожељан ниво уређености дали би лепши изглед општинском језгру. Ова локација (сквер) се налази преко пута хотела „Вилин Луг“ са десне стране реке Чемерчице, на којој је подигнут споменик. Сквер је мања зелена површина јавног карактера површине до 2ha. Углавном се користи за краткотрајан одмор становника. Планска структура сквера се ствара као резултат решавања саобраћајних, функционалних, композиционих и архитектонских питања. Планом генералне регулације варошице Црна Трава предвиђено је формирање мањих скверова јавне намене.

Важан део зелене инфраструктуре Црне Траве јесу бициклическе и пешачке стазе које повезују најлепше пределе целине и заштићена подручја општине. Оно чему до сада није посвећивана довољна пажња, а може бити од значаја за целокупни развој општине јесу: Европски бициклически коридор EuroVelo 11 и Европски пешачки коридор E7, који пролазе подручјем општине Црна Трава и на које се надовезују локалне стазе.

Бициклически туризам (циклотуризам) је наведен као релевантан туристички производ Србије у Просторном плану Републике Србије где се наводи следеће: „touring“ односно бициклически туризам представљају кружна и линеарна туристичка путовања/туре/путеви који се одвијају на подручју националних паркова, планина, клисура, пећина, градова и руралног простора. Бициклическе туре су одличан начин за активан обилазак римских палата и споменика, средњовековних манастира, дунавских мотива, салаша, градова, препознатљивих подручја вина и гастрономије Србије. Захваљујући EUROVELO коридорима који пролазе територијом наше земље Србија је члан EUROVELO бициклическе мреже. Па ипак, циклотуризам у нашој земљи се и даље развија споро у односу на друге европске земље из следећих разлога који су наведени у Плану: недовољна валоризација бициклическог саобраћаја, непостојање трасираних и сигнализацијом опремљених бициклических стаза, недовољан маркетинг на међународном нивоу, непрепознавање потенцијала и предности циклотуризма, незаинтересованост за праћење светских и европских трендова и др.

Један од три Европска бициклическа коридора који пролазе територијом Републике Србије јесте EuroVelo 11 или Коридор Источне Европе. Подручје Црне Траве део је овог великог коридора. Коридор почиње у Норвешкој, а завршава у Грчкој, укупне дужине нешто више од 5960 km, а од тога око 1300 km кроз Србију где прати трасу коридора E 75 и токове река Тисе, Дунава, Велике и Јужне Мораве. Рута међународног коридора пролази кроз велики број градова и општина попут: Кањиже, Сенте, Аде, Бечеја, Зрењанина, Панчева, Београда, Смедерева, Пожаревца, Јагодине, Параћина, Ниша, Лесковца и Врања.

Слика бр. 2: Коридор EuroVelo 11 у Србији
Извор: Пројекат „Цикло туристичка мрежа Србије“

Туристички потенцијал ове бициклистичке трасе у Србији је велики: како почиње у северном, а завршава у јужном делу земље, омогућава туристима да уживају у смени пејзажа – од равничарских предела панонске Србије долинама великих река до брдовитих предела Централне и Јужне Србије. Траса повезује велике градове и руралне пределе, многа заштићена подручја, позната виноградарска подручја (Смедерево), подручја познатих и признатих културно-историјских споменика и археолошких налазишта (Ниш и околина), подручја позната по гастрономији (Лесковац) и сл. Пратећи руту из северних крајева земље која су се дуго година налазила под јаким утицајем аустроугарске културе и архитектуре, долази се у јужни део земље где се отомански утицај и даље може приметити

на основу уличне мреже, архитектуре објеката и духа којим читав простор одише. Јужни део Србије је доста слабије развијен у односу на централни и северни део, те ће додатни извор прихода који прати развој циклотуризма јачати ослабљене локалне самоуправе (каква је Црна Трава).

Смернице које ће бити представљене у даљем тексту могу се искористити као предлог или савет како планирати развој циклотуризма на територији општине Црна Трава, тако да он постане покретач одрживијег напретка, како би се потпомогло задовољавање потреба локалног становништва, подстакло економски и социјални прогрес, али да се не доведе у питање заштита, очување и квалитет природног окружења:

- Промоција циклотуризма као новог, атрактивног облика туризма, представљање Црне Траве као могуће нове конкурентне бициклическе дестинације на туристичком тржишту, унапређење маркетинга и стварање препознатљивог имиџа који ће бити пласиран на регионалном и националном тржишту у првом периоду, како би се постепено привукли посетиоци из земаља окружења и иностранства.
- Детаљније се позабавити проблематиком циклотуризма и европског бициклическог коридора EuroVelo 11 на чијој се рути налази Црна Трава (увидом у планску и стратешку документацију која је до сада урађена за простор општине дошло се до закључка да је у планској документацији ова област недовољно разрађена, без јасних смерница и конкретних приоритетних активности везаних за њен будући развој).
- Едукација и информисање јавности о постојању концепта „циклотуризам“ и на који начин овај концепт може допринети економском, социјалном и еколошком развоју локалних заједница. Одржавање радионица, семинара, манифестација и фестивала који ће анимирати и привући како домаће тако и стране туристе.
- Активирање Туристичке организације општине Црна трава која би се бавила организацијом бициклических тура и промоцијом бициклическог туризма по угледу на примере других локалних туристичких организација земаља у региону у којима је овај облик туризма афирмисан (нпр. Хрватска).
- Отварање смештајних капацитета и угоститељских објеката који припадају групи „bed and bike“/“bike friendly“, односно који су прилагођени потребама бициклиста.
- Изградња и опремање простора потребном бициклическом инфраструктуром и сигнализацијом како би вожња бицикла била угодна и безбедна за туристе. Адекватна инфраструктура је основа развоја циклотуризма и први услов који мора бити задовољен.
- Локалном становништву подстицајним средствима пружити подршку приликом отварања мањих и средњих предузећа у области циклотуризма (подршка локалним економијама).
- Искористити локалне сеоске путеве који се одликују слабијим интензитетом моторног саобраћаја као део бициклическе трасе.
- Понудити и друге активности: упознавање локалне историје и културе, гастрономије, традиције, чиме се посетиоцима осим бициклизма нуди и низ других атракција, што може довести до продужења боравка или евентуалног повратка.

Пешачки и бициклически саобраћај су међусобно повезани, стога када се говори о развоју циклотуризма мора се укратко осврнути и на постојање пешачких коридора у непосредној близини Црне Траве. Просторни план Републике Србије помиње пешачки туризам као један од туристичких производа Србије који није у великој мери заступљен и слабо је афирмисан. Осим Европских бициклических коридора, на територији Европе дефинисане су и трасе пешачких. Кроз територију Републике Србије пролазе два европска пешачка коридора (European long-distance paths) Е4 и Е7, од укупно 12 колико их има. Онај који је посебно интересантан за општину Црна Трава јесте европски пешачки коридор Е7. Коридор почиње на Канарским острвима, па преко Медитерана, Андоре, Француске, Словеније и Мађарске стиже до Србије. Траса Коридор Е7 у Србији креће од Суботице, преко Палића до Фрушке Горе, затим градова Новог Сада и Шапца до Ваљевских планина одакле преко Овчара и Каблара, Увца, Копаоника и Јастребца стиже до Власинског језера и наставља према Босилеграду.

Пешачки туризам као пратећи бициклическом може допринети туристичкој афирмацији и развоју Црне Траве. Подручје Власине и Крајишта се издваја као део Србије који по својим природним лепотама може бити веома привлачан заљубљеницима у природу, а то је управо циљна група коју треба привући. Ова микрорегија је економски најслабије развијена у Србији, а са друге стране располаже огромним туристичким потенцијалима који нису у довољној мери искоришћени. Планински предели, Власинско језеро, потпуно очувана природа, култура и традиција којом простор одише уколико се промовишу на адекватан начин могу постати примамљиви мотиви туристичких путовања. Оно што треба истаћи јесте да Просторни план општине Црна Трава, као и План генералне регулације варошице Црна Трава нису препознали потенцијал Европског пешачког коридора Е7, нити његову комплементарност са Европским бициклическим коридором EuroVelo 11 на овом простору. Постојање два значајна европска туристичка коридора у непосредном окружењу су потенцијали развоја које општина треба искористити.

Циљ и задаци

У области зеленила и зелене инфраструктуре, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Очување и унапређење постојећих зелених површина, проширење површина под зеленилом у централним зонама општине, одрживо коришћење зелене инфраструктуре у сврхе туристичке афирмације, локалног економског и еколошког развоја Црне Траве.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Формирати мање зелене површине јавне намене (скверове) са циљем унапређења естетске вредности и доживљаја централне зоне насеља Црна Трава;
- Постепени плански развој шумских површина (пошумљавање) вршити подједнаком динамиком;
- Изградња и опремање простора потребном бициклическом инфраструктуром и сигнализацијом са циљем оптималнијег искоришћавања постојећих елемената зелене инфраструктуре (EuroVelo 11);
- Едукација и информисање јавности о постојању бициклическог и пешачког

коридора на територији општине Црна Трава;

- Локалном становништву подстицајним средствима пружити подршку приликом отварања мањих и средњих предузећа у области туризма и угоститељства.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.7. Минерални ресурси

Једно од природних богатстава којима општина Црна Трава располаже јесу минерални ресурси. Геолошка грађа терена условила је појаву минералних сировина. Већи део општине лежи на седиментима српско-македонске масе. На северној половини појаса подину пропусних хоризоната чине кристаласти шкриљци, а водоносне средине су представљене песковима и грубозрним наносом реке Власине. За разлику од северне површине општине, шкриљави стенски комплекси веома богати подземним водама налазе се у јужним источним и централним деловима. Експлоатација минералних сировина могућа је уколико су претходно спроведена сва геолошка испитивања терена, уколико се врши у складу са Законима који уређују дату област и уколико се примењују прописане мере заштите воде и земљишта како би се геолошки ресурси користили на адекватан и рационалан начин, с обзиром да се ипак ради о необновљивим природним ресурсима. Предност треба дати експлоатацији и рударењу малих капацитета како се не би нарушила еколошка равнотежа. Експлоатација камена и глине за локалне потребе може допринети развоју грађевинарства и путне инфраструктуре.

Просторним планом општине Црна Трава дефинисан је начин одрживе експлоатације минералних ресурса, с тим да се на подручју ПИО „Власина“ забрањује експлоатација и прерада камена и других сировина, док је на делу простора изван заштићеног подручја могућа експлоатација само уз претходно пажљиво обрађене анализе утицаја на животну средину и прибављене сагласности надлежних институција Републике Србије. Привремена позајмишта локалног камена за изградњу објеката на овом подручју могу се предвидети уз обавезну дозволу надлежних институција за заштиту природе и обавезне активности рекултивације.

Најважније појаве минералних сировина у овом подручју су следеће:

- *Магнетит*: јавља се упрскан у стенама Власинског комплекса, и то претежно у источним и централним деловима општине. Граница компактне руде и околних шкриљаца није јасно изражена, већ се карактерише постепеним прелазима, и често је представљена инпрегнацијама магнетита.
- *Шљачишта*: садржај корисних метала (Pb, Zn, Fe, Au, Ag, Pd, Cd, Cr, Cr) као и других својстава (топител, дренажни грађевински материјал) може се очекивати у оквиру старих шљачишта. Многа шљачишта, могу се наћи дуж читавог горњег и средњег тока реке Власине, дуж целог тока Рупљанске реке, као и дуж мањих потока у широј околини Црне Траве.
- *Олово и цинк*: јављају се око Црвеног Брега источно од Предејана. У овом делу се јављају нешто веће појаве у којима су вршени и истражни радови.

- *Азбест*: Јавља се на левој обали Чемернице у атару засеока Вељковци. Појаве су везане за серпентините Прочовалца. Дужина влакна азбеста местимично износи и до 5 cm, али су резерве минималне.
- *Талк*: појаве талка везане су за серпентините Прочовалца и јужно од села Млачишта (Боровик). Јављају се у виду мањих неправилних или издужених маса везаних за руптуре у серпентинитима.
- *Амфиболит*: граде низ мањих конкордантних тела у лептинолитима и гнајсевима. Једно од локалитета је и Добро Поље где су амфиболити по минералном саставу епидот-амфиболити и епидот-амфиболитски шкриљци и као такви су погодни за експлоатацију.
- *Метадијабази*: представљају продукте метаморфозе дијабаза. Највећи број појава наведене стене констатован је у источном делу од варошице Црна Трава, као и северно од варошице (Бучја).
- *Камен*: у мањој мери нарочито у Власинском делу општине експлоатише се камен за локалне потребе, и то углавном у хлоритским шкриљцима са добро израженом фолијацијом.

Циљ и задаци

У области минералних ресурса, за реализацију Програма неопходно је остварити циљ:

- *Одрживо коришћење доступних минералних сировина и примена одговарајућих мера заштите приликом експлоатације необновљивих природних ресурса.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Спровести потребна геолошка испитивања терена;
- Применом мера заштите смањити негативан утицај на животну средину који се може јавити током геолошких истраживања и експлоатације минералних сировина.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.8. Заштићена природна добра и биодиверзитет

Предели који се у Републици Србији одликују најразноврснијим биљним и животињским светом, геолошким и геоморфолошким богатством и културно-историјским наслеђем врло често налазе се у слабије развијеним, брдско-планинским, демографски испражњеним подручјима каква је Црна Трава. Заштита природе у највећој мери води ка регулацији активности које се обављају у циљу искоришћавања природних потенцијала и ресурса, како би и генерације које долазе могле користити њихове капацитете у целокупној биолошкој, географској и предеоној разноврсности. Еколошки значај заштите природе потиче из неоспорне важности, значаја сваког станишта и улоге сваке врсте (флоре и фауне) у екосистемима.

Заштита уређење и унапређење природних добара обезбеђује се: актом о заштити природних добара; коришћењем и унапређивањем на начин који омогућава трајно

очување и побољшање стања у складу са Законом о заштити природе; забраном активности којима се угрожава капацитет животне средине, природна равнотежа, биодиверзитет, хидрографске, геоморфолошке, геолошке и пејзажне вредности; очувањем, уређењем и презентацијом постојећих заштићених природних добара, са раније утврђеним или новим већим површинама заштите (на основу документације Завода за заштиту природе Србије); установљењем нових заштићених подручја за која је од стране Завода за заштиту природе Србије припремљена или је у току израда документације за проглашење; идентификацијом и заштитом просторних целина са посебним природним вредностима које су утврђене Просторним планом Републике Србије (ППРС), другим плановима и стратешким документима; заштитом популација угрожених, ретких и у другом погледу значајних врста дивље флоре и фауне установљењем заштићених подручја мале површине у виду станишта или споменика природе на местима која су идентификована кроз научне студије и пројекте и одговарајућа програмска документа (као што су „Црвена књига флоре Србије“, пројекат „Станишта Србије“, ИВА, ИРА и РВА пројекти и др.); деловањем органа локалне самоуправе на успостављању заштите и организовању адекватног управљања, односно спровођења мера очувања, уређења и презентације мањих подручја и локалитета на својој територији.

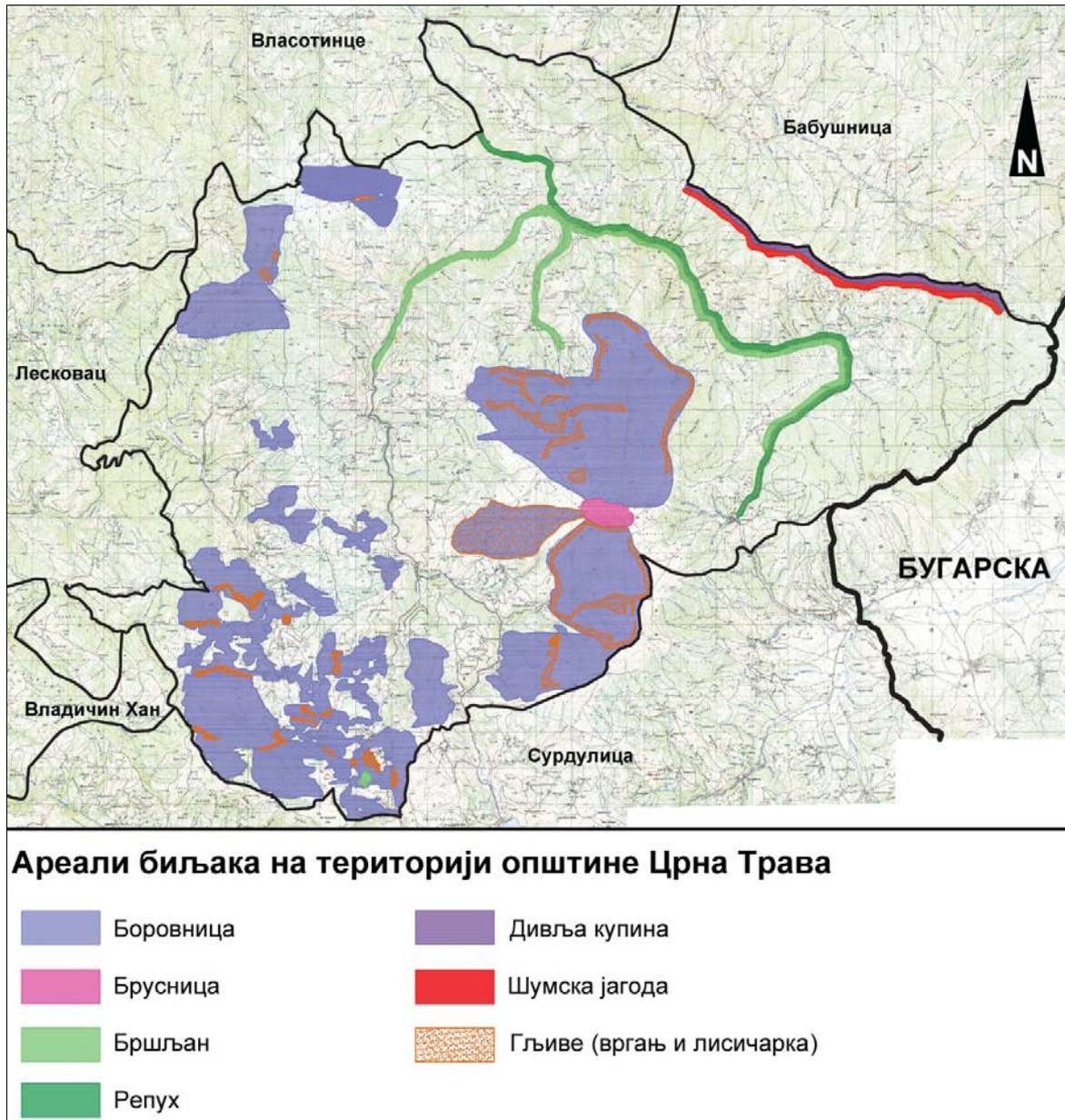
Велики део територије Црне Траве налази се под неким од режима заштите. Међу најзначајнијим заштићеним добрима издваја се заштићени **природни резерват „Качар – Зеленичје“** површине 3 165ha. Овај заштићени простор представља први у Србији који је стављен под заштиту 1948. године. Строги природни резерват „Зеленичје“ (део К.О. Остроzub, површине 21.3ha) припада I степену заштите и природно налаште је биљне врсте зеленичета или ловорвишње (*Prunus laurocerasus*) на планини Остроzub, на месту званом „Качар-Зеленичје“. Решењем СО Црна од 1971. год. овај простор је стављен под заштиту.

Поред овог Строгог резервата природе заштићен је и **Предео изузетних одлика „Власина“** Уредбом о заштити Предела изузетних одлика „Власина“ (Службени гласник РС, бр. 30/06), чиме је категорисано као природно добро од изузетног значаја за Републику Србију – I категорије. На територији општине Црна Трава ПИО „Власина“ заузима површину од 418.13ha, што представља 3.61% укупне површине заштићеног подручја. Највећи део (96.39%) налази се на територији општине Сурдулица. Пределом као заштићеним добром управља Туристичка Организације општине Сурдулица

ПИО „Власина“ одликује се лепотом предела власинске висоравни и непотопљених делова некадашње власинске тресаве, разноврсним биљним и животињским светом, а посебно ретким и ендемичним врстама дивље флоре и њиховим стаништима. Најбољу потврду изузетности вода и водних појава ширег подручја Власине представља њихово уврштавање на Листу објеката хидролошког наслеђа Србије, најзначајнијих водних појава наше земље. На ширем подручју Власинског језера издвојено је 6 објеката хидролошког наслеђа.

Што се тиче међународног статуса, ПИО „Власина“ је, одлуком Секретаријата Рамсарске конвенције од 20. новембра 2007.год. уврштен у званичну листу Међународно значајних влажних подручја, што представља изузетно значајно међународно признање вредностима

националне и природне баштине Власине и напорима за њено очување. ПИО „Власина“ представља посебно важно подручје за очување птица мочварица, с обзиром да је проглашен за европско значајно подручје птица (ИВА), од стране међународне организације BirdLife International, али и као могуће важно подручје за биљке (ИРА), на основу критеријума организације Plantlife Europa. Подручје ПИО „Власина“ је на територији Србије препознато и као Emerald подручје (PC0000006) у оквиру EMERALD еколошке мреже.

Карта бр 3. Ареали биљака на територији општине Црна Трава
Извор: Радна група општине Црна Трава, 2019.год.

Подручје општине је богато самониклим лековитим биљем, дивљим воћем и шумским плодовима и то представља значајан развојни потенцијал ове општине. На простору Црне Траве заштићене су следеће биљне и животињске врсте:

- Хајдучка опута (*Daphne mezereum*), којој је станиште на планинским подручјима лишћарских и четинарских шума Чемерника, Стрешера и Осртозуба;
- Ловорасти јеремичак (*Daphne laureola*) у брдским буковим шумама;
- Текуница (*Spermophilus citellus*), на просторима Чемерника и високопланинским пашњацима;
- Шумски мрав (*Formica rufa*) чији су мравињаци заштићени у свим шумама;
- Око десет врста слепих мишева који су веома корисни у биолошкој борби против штеточина у пољопривреди и шумарству.

Уредбом Владе Републике Србије о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, бр. 31/05, 45/05, 22 /07, 38/08, 9/10, 69/11, 95/18), заштићене врсте на територији општине Црна Трава стављене под контролу сакупљања, коришћења и промета су дивље врсте флоре и гљива - Сремуш (*Allium ursinum*); Бршљен (*Hedera helix*); Репушина (*Arctium lappa*); Бреза (*Betula pendula Roth*); Планински кантарион (*Hypericum maculatum Crantz*); Кантарион или богородичина трава (*Hypericum perforatum*); Материна душица (*Thymus serpyllum*); Црвени глог или чобаница (*Crataegus oxycantha*); Боровница (*Vaccinium myrtillus*); Црни вргањ (*Boletus aereus*); Лисичарка (*Cantharellus cibarius*) и Мрка труба (*Craterellus cornucopioides*) и дивље врсте фауне - Шумска корњача (*Testudo hermanni*); Поскок (*Vipera ammodytes*); Зелена жаба (*Pelophylax kl. esculenta*) и Мала зелена жаба (*Pelophylax lessonae*).

Сакупљање самониклог лековитог и ароматичног биља које је заступљено на територији општине може подстакнути развој пољопривреде. Сакупљањем лековитог биља може се бавити становништво свих старосних група општине Црна Трава. До сада се у овој области као највећи проблем издвајао проблем организовања откупа, што би у наредном периоду требало превазићи. С обзиром да је употреба лековитог биља веома распрострањена (исхрана, производња лекова, медицинских препарата, козметике и др.) откуп не би требао да представља кочницу развоја сакупљачке делатности. Доминантне врсте на простору Црне Траве које представљају основну сировинску базу су:

1. Биљне врсте код којих се сакупља цвет (flos): глог, зова, липа, хајдучка трава, подбел, багрем;
2. Биљне врсте код којих се сакупља лист (folium): подбел, шумска јагода, боквица (усколисна и широколисна), коприва, маслчак, купина, бреза и крстасти копитњак;
3. Биљне врсте код којих се сакупља надземни део (herba): копитњак, кичица, раставић, кантарион, вранилова трава, подубица, мајчина душица, хајдучка трава, дивизма;
4. Лековито биље код ког се сакупља корен (radix): коприва, јагорчевина и зечији трн;
5. Биљне врсте код којих се сакупља плод (fructus): боровница, дивља јабука, дивља крушка, дивља малина, дивља купина, шипурак, дрењина, глог, трњина и зова.

Циљ и задаци

У области заштићених природних добара и биодиверзитета, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Одрживо управљање постојећим заштићеним подручјима и њихово проширење.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Заштитити, унапредити и контролисано користити природна добра и заштићена подручја;
- Донети стратешка и програмска документа у области заштите природе и биодиверзитета;
- Повећати површине заштићених природних подручја;
- Успоставити заштиту и организовати адекватно управљање, очување, уређење и презентацију мањих подручја и локалитета од локалног значаја.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

4.9. Обновљиви извори енергије

Обновљиви извори енергије (ОИЕ) представљају енергетске ресурсе који се користе за производњу електричне или топлотне енергије, а чије резерве се константно или циклично обнављају. Како ОИЕ представљају неисцрпан природан вид енергије која се налази свуда око нас, претпоставља се да ће у будућности све већи проценат укупне произведене енергије долазити управо из обновљивих извора. Готово сви делови Републике Србије располажу мањим или већим потенцијалима за коришћење обновљивих извора енергије, али и потред тога садашње стање у овој области није на задовољавајућем нивоу. Што се тиче Црне Траве, општина располаже следећим обновљивим изворима: хидроенергија, соларна енергија, биомаса и енергија ветра.

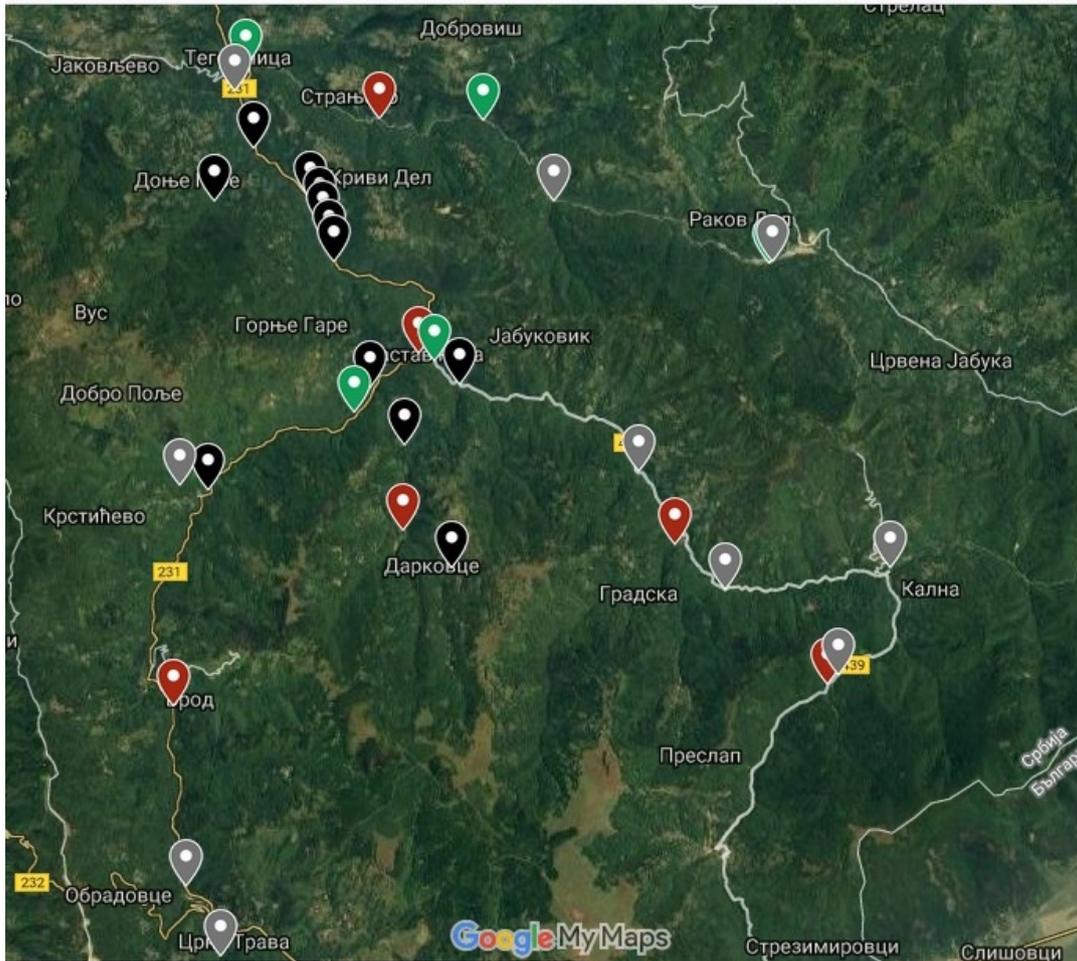
Хидроенергија

Хидроенергетске активности од значаја или од утицаја за општину Црна Трава су обухваћене пројектом ЕПС „Повећање производних ефеката интервенцијама на постојећим објектима и проширење система Власинских хидроелектрана“. Предвиђено је и проширење северног сабирно-доводног крака Чемерник, како би се повећали водни биланси уведени у Власинско језеро. Предвиђено је и надвишење бране Власина, додавањем устава на сада слободни прелив, како би се повећала корисна запремина те акумулације, чиме би она постала једна од стратешких резерви вода Србије на јужноморавском правцу. На територији општине до сада је изграђено укупно 8 малих хидроелектрана:

- МХЕ „Јабуковик“ (1520 kW): Мала хидроелектрана Јабуковик налази се у општини Црна Трава (око 15km северно) и између насељених места Састав Река и Јабуковик,

у кањону Градске реке. Предвиђена је да ради у аутоматском режиму уз могућност ручног режима рада.

- МХЕ „Тегошница“ (640kW): Мала хидроелектрана (МХЕ) Тегошница налази се у даљој градској зони општине Црна Трава (око 25km северно) у непосредној близини насељеног места Тегошница, а сама микролокација се налази у кањону реке Власине. Непосредно до места локације машинске зграде МХЕ урађена је приступна саобраћајница која има приступ регионалној саобраћајници Лесковац-Црна Трава. За МХЕ Тегошница предвиђено је да ради паралелно са електричном мрежом при чему се комплетна произведена електрична енергија предаје мрежи.
- МХЕ „Ливађе“ (450kW): Мала хидроелектрана (МХЕ) Ливађе налази се у општини Црна Трава, између насељених места Састав Река и Ливађе, у кањону Дарковачке реке. Као и МХЕ Тегошница, предвиђено је да ради паралелно са електричном мрежом.
- МХЕ „Горње Гарe 1“ (993kW): Мала хидроелектрана Горње Гарe I налази се у даљој градској зони општине Црна Трава (око 18.5 km северно), између насељених места Састав Река и Горње Гарe, а сама микролокација се налази у кањону реке Власине која спаја та два насељена места.
- МХЕ „Горње Гарe 2“ (933kW): Мала хидроелектрана Горње Гарe II налази се у даљој градској зони општине Црна Трава и између насељених места Састав Река и Горње Гарe, у кањону реке Власине.
- МХЕ „Доње Гарe 1“ (990kW): Мала хидроелектрана Горње Гарe I налази се у општини Црна Трава (око 20km северно) и између насељених места Састав Река и Тегошница.
- МХЕ „Доње Гарe 2“ (990kW): Мала хидроелектрана Доње Гарe II налази се на локацији недалеко од МХЕ Горње Гарe I између насељених места Састав Река и Тегошница.
- МХЕ „Доње Гарe 3“ (500kW): Мала хидроелектрана Доње Гарe III налази се у непосредној близини претходно две наведене МХЕ.

Слика бр. 2: Распоред МХЕ на реци Власини и њеним притокама (Црна Трава)

Извор: https://drive.google.com/open?id=1ieQC_33YVn6hdXsoFXTGcaHrS5cGSxSu&usp=sharing

*Црно - МХЕ које раде; Црвено - МХЕ које имају статус повлашћеног произвођача електричне енергије или имају енергетске дозволе, па су евидентирани у одговарајућим Регистрима Мин. рударства и енергетике; Сиво - су могуће додатне МХЕ које су обухваћене Катастром МХЕ; Зелено – места на којима су узети узорци вода, речних седимената и земљишта - Студија о екохемијском ризику по снабдевање општине Власотинце и утицају малих хидроелектрана на слив реке Власине, 2018.

Воде представљају значајан ресурс ове општине. Густа речна мрежа јесте основа развоја коришћења хидроенергије као обновљивог извора и општина заиста располаже тим потенцијалом, али оно што ипак треба узети у обзир пре изградње свих планираних малих хидроелектрана, јесте то што су ове воде веома високог квалитета, незагађене, еколошки исправне и врло често по квалитету припадају I категорији. Станишта су богате рибље фауне и протичу кроз једне од најлепших природних предела Србије. У непосредној близини налазе се ПИО „Власина“ и Строги природни резерват „Зеленичје“. Последице изградње прекомерног броја МХЕ су бројне: нарушавање екосистема, смањење биодиверзитета, фрагментације станишта риба, деградација предела и др. и могу трајно угрозити квалитет животне средине, која је сада једна од највећих предности општине Црна Трава. Деривационе хидроелектране које остављају само биолошки минимум воде у речном кориту (најчешће одређен неком статистичком методом) представљају посебан

проблем и изазов за природно окружење - дугачким цевоводним деривацијама нарушавају се амбијенталне вредности водотока који су често јединствени у хидрографском и амбијенталном смислу, нека решења нису повољна са гледишта насеља, јер их остављају са мало воде у водотоку који управо кроз њих протиче и представља кључни елемент њихове особености и препознатљивости. Због тога приликом доношења одлука о изградњи МХЕ за потребе добијања енергије из обновљивих извора, последице негативних еколошких ефеката морају се узети у обзир. Како би се остварио већи удео обновљивих извора у укупној производњи енергије, потребно је развити и друге изворе који су заступљени на територији Црне Траве.

Соларна енергија

Према оквирним истраживањима територија општине спада у зону већег интензитета сунчевог зрачења, са бруто 1400 kWh/m²/година (просек за Србију око 1200 kWh/m²/година). На подручју општине просечна искористива соларна енергија износи око 700 kWh/m²/година. Предвиђена је конверзија у топлотну енергију економичним уређајима на крововима за загревање воде за санитарне потребе, у неким околностима и за догревање индивидуалних стамбених јединица. Економски и организационо треба подстицати тај вид конверзије, који спада у врло рационалне начине супституције потрошње електричне енергије.

Енергија биомасе

Биомаса представља најраспорострањенији извор обновљиве енергије у Србији као традиционално аграрној земљи у којој се генеришу велике количине биоотпада. Упркос богатим ресурсима биомасе, како са аспекта њене биолошке разноликости тако и у погледу распрострањености, она се у Србији ипак недовољно користи за ефикасно добијање енергије. Сагоревањем биомасе добија се топлотна енергија погодна за грејање објеката, али и за производњу електричне енергије. У енергетске сврхе може се такође користити и биогориво, добијено конвертовањем биомасе у течно стање, као и биогас, добијен разлагањем различитог биолошког отпада у гасовито стање.

Коришћење биомасе у већој мери у Црној Трави могуће је у оквиру индивидуалних домаћинстава у сеоским насељима. Дрвна маса се примарно употребљава као огрев, али сама сеча шума често је неконтролисана. Због тога је неопходно спроводити континуирано пошумљавање. Други извори биомасе који се јављају у општини су: отпаци из пољопривреде и сточарства (биљни и животињски отпад), комунални отпад, шумски отпад и уколико дође до развоја дрвне индустрије остаци након обраде дрвета (пиљевина, струготина и опилци) се такође могу користити.

Енергија ветра и геотермална енергија

Према документацији Просторног Плана Републике Србије територија општине Црна Трава се налази у зони најмањих просечних енергија ветра у Србији, са интензитетом (на 100m висине) до 75 kWh/m² и у јануару и у јулу. Зона која поседује одређени потенцијал за изградњу ветроелектрана јесте појас на висоравни у зони пута Власина – Трава. Према

Закону о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014, 145/2014 и 83/2018), ветроелектране се могу градити и на пољопривредном земљишту, уз претходно прибављену сагласност органа надлежног за послове пољопривреде и животне средине. Приликом одређивања локације за ветроелектране раде се анализе утицаја на окружење, са посебним освртом на ризике по животну средину (бука, утицај на птице, животиње и пејсаж) и са проценом прихватљивости тог ризика са становишта домаћих прописа у области заштите природе и животне средине и европских стандарда и искустава у изградњи ветроелектрана. На територији Црне Трава за сада није утврђено постојање геотермалних извора.

Циљ и задаци

У области обновљивих извора енергије, за реализацију Програма неопходно је остварити следећи циљ:

- *Повећање удела коришћења енергије из обновљивих извора у укупној финалној потрошњи енергије.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

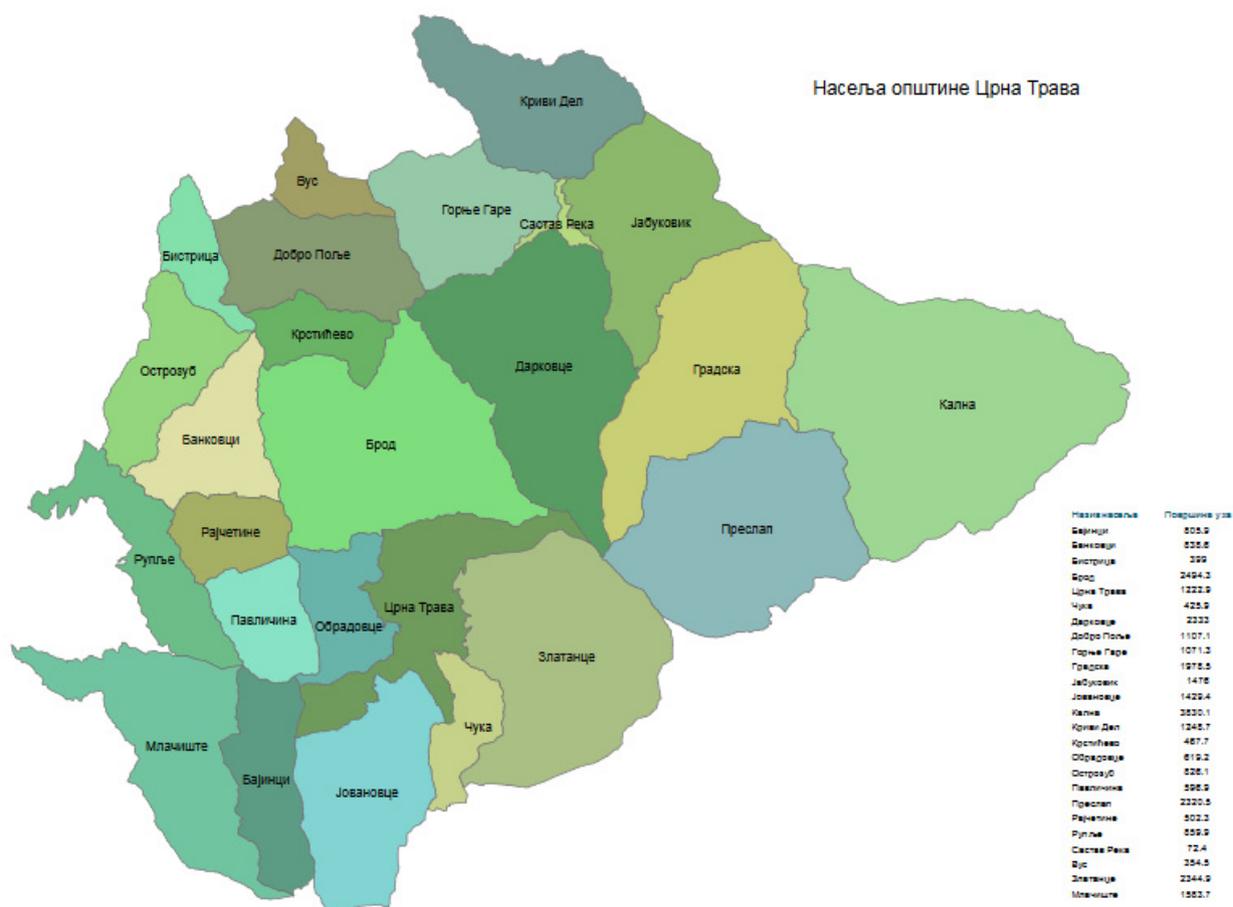
- Утврдити потенцијале за коришћење обновљивих извора на територији општине Црна Трава;
- Повећати коришћење енергије из обновљивих извора на територији општине Црна Трава (активирати и друге изворе осим хидропотенцијала).
- Промовисати коришћење енергије биомасе у оквиру индивидуалних домаћинстава у сеоским насељима.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5. ЧИНИОЦИ РАЗВОЈА И УТИЦАЈ ПРИВРЕДНИХ СЕКТОРА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

5.1. Урбанизам и просторно планирање

Површина општине Црна Трава износи 312km², што чини око 0.35% површине Републике Србије и 11.27 km² Јабланичког округа. Општина Црна Трава гравитира Функционалном урбаном подручју Града Лесковца. На територији општине не постоји ни једно градско насеље. Општински центар насеље Црна Трава има делимично развијене урбане функције. Од укупно 25 насеља, осим општинског центра постоје и 5 центара заједнице насеља: Рупље, Брод, Састав Река, Преслап и Градска.

Карта бр.1: Насеља општине Црна Трава

Општина Црна Трава према степену развијености припада IV групи (степен развијености испод 60% републичког просека) у складу са Законом о регионалном развоју („Сл. гласник РС“, бр.51/09, 30/10 и 89/15) и Уредбом Владе Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр.104/2014). Свих 25 насеља општине Црна Трава спада у подручја са отежаним условима рада у пољопривреди, у складу са Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Сл. гласник РС“, бр.102/2018).

У Црној Трави као изразито депопулационој општини дневне миграције нису развијене, те је није могуће применити модел децентрализоване концентрације на општинским нивоима кроз примену концепта микроразвојних центара. Закључује се да општина Црна Трава припада групи недовољно развијених и најсиромашнијих локалних самоуправа у Србији. Планирање и управљање простором општине Црна Трава дефинисано је низом планским докумената који су донети, односно обухватају подручје општине.

Просторни план Републике Србије

Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године („Сл. гласник РС”, бр. 88/10) утврђује дугорочне основе организације, уређења, коришћења и заштите простора Републике Србије у циљу усаглашавања економског и социјалног развоја са природним, еколошким и културним потенцијалима и ограничењима на њеној територији. Просторни план представља основ за дефинисање стратегија на државном, регионалном и локалном нивоу у мери у којој имају утицај на просторни развој Републике Србије, њених региона и јединица локалне самоуправе. Из Просторног Плана Републике Србије издвојене су смернице које се односе на подручје општине Црна Трава и које се као препорука и обавеза требају уградити и разрадити Просторним планом локалне самоуправе. Основни циљеви развоја Републике Србије су применљиви и на подручје Црне Траве: уравнотежен регионални развој и унапређена социјална кохезија, регионална конкурентност и приступачност, просторно функционална интегрисаност у окружење, заштићена и унапређена животна средина и заштићено и одрживо коришћено природно и културно наслеђе.

Регионални просторни план општина Јужног Поморавља

Регионални просторни план општина Јужног Поморавља („Сл. гласник РС“, бр. 83/10) је дугорочни плански документ који је донет са циљем заустављања негативних демографских тенденција и економског заостајања, односно стварања предуслова за реализацију националних, регионалних и локалних развојних интереса. Регионални просторни план представља планску основу за рационалну организацију, изградњу, уређење и коришћење простора; заштиту животне средине; побољшање квалитета живљења локалног становништва унапређењем инфраструктурне и комуналне опремљености и развојем привреде (у првом реду малих и средњих предузећа и туризма); и смернице за институционално-организациону, управно-контролну и информатичку подршку примене. Доношењем плана, општина Црна Трава је одређена као део Црногравског-Власотиначког туристичког рејона, северног дела туристичке регије Власина и Крајиште. Туристичко место-општински центар Црна Трава биће комплетан за целогодишњу понуду изградњом смештајних капацитета, комуналне опреме и јавних садржаја, реализацијом садржаја понуде у простору и др. Главна туристичка понуда биће организована у туристичком комплексу Црна Трава. План истиче да је од суштинског значаја за будући просторни и привредни развој инфраструктурно и комунално опремање простора, како би се створила одговарајућа средина за покретање мањег и средњег предузетништва, производних и прерађивачких активности. Акцент је стављен и на очување природних предела и рационалну употребу природних ресурса.

Просторни план подручја посебне намене Власина

Просторни план подручја посебне намене Власина („Сл. гласник РС“, бр. 133/2004) - основни задатак овог плана је да се њиме утврде циљеви, политика и концепција, организације, уређења, коришћења и заштите простора обухваћеног планом и то са становишта заштите природних вредности, а посебно изворишта водоснабдевања од посебног значаја за овај регион и за Србију у целини, односно за развој туризма на истом подручју, што је од посебног интереса како за општине Сурдулица, Црна Трава и Босилеград, тако и за државу у целини. ППППН Власина обухвата само једно насеље општине – општински центар Црна Трава, мада је то највеће и најзначајније од 13 насеља у 3 општине која су обухваћена планским документом.

Просторним планом подручја посебне намене Власина, Црна Трава је предвиђена за развој и размештај функција које би биле у складу са потребама туристичког развоја Власине, према смерницама из Просторног плана Републике Србије. Насеље Црна Трава, својим планинским положајем на надморској висини од 940m, окружено шумама, у близини туристичког центра Власина и ослобођено индустрије, одликује се богатим туристичким потенцијалом, који уколико се искористи, пружа могућност за активирање трговинских и услужних делатности и самим тим привлачења нове радне снаге и туриста, живог капитала који би се инвестирао у инфраструктурну опрему и нове функције.

Осим развоја туризма, циљеви, задаци и планска решења ППППН Власина који се односе на територију Црне Траве су: посебна заштита изворишта водоснабдевања регионалног значаја (извориште I ранга), односно заштита изворишта водоснабдевања у свим зонама санитарне заштите, уређење, заштита и одрживи развој природног предела Власина, одговарајући развој других активности као што су: пољопривреда, сточарство, лов, риболов, занати и мала индустрија, на плански предвиђен начин. Активнија сарадња заједница насеља, посебно оних у планинским зонама, са општинским центрима ради решавања основних социјалних и економских питања.

Просторни план општине Црна Трава

Просторни план општине Црна Трава (2011) представља најзначајнији план стратешког карактера у области планирања и управљања просторним развојем општине Црна Трава, прати препоруке и смернице из планских докумената вишег ранга како би се развој локалне заједнице усмерио ка одрживом развоју и основ је просторног уређења територије општине. Хоризонт просторног плана је 2024. година. Просторни план се односи, пре свега на: просторни развој и пропозиције развоја, коришћење и заштиту природних ресурса, демографски развој, развој насеља и јавних служби, економски развој кроз привредне делатности и туризам, развој инфраструктурних система, заштиту и коришћење животне средине, предела, природног и културног наслеђа.

Начин коришћења и организовања простора на овом подручју је под директним утицајем традиционалног начина живота становништва, али и природно-географских услова разуђеног и сложеног склопа са низом ограничавајућих фактора: надморска висина, нагиби и експозиција терена, педолошки састав земљишта, итд. Коришћење земљишта

било је и остало превасходно у функцији пољопривредне производње, али зависно од просторног размештаја продуктивног земљишта које је вишеструко ограничено, ако се изузму пространи пашњаци који опредељују главну активност становништва. Све ово наметнуло је услове за формирање мреже сеоских насеља која су међусобно била изолована и неповезана, а како су и данас локални, сеоски путеви у лошем стању, саобраћајна комуникација је и даље неодговарајућа. У нешто бољем положају су општински путеви, мада је и њима потребна значајнија реконструкција.

У погледу начина коришћења земљишта доминирају шумске површине, ливаде и пашњаци и пољопривредно земљиште. Грађевинско земљиште обухвата најмањи проценат око 2-3% укупне површине.

Доношењем Просторног плана дефинисана је концепција интегралног, одрживог друштвено-економског и просторног развоја, дефинисана су просторна решења у области привреде (акцент на пољопривреди, сточарству, туризму, развоју прерађивачке и прехранбене индустрије), инфраструктурних система, заштите и управљања природним пределима, становништва, насеља и јавних служби. Такође, планирани су просторни услови за развој малих и средњих предузећа, дефинисани су услови за развој туризма и коришћење и заштиту природних ресурса и добара.

План генералне регулације варошице Црна Трава

План генералне регулације варошице Црна Трава (2011) утврђује и разрађује генерална урбанистичка решења заснована на дугорочној стратегији и концепцији уређења простора и изградње објеката, за плански период до 2025. године. ПГР обухвата површину од 102.5ha (1.025km²), што износи 0.33% укупне површине општине Црна Трава. Од укупне површине плана (102.5 ha), планирано је грађевинско подручје у површини од 57.22 ha. У оквиру грађевинског подручја површине јавних намена су на 19.80 ha (19.31% укупне површине ПГР-а), а површине земљишта намењеног за остале намене 37.42 ha (36.51% грађевинског подручја). Изван грађевинског подручја је земљиште на коме се не може градити, осим објеката за производњу електричне енергије из обновљивих извора.

Доношењем овог плана дефинисани су следећи циљеви просторног развоја:

- Унапређење постојећих саобраћајница како би се добиле квалитетније саобраћајне везе општинског центра Црне Траве са локалним и регионалним окружењем.
- Усклађивање постојећих површина, објеката супра и инфраструктуре са новопланираним.
- Реконструкција и рехабилитација постојеће комуналне инфраструктуре (водоводне и канализационе мреже, како би се смањили губици у мрежи).
- Унапређење електроенергетске мреже која је застарела. Губици енергије су највећи су у мрежи ниског напона.
- Модернизација телекомуникационе мреже.
- Обезбедити коридор за трасу обилазнице око Црне Траве.
- Оснаживање социјалне инфраструктуре ради задржавања становништва кроз унапређење стања школских објеката основног и средњег образовања (ОШ „Александар Стојановић“ и ГТШ „Милентије Поповић“ и објекта дечије заштите

(предшколска установа „Младост“). Такође унапређење услова рада Центра за социјални рад (за малолетна и пунолетна лица).

- Неопходно је унапређење објекта за пружање здравствене заштите, односно опремање и модернизација амбуланте и здравствене станице.
- Изградња објекта пословања различитих делатности и услуга са циљем подстицања економског развоја кроз оснивање малих и средњих предузећа.
- Уређивање шеталишта уз реку Власину како би се унапредио естетски и визуелни доживљај пејзажа.
- Стварање услова за очување и унапређење животне средине, природних вредности, непокретних културних добара, историјских и архитектонских вредности које се налази на територији насеља Црна Трава.
- Заштита и унапређење шума и зелених површина јавне намене.
- Развој туризма који ће допринети активности овог подручја у ширим размерама, али који неће угрозити природне капацитете и вредности подручја. Јачање развоја насеља Црна Трава као туристичког места.

Циљ и задаци

У области урбанистичког и просторног планирања, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Заштита и унапређење животне средине кроз просторно и урбанистичко планирање.*

Ради достизања дефинисаног циља неопходно је извршити наведене основне задатке:

- Израдити и/или ажурирати планску и пројектну документацију;
- Успоставити систем поштовања и примене утврђених мера и услова заштите животне средине.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.2. Енергетика

Енергетски сектор је кључан, како са становишта економског развоја, тако и у односу на решавање многих важних проблема животне средине. Електроенергетска инфраструктура се мора развијати сразмерно очекиваном порасту потрошње и снаге електричне енергије, потребама за побољшање сигурности и квалитета напајања потрошача, као и за модернизацијом уградњом технолошки савременије опреме у циљу стварања услова за даљински надзор и управљање. Стање електроенергетске инфраструктуре није на задовољавајућем нивоу. Електроенергетска мрежа је дотрајала, сигурност напајања није задовољавајућа. У зимском периоду године губитак електричне енергије представља чест проблем који у великој мери утиче на квалитет живота становништа, посебно на подручју најугроженијих сеоских насеља. Да би се задовољиле очекиване потребе за електричном енергијом и снагом потребно је обезбедити недостајуће електроенергетске капацитете,

изградњом нових и реконструкцијом постојећих у циљу повећања снаге на свим напонским нивоима заступљеним на планском подручју.

Примарни извор електричне енергије на подручју општине Црна Трава је ТС 35/10kV „Црна Трава“ снаге 1x4 MVA прикључена на далековод 35 kV из правца „Промаје“ (Власинско језеро) која задовољава садашње и будуће потребе. За потребе широке потрошње користе се постојеће ТС 10/0.4kV са прикључним 10 kV далеководима и напојном нисконапонском мрежом.

Основне слабости електроенергетског система Црне Траве су:

- Незадовољавајућа сигурност напајања на свим напонским нивоима, због непостојања резервног напајања примарне Т.С. 35/10kV и немогућности двостраног напајања ТС 10/0.4 kV.
- Дотрајалост дистрибутивне нисконапонске мреже изграђене у знатној мери на дрвеним стубовима и са недовољним пресеком проводника.
- Недовољна искоришћеност потенцијала обновљивих извора енергије.

Очекивани недостатак електричне енергије и снаге може се спречити изградњом нових електроенергетских објеката и то: на средњем напону 10 kV изградњом нових ТС 10/0,4 kV и повећањем снаге постојећих ТС заменом трансформатора већим до нивоа пројектоване снаге ТС као и изградњом обновљивих извора на напонском нивоу 10 kV и 1 kV. На напонском нивоу 35 kV проблем ће се отклонити изградњом нове ТС 35/10 kV снаге 1x4 MVA која ће служити за напајање електричном енергијом потрошача у општини Црна Трава као и суседних општина и реконструкцијом ТС 35/10 kV у Јабучковику.

Недовољна сигурност напајања потрошача електричном енергијом се може елиминисати изградњом нових напојних водова 10 kV као резерве и обезбеђења двостраног напајања истих. За ТС 35/10 kV предвиђене за изградњу као и постојеће, нужно је обезбедити двострано напајање изградњом нових 35 kV далековода. Неодговарајући квалитет напајања потрошача електричном енергијом се може побољшати заменом дотрајалих електроенергетских објеката, заменом неодговарајућег пресека проводника С.Н. и Н.Н. мреже, као и растерећењем преоптерећених водова и ТС изградњом нових или реконструкцијом уз повећање снаге постојећих.

Постојећа мрежу ниског напона представља најугроженији сегмент енергетског система, те је због дотрајалости и недовољног пресека проводника треба реконструисати, по могућству на бетонским стубовима и са одговарајућим пресеком проводника. У зони општинског центра и у већим насељима напојна нисконапонска мрежа треба да поседује додатне водове 2x16mm² за напајање јавне расвете.

Постојећу јавну расвету треба модернизовати, а нову градити искључиво коришћењем савремених светлосних извора који уз већу ефикасност ангажују мању потрошњу електричне енергије, као што су натријумове светиљке високог притиска и металхалогене светиљке одговарајућих снага, прилагођене значају саобраћајница.

У наредном периоду предвиђена је изградња нових и реконструкција постојећих електроенергетских објеката у циљу повећања снаге и обезбеђења резервног напајања за кључне објекте чиме ће се поред сигурности напајања побољшати квалитет напајања и смањити губитци електричне енергије у електродистрибутивној мрежи. Осим коришћења хидроенергетских потенцијала кроз постојеће МХЕ, потребно је подстакнути и коришћење других обновљивих извора енергије (соларне енергије, биомасе и енергије ветра). На територији општине до сада је изграђено укупно 8 малих хидроелектрана: МХЕ „Јабуковик“ (1520 kW), МХЕ „Тегошница“ (640kW), МХЕ „Ливађе“ (450kW), МХЕ „Горње Гарe 1“ (993kW), МХЕ „Горње Гарe 2“ (933kW), МХЕ „Доње Гарe 1“ (990kW), МХЕ „Доње Гарe 2“ (990kW) и МХЕ „Доње Гарe 3“ (500kW). Остали видови обновљивих извора енергије се не користе у складу са расположивим потенцијалима.

На територији општине Црна Трава не постоје велика и средња постројења за сагоревање, а за производњу топлотне енергије и загревање објеката (Дом здравља, зграда Општинске управе и домаћинства) користе се мала постројења за сагоревање уз употребу искључиво чврстих горива (дрво и угаљ), топлотне снаге мање од 1MWth.

Гасификација

Развојним плановима дистрибутивног гасоводног система, за сада нису створени услови да би се добила енергетска сагласност за прикључење Црне Траве на природни гас. Регионалним просторним планом општина Јужног Поморавља планирана је фазна изградња двоводно – разводног гасовода РГ 11-01 на правцу Лесковац-Црна Трава. Траса овог гасовода одредила би се другом документацијом развоја и и зградње гасоводне мреже. Планом се предвиђа развој дистрибутивне гасоводне мреже, за резервисање простора и стварање планског основа за будуће планирање и изградњу. Природни гас ће се користити у индустријске сврхе, за задовољење потреба становништва за топлотном енергијом, за грејање, кување, припрему санитарне воде и као погонско гориво. Савремено технолошко гориво омогућиће бржи развој прерађивачких капацитета пољопривредне производње и других привредних делатности.

Циљ и задаци

У области енергетике, за реализацију Програма заштите животне средине општине Црна Трава, неопходно је достићи следећи посебан циљ:

- *Унапређење и развој сектора енергетике применом најбољих доступних техника и нових технологија, унапређење постојеће електроенергетске инфраструктуре и развој нових капацитета.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити наведене основне задатке:

- Реконструисати и проширити електроенергетску мрежу како би се обезбедила већа сигурност напајања и смањили губитци електричне енергије у мрежи;
- Реконструкција и модернизација јавне расвете;
- Активно подстицати коришћење других обновљивих извора енергије (соларне енергије, биомасе и енергије ветра).

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.2.1. Енергетска ефикасност

Енергетска ефикасност подразумева низ мера које се предузимају у циљу смањења потрошње енергије, а које при томе не нарушавају услове рада и живота. Појам енергетска ефикасност има два могућа значења, где се једно односи на техничке уређаје, док се друго односи на одређене мере и понашања. Резултат повећане енергетске ефикасности су значајне уштеде у финансијском смислу, али не треба занемарити и директан утицај на очување животне средине. Енергетски ефикасне мере подразумевају понашање које се примењује у циљу смањења потрошње енергије. Без обзира да ли је реч о техничким или нетехничким мерама, или о променама у понашању, све мере подразумевају исти или чак и виши степен оствареног комфора и стандарда. Како би се унапредила енергетска ефикасност нових и већ постојећих објеката у Републици Србији 2011. године је усвојен Правилник о енергетској ефикасности зграда („Сл. гласник РС“, бр. 61/2011). Овим правилником ближе се прописују енергетска својства и начин израчунавања топлотних својстава објеката високоградње, као и енергетски захтеви за нове и постојеће објекте.

Стање по питању енергетске ефикасности у општини Црна Трава дефинисано је као незадовољавајуће. Као **најважнији проблеми** у погледу развоја одрживог енергетског система дефинисани су: недостатак адекватних и поузданих података о тренутном стању и потенцијалима у области енергетске искористивости различитих извора енергије, недостатак детаљних студија о могућностима коришћења одређених потенцијала обновљивих извора енергије, недостатак адекватних и поузданих података о количинама и врсти енергетске потрошње, недостатак ефикасног начина комуникације и размене искустава са колегама из других самоуправа, недостатак организације стручних догађаја који би помогли развоју, недостатак одлучности доносиоца одлука у погледу издвајања новца за развој енергетике и енергетске ефикасности на локалном нивоу, недостатак припремљених програмских и планских докумената из области енергетске ефикасности и многи други.

Циљ и задаци

У области енергетске ефикасности, за реализацију Програма, неопходно је достићи следећи циљ:

- *Повећање енергетске ефикасности у сектору производње и потрошње енергије.*

Ради достизања дефинисаних циљава, неопходно је извршити следеће основне задатке:

- Повећати енергетску ефикасност;
- Подизати ниво јавне свести и унапредити образовање у погледу повећања енергетске ефикасности на територији општине Црна Трава;
- Израдити детаљну студију о могућностима коришћења обновљивих извора енергије (осим хидроенергије, већу пажњу посветити соларној енергији).

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.3. Индустрија

Црна Трава припада групи најсиромашнијих и економски најслабије развијених општина Републике Србије. Географски положај општине је такав да ју је учинио „саобраћајно изолованом“ и удаљеном од главних саобраћајних коридора и већих урбаних центара. Такође, општина припада доминантно емиграционим областима, с тим што се стопа емиграције радно способног становништва смањује, али не из разлога економског напретка, већ из разлога што је највећи део поменуте демографске групе већ напустио ове крајеве. Одлазак и трајно пресељење радно способног, образованог и фертилог становништва условило је економску и социјалну стагнацију, па и назадовање. Привредни и економски развој отежавају неповољна демографска и старосна структура становништва, ниске стопе наталитета, као и дугорочна неулагања у саобраћајну и комуналну опремљеност простора. Стандард живота је посебно лошији у малим сеоским насељима која броје испод 50 становника, а најдрастичнији пример тога је насеље Остроzub у којем је 2011. године када је спроведен последњи Попис становништва у Републици Србији живео само 1 становник. Са густином насељености од 4 становника/km² и стопом природног прираштаја која износи -30, Црна Трава представља једно од најугроженијих подручја Србије (подаци Виталне статистике за 2017., РЗС).

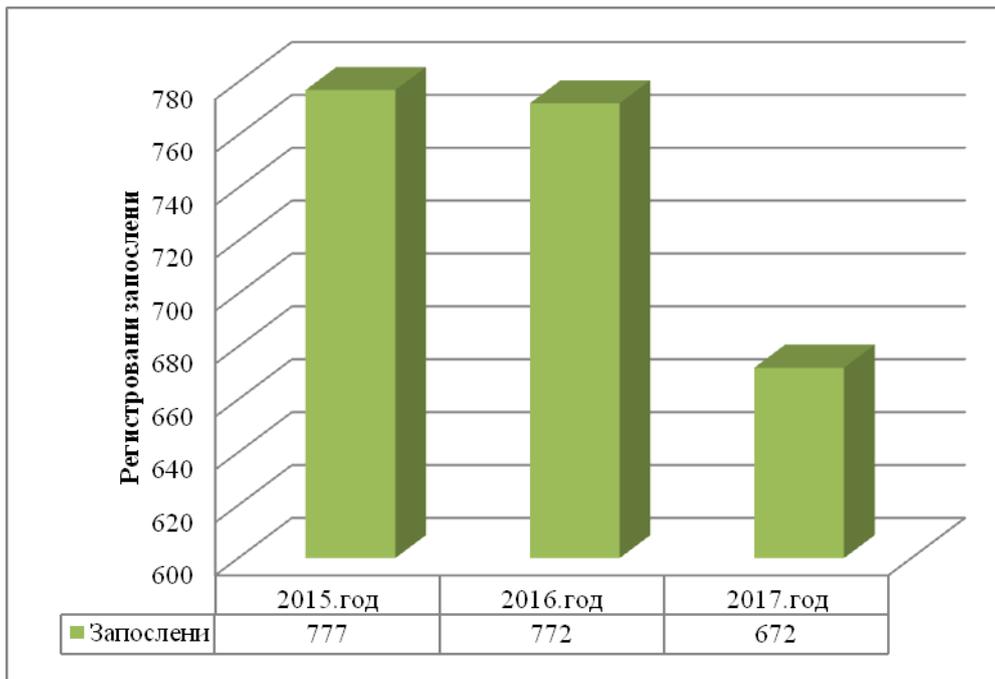
Покушај задржавања миграната са ових простора који је спроведен 1980-тих година изградњом више индустријских погона није дао очекиване резултате, па тако данас ни један од ових погона није у функцији. То су индустријски погони ПЈ „Јумко“ у Преслапу, ПЈ Холдихг компаније „Симпо“ у Црној Трави и погон „Леминд“ такође у Црној Трави. Погон Јумко у Преслапу је приватизован и пренамењен у фабрику „Преслап“ д.о.о. која врши делатност флаширања изворске воде „Власина“ са извора Студен вода у селу Преслап.

Последњих година започето је подстицање приватног предузетништва, изграђено је неколико рибњака, отворено је више трговачких, угоститељских и занатских радњи (већином из области грађевинарства). Учешће секундарних и терцијарних делатности је знатно испод просека развијених подручја Србије. Недостатак кадрова и подстицајних финансијских средстава су основни ограничавајући фактори развоја.

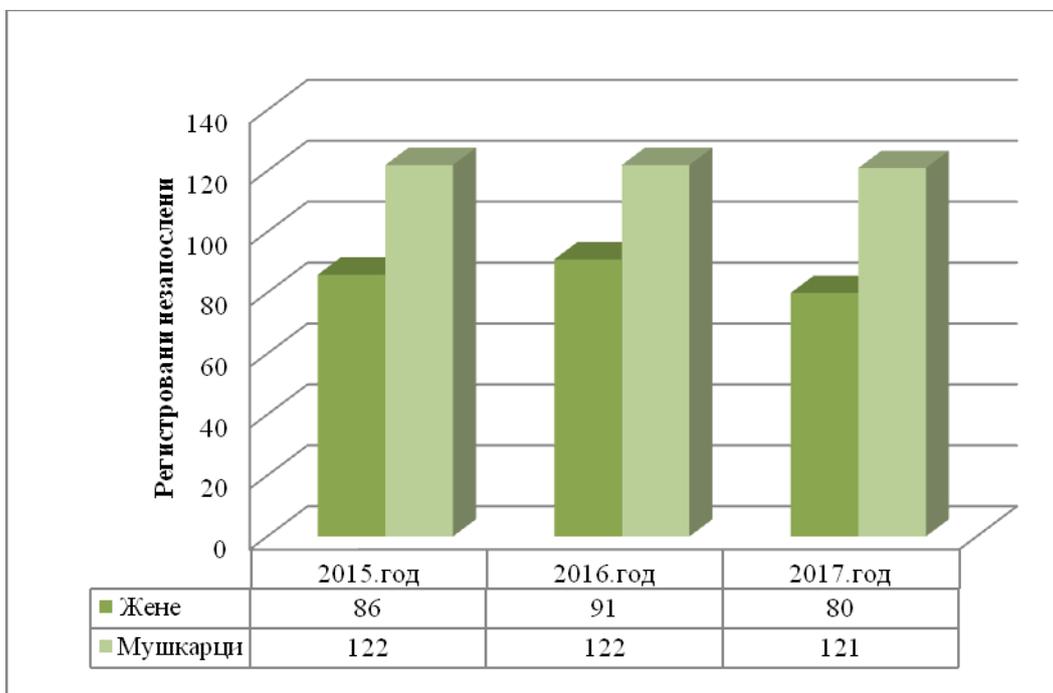
Према подацима Агенције за привредне регистре за 2017. годину у општини је регистровано 20 активних привредних друштава и 300 активних предузетника. Број новооснованих предузетника бележи пораст у периоду 2015-2017. година (Графикон бр. 5), али ипак се бележи пад броја запослених са 777 на 672 у истом периоду (Графикон бр. 3). У структури незапослених преовладавају мушкарци у односу на жене током све три године разматраног периода (Графикон бр. 4). Стварни подаци могу бити нешто другачији у односу на званичну статистику Националне службе за запошљавање због присуства „сиве економије“. Осим пада броја запослених, бележи се и пад висине просечне зараде: 2015. године она је износила 33 460 рсд, 2016. године 33 071 рсд, а 2017. године 29 290 рсд (без пореза и доприноса) (Статистика запослености и зарада, РЗС). Из свега приложеног,

јасно је да **индустрија није развијена**, те је носилац привреде и економије Црне Траве пољопривреда као традиционална делатност, затим услужни сектор привредних делатности и грађевинарство.

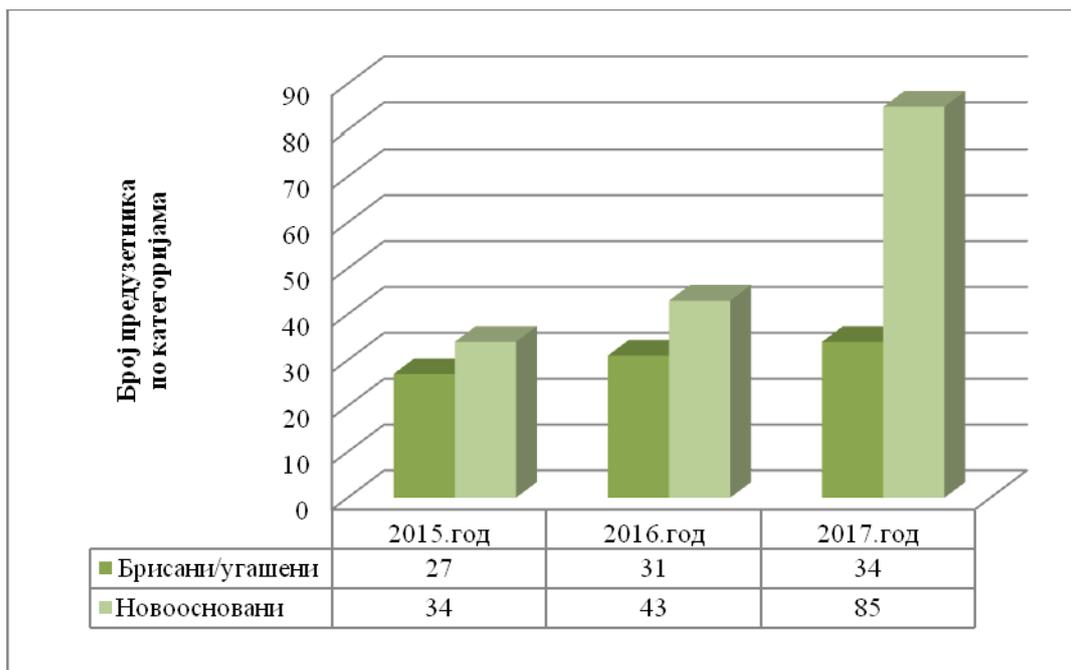
Неминовно је да се извешан развој индустрије у наредном периоду мора остварити, уколико постоји јака намера да се пружи шанса економском развоју овог подручја. Лаку индустрију могуће је развијати на локацијама где су некада постојали индустријски погони, где већ постоје изграђени објекти тзв. brownfield локације које је потребно реконструисати, извршити пренамену и поново оживети. Мање погоне (мала и средња предузећа-МСП) лаке (прерађивачке) индустрије могуће је лоцирати у центрима заједница насеља. Гране лаке индустрије за које постоје реалне могућности развоја у складу са расположивим потенцијалима које простор нуди су: **прехранбена индустрија** (производња млека, меса, млечних (сир, качкаваљ) и месних производа, јаја, производња меда и пчеларских производа, прерада воћа (бруснице, малине, боровнице које су посебно интересантне како домаћем, тако и страном тржишту), производња алкохолних пића (ракије), прерада висококвалитетног кромпира и др., **дрвна индустрија**, **индустрија грађевинских материјала** (црнотравски печалбари су познати широм бивше Југославије као врсни градитељи-зидари, а та традиција је настављена и данас, те у Црној Трави и данас постоје многе занатске радње из области грађевинарства) и **индустрија коже и обуће**.

Графикон бр. 3: Регистровани запослени у општини Црна Трава, 2015-2017.
(укључујући и регистроване индивидуалне пољопривреднике)

Графикон бр. 4: Регистровани незапослени у општини Црна Трава, 2015-2017.

Графикон бр. 5: Угашени и Новоосновани предузетници у општини Црна Трава, 2015-2017.

Циљ и задаци

У области индустрије општине Црна Трава потребно је достићи посебан циљ:

- *Развој прерађивачке индустрије у складу са расположивим потенцијалима простора и принципима одрживог развоја како се не би нарушио постојећи квалитет животне средине.*

Ради достизања дефинисаног циља, потребно је извршити следеће задатке:

- Развити концепт чисте производње и унапредити енергетску ефикасност индустријских објеката и привредних предузећа;
- Унапредити систем управљања отпадом из индустријских погона;
- Повећати степен пречишћавања индустријских отпадних вода.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.4. Шумарство

Шуме представљају једно од најзначајнијих природних богатстава сваке државе. Њихове улоге и функције су разнолике, а значај за очување животне средине непроцењив. Шумски екоситеми важан су део укупног биодиверзитета, чиниоци су стабилности климатских елемената, природни су филтери ваздуха, имају значајну хидролошку улогу, умањују интензитет ерозије, превентивно утичу на појаву клизишта, основа су развоја бројних привредних грана са посебним акцентом на туризам, а такође имају изражен научни и едукативни карактер.

Шумско земљиште на територији општине Црна Трава обухватају површину од 18 012 ha. Површина општине износи 312 km² што значи да се више од 50% укупне територије налази под шумом. Шумовитост општине Црна Трава је изнад републичког просека. Доминантне су листопадне шуме, а у мањој мери јављају се четинарске и мешовите шуме. Највише су заступљене шуме букве (80%), граба и храста, затим шуме црног и белог бора. Најшумовитија насеља су Кална (66.2%), Острозуб (66.9%), Рупље (78%) и Криви Дел (51.8%). Повољност за развој шумарства представља то што се преко 60% шумског фонда налази у државној својини. Шумарску делатност могуће је развијати заједно са лаком прерађивачком индустријом, посебно имајући у виду већ изграђене фабричке погоне. У том смислу постоји могућност технолошког процеса од узгоја до одржавања шумских засада, преко сече, транспорта, полупрераде до производње финалних производа (нпр. паркет или намештај). Укупна дрвна маса шума у државној својини износи преко 1 200 000 m³, а годишњи прираст се процењује на око 30 000 m³. Расположива дрвна маса на простору општине може да обезбеди нормалну производњу за наредних 100 година.

Шуме треба активно штитити од нелегалне сече и злоупотребе шумских ресурса како би се сачувало постојеће стање шумског фонда. Газдовање шумским земљиштем потребно је вршити у складу са важећим прописима и мерама газдовања шумама. Дозвољено је вршити контролисане санитарне сече, како би се шумски предели неговали. Уколико дође

до развоја дрве индустрије базиране на коришћењу шумских ресурса потребно је спречити прекомерну сечу, односно експлоатацију која превазилази могућности пошумљавања и обнове шумског фонда. Просторни план општине Црна Трава дефинисао је план развоја шумарства који се заснива на заштити и унапређењу стања постојећих шума, уз рационализацију коришћења потенцијалних могућности станишта и уз максимално коришћење природног подмлађивања, како би се елиминисале категорије деградираних (девастираних - којих је око 4%, у државним шумама), а разређених шума (око 12% - у државним шумама) и свело на најмању могућу меру.

Постепени плански развој шумских површина (пошумљавање око 1550 ha - необраслог шумског земљишта или привођење ових површина некој другој намени) вршити подједнаком динамиком (годишњом), врстама дрвећа одабраних у складу са природним потенцијалом станишта:

- Приликом одржавања и увећања шума водити рачуна о израженим територијалним особинама у погледу шумовитости и стања шума, и у складу са тим предузимати одговарајуће мере као што су реконструкција, нега, проређивање и сл. Увећање шумске масе пошумљавањем вршити првенствено на чистим шумским подручјима, посебно оним насталим после сече.
- Приоритетно пошумљавати ерозивна и друга нестабилна земљишта као превентивну меру заштите тла.
- Пошумљавање треба извршити аутохтоним врстама. Број и врста дрвета лимитирани су природним условима, квалитетним коришћењем и заштитом простора и естетским изгледом. Пошто је преовлађујућа врста буква по количини и значају, треба је и вештачки уносити.
- Потребно је зауставити експанзију беле брезе квалитетном врстом лишћара и четинара, али ван подручја пољопривредног земљишта. Од лишћара користити планински јавор, црни јасен, храст и др., а од четинара смрчу, којој природни услови подручја одговарају. Бор је раније овде искључиво сађен (бели и црни бор), али с обзиром да се није најбоље прилагодио природним условима, не треба га форсирати. После смрче, предност треба дати дуглазији, јели и панчићевој оморици.
- Сво планско земљиште (изнад 750 nmv.) које није издвојено као погодно за насељавање и пољопривреду (у нагибу већем од 25% треба уређивати и користити као шумско земљиште. У прелазној зони (до 750 nmv.) ово земљиште (у нагибу већем од 25%) може се користити и у воћарству уколико већ није пошумљено.
- Постојеће шумско земљиште на равнијим теренима планинских висоравни, погодним за пољопривредну производњу, уколико не представља посебно вредан шумски фонд и није у зони туристичке намене, може се постепено претварати у пољопривредно, ако се у том смислу оствари одговарајући договор заинтересованих произвођача.
- У зони туристичке намене равније шумско земљиште мора се уређивати као парк шума.
- Пре експлоатације шума, неопходно је урадити шумску основу и утврдити мере за заштиту од индустријске активности (сече шума, обраде дрвета и транспорта полуфабриката и готових производа). У зонама санитарне заштите није дозвољена сеча и обрада шумског потенцијала у привредне сврхе.

Шуме поседују велики еколошки и туристички значај. Боравак у шуми повољно утиче на психо-физичко стање човека, те шуме представљају идеалну локација за обављање пасивне и активне рекреације. Многе туристичке активности везују се за коришћење шума: излети, камповање, бициклизам, пешачке туре и други облици спорта и рекреације. Коришћење шумског подручја на територији општине Црна Трава до сада је било подређено готово у потпуности шумско-привредном интересу, док се другим улогама и функцијама шума није посвећивала довољна пажња.

Биолошки значај шума огледа се у њиховој великој улози у очувању биодиверзитета. Режим заштите шумског земљишта мора да буде веома изнијансиран, тако да обезбеди одржавање динамичке равнотеже шумске заједнице и њеног станишта, њихових биолошких рекреативних потенцијала и истовремено њихове продуктивности као шума и њених непосредних економских вредности. Шумско газдинство „Лесковац“ и приватни сектор газдују великим потенцијалом земљишта које је недовољно искоришћено у функцији основне делатности - шумске привреде.

У остваривању планираног унапређења стања постојећих шума и повећања површина под шумама примењиваће се следеће мере:

- Мере газдовања шумама: рационално коришћење укупних производних потенцијала шума, повећање укупне обраслости и попуњавање недовољно обраслих површина, нега постојећих састојина и интензивирањем шумско-узгојних радова; организовање чувања шуме и форсирање мера превентивне заштите како се не би нарушила биолошка и еколошка стабилност шума овог подручја, максимално сузбијање бесправне сече, посебно у рејону који гравитира граници, контролисано коришћење шумских плодова и лековитог биља, развој туристичко-рекреативне инфраструктуре, смањење степена угрожености од пожара на појединим локалитетима (посебно под четинарима); антиерозивна заштита и др.
- Мере управљања шумама: успостављање јединственог и једнаког статуса свих шума без обзира на власништво, обезбеђење услова и средстава за унапређивање стања и функција шуме од стране власника или корисника шума и шумског земљишта, компензацијама власницима шума од стране државе или корисника за штете услед ограничења у коришћењу шума и шумских подручја, усклађивање опште и посебних шумско-привредних основа и програма газдовања шумама и планираног развоја туризма, првенствено у погледу планираних скијалишта, и водопривреде, првенствено у погледу антиерозивне заштите постојећих и планираних водоакумулација, као и са режимима заштите природних и непокретних културних добара. Према степену угрожености од пожара структура шума је следећа: I) I степен - састојине и културе борова и ариша, II степен - састојине и културе смрче, дуглазије и других четинара, III степен - мешовите састојине и културе четинара и лишћара, IV степен - састојине храста и граба, V степен - састојине букве и других лишћара и VI степен - шикаре, шибљаци и чистине.

Циљ и задаци

У области шумарства, за реализацију Програма, неопходно је достићи циљ:

- *Заштита и унапређење шума и шумског земљишта уз одрживо коришћење постојећег шумског фонда и развој шумарства као привредне гране општине Црна Трава.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити следеће основне задатке:

- Очувати и унапредити постојеће стање шума и рад на планском развоју шумарства;
- Унапредити систем газдовања и управљања шумама;
- Већу пажњу посветити биолошком значају шума како би се заштитио специфичан биодиверзитет заступљен у шумским стаништима на територији општине;
- Унапредити систем искоришћавања туристичко-рекреативног потенцијала шума, као допринос туристичком развоју Црне Траве.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.5. Ловство и рибарство

Ловство и рибарство, као и ловни и риболовни туризам представљају активности које поседују реалне потенцијале за развој. Шумско подручје општине богато је различитим врстама дивљачи, док су река Власина и њене притоке станишта богате рибом. Нажалост ни једна од поменутих активности није довољно развијена. Развој ловства и управљање ловиштима спроводиће се: очувањем разноврсности ловне фауне, гајењем, насељавањем и заштитом дивљачи у ловишту, усклађивањем ловне и осталих делатности у ловишту, организацијом стручне службе за праћење и усмеравање развоја популације основних и споредних врста дивљачи, изградом и одржавањем ловно-узгојних и ловно-техничких објеката, санитарним одстрелом дивљачи, а по поправци стања и организованом лову основних врста, организовањем ловног туризма и едукацијом ловних стручњака и ловаца у циљу заштите и узгоја дивљачи и др. На територији општине постоје три ловишта: Валмиште, Качер-Зеленичје и Власина. Од укупне површине сва три ловишта 45.8% се налази у државном власништву, док је у приватном 54.2%. У оквиру ловишта Качер – Зеленичје површина од 5850 ha је обухваћена заштићеним резерватом. Према конфигурацији терена ловишта су рејонизована на брдски тип ловишта који се простире на 3700 ha и планински тип ловишта на 25 029 ha.

Ловни и риболовни туризам, као и различите манифестације и спортска такмичења везани за лов и риболов у земљама Европске Уније имају значајан удео у укупно оствареним туристичким посетама и туристичком доходу. Поједина планинска подручја Србије успела су да се изборе за своје место на међународном тржишту у области ловног туризма, попут Голије, Вршачких планина, Борање, Јужни Кучај, Северни Кучај, Кукавице, Великог Јастребца, Старе планине, Цера, Дели Јована и Ртња. Лов представља „скуп“ и престижан спорт, а његово активирање и привлачење домаћих и страних туриста

позитивно би утицао на унапређење економских прилика Црне Траве. У општини Црна Трава регистровано је Ловачко удружење „Црна Трава” које газдује ловиштем „Власина“ и „Валмиште“ укупне површине 28 729ha, од чега ловне површине обухватају 27 000ha. Ловачко удружење има 204 активна члана. Стално гајене врсте дивљачи у ловишту „Власина“ су срна, дивља свиња, зец, пољска јаребица и јаребица камењарка. Ловиште у функцији поседује следеће ловне објекте: 9 стабилних чека, 13 чека на дрвету, 14 хранилишта за срне, 7 хранилишта за дивље свиње, 56 солишта и 10 хранилишта за пољске јаребице. У власништву ловачког удружења налази се ловачка кућа површине 52m² и 0.04 ha земље.

Спортски риболов, као и лов, такође је у експанзији у многим земљама Европе и окружења, док се у Србији на тај сегмент туризма не обраћа довољна пажња. На територији земље постоји велики број изузетно атрактивних локација које би адекватним маркетиншким приступом могле постати значајне туристичке дестинације. Таква је и општина Црна Трава захваљујући Власини и Власинском језеру које се налази у непосредној близини. Друге планинске реке на територији општине могу бити интересантне оним рекреативцима и професионалним риболовцима који су склони активнијем боравку у природи. На територији општине до сада није регистровано ни једно риболовачко удружење.

Циљ и задаци

У области ловства и рибарства, за реализацију Програма, неопходно је достићи циљ:

- *Унапређење постојећег стања уз одрживо коришћење аутохтоних врста, заједница и станишта ловних и риболовних ресурса.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити задатке:

- Очувати и унапредити бројност и квалитет популације дивљачи применом одговарајућих мера планирања, газдовања и контроле;
- Успоставити систематски мониторинг газдовања ловним и риболовним ресурсима;
- Подстицати развој ловног и риболовног туризма, различите манифестације и спортска такмичења везана за лов и риболов како би се унапредио туристички потенцијал подручја.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.6. Пољопривреда

Општина Црна Трава припада руралним општинама Србије у којима доминирају аграрне функције, односно примарна делатност и главни извор прихода јесте пољопривреда са сточарством. У структури пољопривредног земљишта доминирају ливаде и пашњаци, а затим следе њиве (оранице и баште). Према подацима последњег Пописа пољопривреде у Србији из 2012. године на територији Црне Траве постоји 254 пољопривредна газдинства са укупно 296 лица која поседују 10 751 ha земље (укључујући и шумске површине). И ако потенцијали за развој пољопривреде постоје, присутан је **низ проблема** који

онемогућавају, односно отежавају економски развој подручја. Старосна структура пољопривредних газдинства је неповољна и карактерише их уситњеност поседа (просечно мање од 2 ha). Пољопривредне површине се не наводњавају, механизација је застарела, земљиште се најчешће обрађује традиционалним методама, ђубрива која обогаћују плодност земљишта и средства заштите се користе у мањој мери и др. Готово сва пољопривредна газдинства производе за сопствене потребе, мали број њих учествује на тржишту са својим производима.

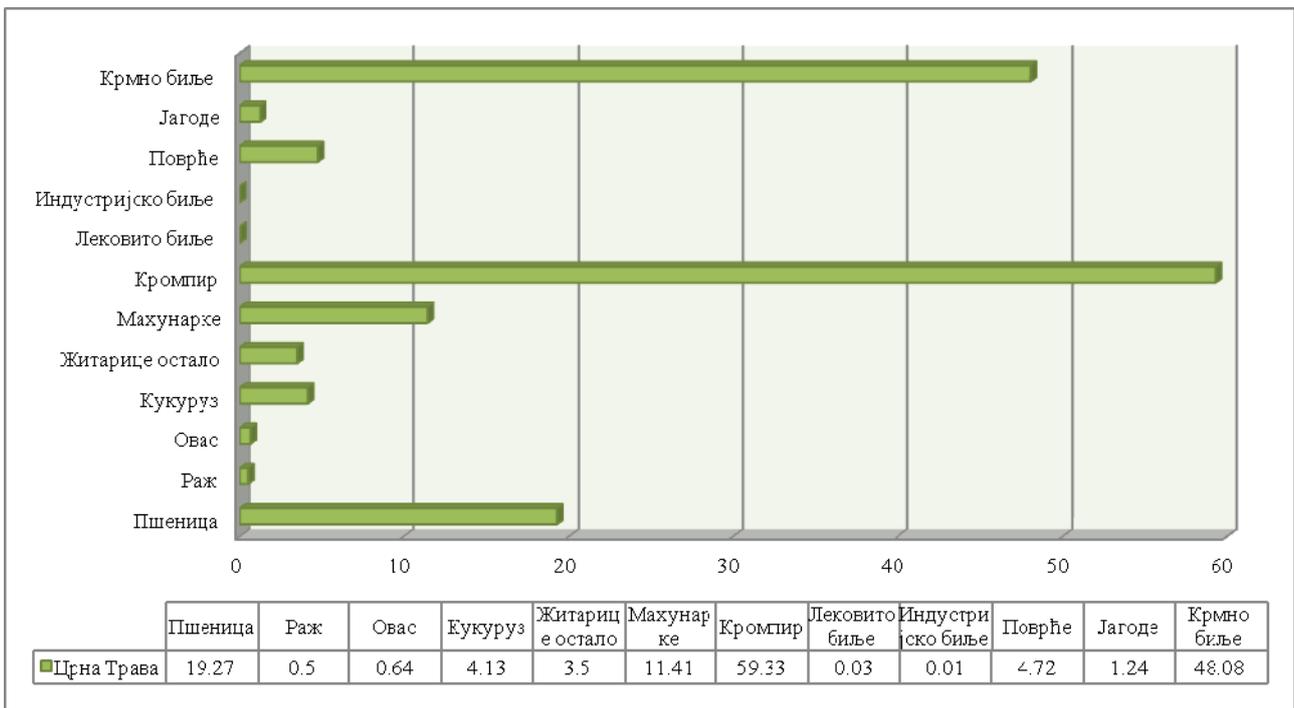
Просторним планом општине Црна Трава извршена је рејонизација територије према геоморфолошким карактеристикама, на основу које су брежуљкасто-брдски реони на висинама између 500m и 750m издвојени као повољни за бављење пољопривредним активностима: повртарство (кромпир), воћарство (јабукe, крушке, малине, боровнице), пчеларство и сточарство (фарме оваца и јагњади). Брдско-планински реони изнад 750m погодни су за сточарство, узгајање лековитог биља и шумских плодова који су и као самоникли заступљени у природном окружењу. Смернице за будући развој пољопривредне делатности Црне Траве усмере су ка јачању и развоју органске пољопривреде, производњи прехранбених и других производа високог квалитета, унапређивању маркетинга и промоције подручја као погодне локације за органску пољопривреду уз оснивање произвођачких асоцијација. Тренутно су на подручју Црне Траве регистроване две земљорадничке задруге орјентисане ка воћарској производњи и једно удружење пчелара. Неопходно је у наредном периоду интензивирати сарадњу локалног нивоа са националним и регионалним агенцијама за развој, међу којима се посебно истиче Пољопривредна саветодавна и стручна служба Лесковац и Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа. Једна од активности која је у предходном периоду дала добре резултате јесте рад Општинске управе Општине Црна Трава (Одељења надлежног за послове пољопривреде) у оквиру сарадње са локалним пољопривредним произвођачима.

Сточарство је традиционално заступљено у овим крајевима. Простране ливаде и пашњаци велике еколошке и економске вредности представљају неопходан ресурс за интензивнији развој ове делатности. Брдско-планински рејон Црне Траве погодан је за узгајање говеда (домаће шарено говече у типу сименталца) и оваца (пиротска оплемењена овца). Такође, могуће је развијати производњу прехранбених производа од млека, меса, коже и вуне. Највише се гаје говеда, козе, овце и живина. Сточни фонд општине приказан је у Табели бр. 7. Савремени трендови у области сточарства захтевају да храна буде биолошки што вреднија и природнија, те се производи органске сточарске производње све више фаворизују. Подручје општине Црна Трава располаже свим природним ресурсима потребним за развој органске сточарске производње, те даљи развој сточарства треба усмерити у овом правцу.

На територији општине Црна Трава постоји и један позитиван пример диверзификације пољопривредне производње са затвореним циклусом пољопривредне производње. То је Д.О.О. „Шурик Инвест“ Црна Трава, сточарска фарма на обронцима планине Чемерник. Фарма се превасходно бави сточарством, смештајних капацитета за 100 крава, 1200 коза, 2500 оваца и 2500 коки носиља. Фарма је тренутно у процесу замене расног састава грла па тренутно има 50 крава сименталске расе, 260 коза расе француска алпина и 250 оваца расе сјеничка оплемењена. Има сопствену механизацију и производи сточну храну на

укупној површини од 115 ha (детелина и травне легуминозе). Поседује и млеку, а од производа на тржишту су препознати сир и качкавал. Фарма поседује и плантажу америчке високо-жбунасте боровнице на површини од 7ha. Од других пољопривредних предузећа треба поменути и један погон за прераду шумских плодова, мини фарма коза, једна хладњача за складиштење пољопривредних производа и две сушаре које тренутно нису у функцији.

У сетвеној структури општине која је приказана на Графикону бр. 6 преовладава кромпир (59.33 ha), затим следи крмно биље (48.08 ha), житарице (28.04 ha) – највише пшеница и кукуруз и остало поврће. У воћарској производњи преовладава јабука крушка и шљива на укупној површини од 45 ha. Заступљено је и узгајање боровнице, бруснице, малине и леске (плод лешник) на површини од 30 ha.

Графикон бр.6: Коришћење ораница и башта (ha) на територији општине Црна Трава

Ради утврђивања стања сточног фонда на територији општине Црна Трава у 2019.години, од стране чланова радне групе спроведено је истраживање на основу којих се дошло до следећих података. Број живине се кретао око 500, коза 90, оваца 550, свиња 90, коња 1 и говеда 133. Укупан број кошница се креће око 1500 комада, док је број вишегодишњих засада 15% већи у односу на стање из претходних година. Повећане су и површине које се наводњавају, као и оне које се третирају хемијским средствима.

Претходно изнети подаци су прикупљени на основу истраживања у 2019.години. Ради свеобухватног приказа у Програму, у наредној табели су дати подаци из виталне статистике коју води Републички завод за статистику и који представљају преглед сточног фонда по насељима.

Табела бр. 7: Сточни фонд општине Црна Трава – према виталној статистици

Насеље	Број газдинстава	Говеда	Свиње	Овце	Козе	Коњи	Магарци, мазге и муле	Живина	Кунићи	Пчеле	Остало
Црна Трава	255	309	142	1288	300	2	4	5016	25	734	3
Бајинци	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Банковци	4	0	1	6	3	0	0	5	0	0	0
Бистрица	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Брод	8	8	0	0	5	0	0	46	0	56	0
Вус	2	12	3	15	0	1	0	42	0	0	0
Горње Гаре	17	7	4	28	14	0	0	123	0	139	0
Градска	44	35	43	34	21	1	0	580	0	159	3
Дарковце	22	20	8	49	21	0	0	161	0	47	0
Добро Поље	10	0	0	0	0	0	0	37	0	3	0
Златанце	4	0	0	12	14	0	0	55	2	0	0
Јабуковик	16	6	13	5	8	0	0	136	0	70	0
Јовановце	6	2	2	25	22	0	0	280	0	5	0
Кална	23	11	8	95	16	0	0	208	0	82	0
Криви Дел	24	30	29	91	31	0	0	441	3	99	0
Крстићево	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Млачиште	3	29	0	4	80	0	0	11	0	0	0
Обрадовце	2	16	0	0	0	0	0	45	0	0	0
Острозуб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Павличина	4	3	0	0	0	0	0	10	0	0	0
Преслап	34	130	26	902	9	0	4	2567	0	6	0
Рајчetine	4	0	2	0	3	0	0	71	20	0	0
Рупље	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Састав Река	1	0	0	0	0	0	0	35	0	50	0
Црна Трава	25	0	3	22	53	0	0	163	0	18	0
Чука	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Извор: Републички завод за статистику, Попис пољопривреде 2012. година

*Подаци за насеља Бајинци, Острозуб, Рупље и Чука нису доступни

Циљ и задаци

У области пољопривреде и сточарства, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Развој органске пољопривреде и сточарства са циљем производње прехранбених и других производа високе вредности и квалитета, који ће подстаћи локални економски развој уз истовремено очување природне средине, руралних пејзажа, традиционалног и културног наслеђа општине.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Унапредити маркетинг и промоцију подручја Црне Траве као погодне локације за органску пољопривреду уз оснивање произвођачких асоцијација;

- Унапредити развој плантажног гајења лековитог биља и јагодичастог воћа (боровнице) како би се обезбедило повећање сировинске базе и умањио евентуални притисак на природне ресурсе и животну средину;
- Оснивање мини фарми (овце, говеда и козе);
- Организовање програма обуке (курсева) за потенцијалне сакупљаче самониклог лековитог и ароматичног биља;
- Интензивирати сарадњу локалног нивоа са националним и регионалним агенцијама за развој;
- Ревитализовати природне и пејзажне вредности и извршити њихову валоризацију, кроз развој локалног предузетништва и специфичне туристичке понуде.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.7. Туризам

Територија општине Црна Трава располаже значајним ресурсима и потенцијалима за развој туристичке делатности, па ипак поред свих могућности, туризам готово да и није развијен. Постојећи смештајни капацитети су недовољни и врло често лоше уређени, опремљеност туристичком инфраструктуром и пратећим садржајима је занемарујућа, а туристичка понуда је врло ограничена. Велики проблем представљају и недовољно развијена саобраћајна и комунална инфраструктура (лошија саобраћајна повезаност, снабдевање водом, канализација отпадних вода, одлагање комуналног и другог отпада, јавна расвета, ниска енергетска ефикасност и чести кварови на електро мрежи, слабија телекомуникациона и интернет мрежа). Проблеми се посебно умножавају у зимском периоду, када су због велике количине снега путеви непроходни, а губици електричне енергије чести. Због свега број туриста на годишњем нивоу је изузетно низак.

Оно на чему треба базирати развој туризма у овој општини јесу квалитетни природни, планински предели изузетних естетских вредности, богати шумски комплекси, очувано земљиште, квалитетан ваздух, бројни планински токови и изворишта који додатно оплемењују простор, богат биодиверзитет (заступљени су репрезентативни примерци како флоре, тако и фауне), заштићена подручја, близина Власинског језера, традиционална сеоска домаћинства као типични представници подручја регије Власине и Крајишта и др. Према томе развој туризма треба усмерити ка следећим типовима: одрживи и еколошки туризам, планински, спортско-рекреативни (алпинизам, бициклизам, хајкинг, авантуристички туризам и сл.), здравствени, излетнички, екскурзиони, едукативни и научни, манифестациони, ловни и риболовни, сеоски, агри-туризам (нови вид туризма везан за пољопривредне делатности) и др. Туризам базиран на еколошки одговорном понашању, где је главни мотив природна и културна баштина у многим европским државама представља ефикасан инструмент заштите природног окружења, успостављања одрживости и унапређења здравља људске популације, али и локалног и регионалног економског развоја. Такав облик туризма не захтева велика почетна улагања, а омогућава локалном становништву додатни извор прихода.

Искуства других планинских подручја у свету указују да је контролисан и одржив развој туризма у комбинацији са другим комплементарним активностима (органска пољопривреда, шумарство, заштита предела) највише допринео очувању ресурса, природних вредности и развоју локалних заједница. Очување, унапређење, заштита и рационално коришћење природних ресурса, културно-историјских и етно-вредности представљају полазне критеријуме и мерила за развој планинских подручја. Осим заштите природних елемената простора, подједнако је важно очувати културну баштину и културни индентитет локалних заједница. Културно наслеђе планинских подручја подједнако је угрожено друштвеним променама, те је важно успоставити интегралну заштиту природног и културног наслеђа. У наредном периоду потребно је активније радити на развоју туризма општине Црна Трава кроз увођење алтернативних облика туристичке активности, на унапређивању туристичке инфраструктуре, ширењу смештајних капацитета и пратећих садржаја са циљем диверзификације туристичке понуде, продужења трајања боравка и привлачења већег броја домаћих, а посебно страних туриста. Уколико се на правилан начин приступи планирању развоја туризма уз уважавање свих предности, али и недостатака простора, туризам у Црној Трави може заузети значајну позицију у укупно оствареном дохотку општине.

Просторним планом Општине Црна Трава издвојене су четири предеоне целине/зоне које, према одликама и међусобном прожимању, представљају сегменте специфичне туристичке понуде у простору општине:

- **Западна предеона целина** – обухвата простор западно од реке Власине. Са полазним местом Црна Трава и главним туристичким правцем Чемерник – Гремада – Острозуб. Планом се предвиђа да туристички садржаји и понуде на овом правцу буду део интегралне понуде и везе Власинско језеро – Власотинце. У ову туристичку осовину развоја се у укључују, са својим специфичним предеоно-културолошким садржајма и насеља кроз која пролази (Млациште, Бајинци, Јовановци па до Доброг Поља, које као насеље са појединим функцијама треба да обезбеди друге намене, сервисне, услужне, као допуна туристичкој понуди). Преко 80% површине источне предеоне целине је на висини од преко 1000 mnnv. са изузетним вредностима лепоте предела.
- **Централана предеона целина** – са планином Плана као централним мотивом, обухвата простор источно од реке Власина до насеља Дарковце на северу и насеља Преслап на истоку. Насеље Златанци је планирано као насеље са специфичним функцијама, односно центар ове туристичке целине. Надморска висина је преко 1000m, са највишим врхом општине Орловац 1707m. Јужни део ове предеоне целине је део проглашеног Предела изузетних одлика Власина.
- **Северна предеона целина** – северни део општине са Састав Реком као централним насељем за информације и сервис. Потпуну афирмацију овај простор ће имати реализацијом акумулације Свође уз контролисане режиме коришћења у складу са зонама санитарне заштите.
- **Источна предеона целина** – обухвата простор К.О. Кална, Преслап и Градска. Специфичани предели под шумама, са теренима великог нагиба и успона, пространства ливада и пашњака, условили су планирање посебних видова туризма

(планинарења, брдско пешачење и бициклизам, параглајдинг и други екстремни спортови...), са најмање потребних улагања у туристичку инфраструктуру. Подручје Тумба је коначно одредиште ове предеоне целине.

Најзначајнија **постојећа и планирана туристичка места**, комплекси и пунктови на територији општине Црна Трава јесу: Црна Трава, Гребенско-панорамском туристички коридор: Чемерник – Гремада – Остроzub, планински комплекс Плана и значајнија туристичка насеља: Брод, Криви Дел, Златанце, Бајинци, Млациште, Јовановци, Чука (еколошки, сеоски, излетнички, рекреативни, манифестациони туризам), Састав реке, Градска и Рупље (транзитни туризам).

Туристички производ дестинације представља интегрални производ састављен од одређеног броја елемената као његових конституишућих делова (атрактивност, приступачност и услови за боравак). **Атрактивност туристичког производа** Црна Трава чини комбинација разних елемената природне и друштвене атрактивности. Природни елементи детаљно су представљени како у овом поглављу Програма, тако и кроз разраду у оквиру осталих делова документа, те их је довољно само поменути: планине и специфични рељефни облици, геолошке специфичности терена, хидро потенцијали, бројна излетишта, богата флора и фауна, шумски комплекси и др. Друштвену атрактивност Црне Траве чини њено културно-историјско наслеђе и антропогени ресурси: историјски споменици из Првог и Другог светског рата светског рата, верски објекти, културне манифестације, сеоска архитектура, фолклор, гастрономија, стари занати и сл. Као ограничавајући фактори јачања туристичког производа општине Црна Трава издваја се **(не)приступачност ове туристичке дестинације** у односу на туристичко тржиште, у смислу његове удаљености и трошкова које је потребно направити да би се дошло до туристичког производа. **Услови за боравак** подразумевају све елементе туристичке понуде Црне Траве из домена: смештаја: хотелски смештај и смештај у сеоским домаћинствима и викендицама, исхране – ресторани, кафане, брза храна и други угоститељски објекти и као последње елементи забаве, разоноде, рекреације – риболов, лов, пешачење, планинарење, пливање, спортске активности, излети и др. Генерално посматрано смештајни капацитети општине Црна Трава су веома оскудни, а и угоститељство које је пратећа делатност туризму такође је недовољно развијена, што значи да су и сами постојећи услови боравка ограничавајући фактор развоја туризма.

Разматрано подручје погодно је за ширење и развој како зимске, тако и летње туристичке понуде. Зимска туристичка поунда треба базирани на могућности бављења зимским спортовима: скијањем, алпинизмом или неким другим облицима рекреације. Летња туристичка понуда може бити у већој мери дисперзна, те да се потенцијалним туристима понуди широк дијапазон туристичких и спортско-рекреативних активности: бицикличке и пешачке туре, камповање, дневни излети, лов и риболов, сакупљање лековитог биља, параглајдинг, научно-едукативни, културни, манифестациони, авантуристички, омладински, здравствени, рурални и екотуризам (који може укључити различите еко-кампове и еко-радионице и сл.). Активирање Туристичке Организације општине Црна Трава је од суштинског значаја како би овај простор могао да учествује на туристичком тржишту Србије.

Вредновање предела општине Црна Трава за потребе развоја екотуризма

Потенцијали и ограничења за развој екотуризма на подручју Општине Црна Трава вредновани су применом методе „**Индекса рекреацијског потенцијала и бонитације**“. Метод је представљен од стране Организације за производњу хране при Уједињенима Нацијама (Food and Agriculture Organization of the United Nations) и до сада је у свету показао добре резултате у области евалуције природних предела за потребе развоја одрживог и еколошког туризма. Категоризација предела врши се од највреднијих предела (91-100 бодова) до изразито неповољних предела (1-10 бодова). Суштина ове методе је у томе да сваки предео који се вреднује има своју почетну вредност у бодовима (100) на коју се додају или одузимају бодови (од -10 до +10) који изражавају корективне особине предела. Предео се класификује на основу добијеног салда бодова у једну од десет категорија повољности. Резултати добијени спроведеном анализом показују да природни **предели Црне Траве припадају групи највредних предела** (бонитетна категорија 10, укупно 95 бодова). Негативне вредности корективних бодова превасодно припадају корективним особинама које означавају опремљеност простора, инфраструктуру и (не)постојање одређених туристичких садржаја, док позитивне вредности носе корективне особине којима су представљени природни елементи предела.

Табела бр. 8: Вредновање предела Општине Црна Трава за потребе екотуризма

Стартни број бодова - 100		Корективни бодови
Корективне особине		
Доступност	Морфологија терена	0
	Близина већих градова	-10
	Удаљеност од веће саобраћајнице	-5
	Стање општинских и сеоских путева	-5
	Аутобуски саобраћај	0
Опремљеност	Канте за одлагање отпада и организовано одношење смећа	-10
	Клупе за одмор и вењаци	-5
	Путокази и саобраћајна сигнализација	-5
	Туристички инфо центар	-5
Природне вредности	Квалитет ваздуха	+5
	Квалитет земљишта	+5
	Квалитет вода	+5
	Биодиверзитет	+5
	Близина ПИО „Власина“	+5
	Очуваност шумских екосистема	+5
Услугне функције	Паркинг за камп-приколице	0
	Смештајни капацитети	-5
	Туристички и угоститељски објекти	-5

Објекти туристичке инфраструктуре намењени активностима у природи	Пешачке стазе	0
	Бициклическе стазе	0
	Уређени кампови	-5
	Уређени видиковци	0
Безбедност туриста и рекреативаца		0
Оптерећење буком		+5
Научно-едукативна вредност	Геолошко наслеђе	+5
	Заштићене врсте	+5
	Субјективна запажања	+5
Културно-историсјко наслеђе		0
Естетска вредност пејзажа		+5
Укупно		95
Бонитетна категорија		10

Циљ и задаци

У области туризма, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Развој одрживог и екотуризма као ефикасног инструмента локалног економског развоја, заштите природног окружења и успостављања одрживости подручја.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Стратешки планирати развој туризма у наредном периоду;
- Активирати Туристичку Организацију општине Црна Трава;
- Развити спортско-рекреативни туризам (алпинизам, бициклизам, хајкинг, кампинг, авантуристички туризам и др.);
- Развити едукативни и манифестациони туризам (који може укључити различите еко-кампове и еко-радионице и сл.);
- Развити ловни и риболовни туризам и такмичења у оквиру ових активности;
- Развити сеоски и агротуризам;
- Унапредити туристичку инфраструктуру, смештајне и угоститељске капацитете и пратеће садржаје.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

5.8. Саобраћај

Друмски саобраћај

Морфологија терена, географска изолованост и неприступачност простора условили су слабу саобраћајну повезаност општине Црна Трава са регионалним окружењем и најближим саобраћајним коридорима. Једине важније саобраћајне комуникације јесу

државни путеви IIА реда. Преко Сурдулице и Владичиног Хана, Црна Трава је повезана са аутопутем Е75 (државни пут IA реда).

У складу са Уредбом о категоризацији државних путева („Сл. гласник РС“, бр. 105/13, 119/13 и 93/15) на територији општине Црна Трава постоје два државна пута IIА реда:

- Преједане – Црна Трава (ознака пута 232, дужина 29.289 km) и
- Свође - Црна Трава - Власина Округлица - Босилеград - државна граница са Бугарском (гранични прелаз Рибарци) (ознака 231, дужина 97.583 km).

Државни пут IIБ реда је пут Састав Река - Кална – Стрезимировци (ознака 439, дужина 23.756 km).

Само је један путни правац у целини асфалтиран (Лесковац – Власотинце – Црна Трава – Власинско језеро – Сурдулица – Владичин Хан), мада је су и код овог правца коловоз и саобраћајна сигнализација у лошем стању. Путни правац 232 према Предајану (државни пут IIА реда) је и најкраћа веза са железницом и аутопутем Е75. Стање локалне путне мреже није задовољавајуће. Локалну путну мрежу чини систем општинских путева које је потребно реконструисати, асфалтирати, поставити саобраћајну сигнализацију као и испитати могућност трасирања нових правца и веза. На територији општине постоји 19 општинских путева укупне дужине 149.5 km, од чега је 20% односно 30 km, са савременим коловозом и 80% или 120 km са несавременим, макадамским коловозним застором. Већина ових путева пружа се кроз неповољан терен са нагибима и до 20%. Трећина локалних путева је са шљунчаном подлогом, остало чине локални путеви са земљаном подлогом.

Општински путни правци значајнијег карактера који повезују административни центар општине до месних заједница су: Састав Река-Јабуковик у дужини од 5 km, Састав Река - Криви Дел у дужини од 6 km, Тодорове воде-Дарковце у дужини од 5 km, Састав Река-Горње Гаре у дужини од 4 km, Милошеве Градине-Добро Поље- Бистрица у дужини од 21 km, Самоков-Златанце у дужини од 4 km, Сеоски мост-Кална у дужини од 3 km, Дел-Млациште у дужини од 7 km, Градска-насеље Златкови у дужини од 5 km, Рупље - Банковце у дужини од 4 km, Црна Трава-Јовановце-Прачоловце у дужини од 7 km и Црна Трава-Чука у дужини од 5 km.

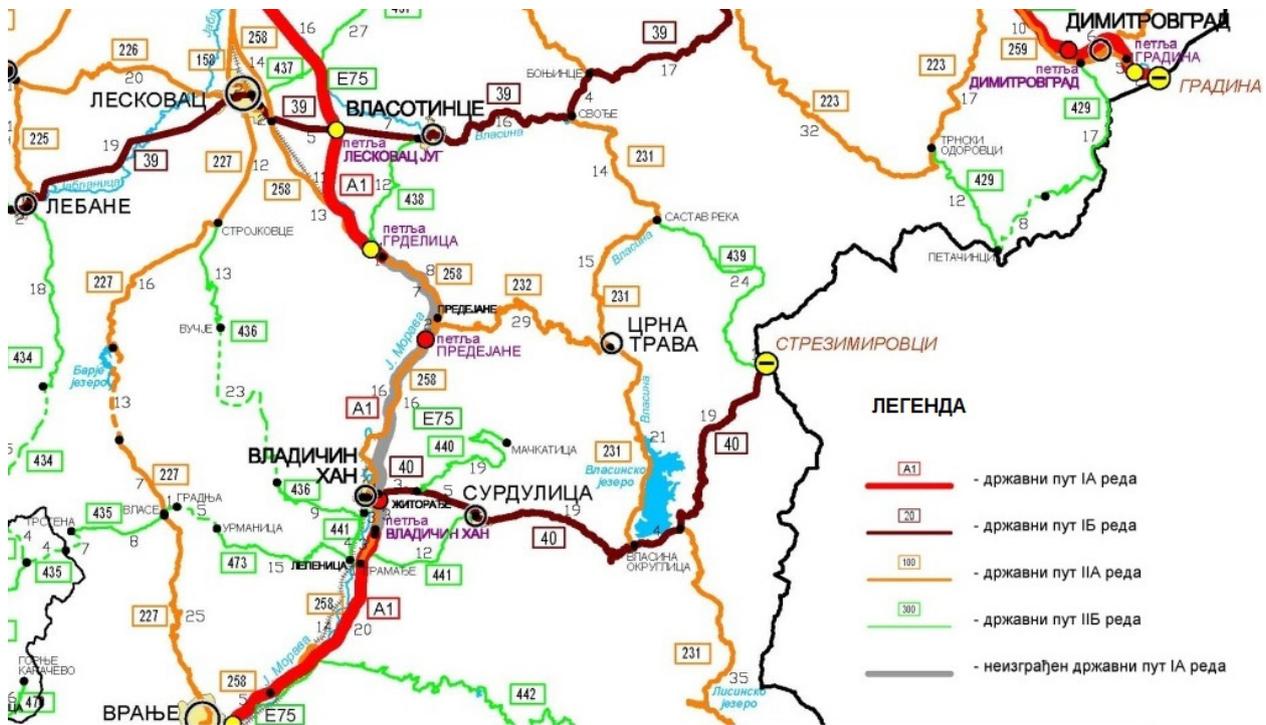
За одржавање свих општинских и некатегорисаних путева на територији Црне Траве задужено је ЈКП „Вилин Луг“. Јавно предузеће на располагању има један булдожер, чистилицу, трактор и теренско возило лада нива, које служи за дотурање горива, али и основних животних намирница старачким домаћинствима у удаљеним црнотравским махалама. Осим тога ЈКП „Вилин Луг“ бави се и водоснабдевањем, прикупљања и одвођења отпадних вода, одржавањем јавне хигијене, пружањем пијачних услуга, димњачарских услуга, погребних услуга и одржавањем простора јавне пијаце и зелених површина.

Неадекватна саобраћајна инфраструктура представља посебан проблем у зимском периоду године, када су због великих количина снежних падавина многа сеоска насеља потпуно изолована, а локални путеви су непроходни. Ово је једна од највећих „кочница“ развоја

општине. Развој саобраћаја је нераскидиво везан за развој друштва у целини и начин живота људи на датом простору. Квалитет и густина путне мреже директно утичу на приступачност као битну локациону карактеристику која одређује вредност тог простора. Реконструкција и санација општинских путева унапредиће постојеће стање и омогућиће већу приступачност самог простора. Боља саобраћајна повезаност омогући ће општини да активније учествује на тржишту и да привуче већи број инвеститора.

Степен моторизације је низак, просечна старост путничких аутомобила је велика, а услед лошег животног стандарда становника општине има сталну тенденцију раста. Исти је случај са пољоприведном механизацијом и возилима која се користе за дате намене.

Утицај саобраћаја на животну средину је вишеструк и огледа се кроз загађење воде, ваздуха и земљишта емисијом загађујућих честица, материја и гасова, као и кроз ангажовање простора, односно заузимање пољопривредног и шумског земљишта за потребе изградње инфраструктурних објеката. То за сада не представља опасност у Црној Трави јер саобраћај није развијен у довољној мери да би имао значајнији утицај на природно окружење.

Карта бр. 4: Државни путеви IIА и IIБ реда општине Црна Трава и везе са регионалним окружењем
Извор: Мрежа државних путева I и II реда Републике Србије, С Пројекат д.о.о., 2017.

Бициклички и пешачки саобраћај

Кретање пешака у насељеним местима одвија се по посебно уређеним површинама у попречном профилу саобраћајница, у виду издигнутих тротоара. О овоме се мора водити рачуна код израде нових урбанистичких планова и пројеката реконструкције или изградње

нових насељских саобраћајница да се тротоари планирају и пројектују. Распоред и ширина тротора дефинисаће се конкретним планским документом и пројектом.

Посебна тема је кретање пешака и бициклиста у туристичке, спортско-рекреативне и такмичарске сврхе који су у Црној Трави препознати као једна од перспективних активности. Подручје општине део је два међународна коридора: Европски пешачки коридор Е7 и Европски бициклички коридор EuroVelo 11 (погледати поглавље 4.6.) На подручју општине могу се издвојити предели и терени који имају све предуслове да се опреме потребном инфраструктуром која би подразумевала обележавање стаза, њихово укључивање у ГПС и категоризацију. Стазе се формирају по постојећим локалним и некатегорисаним путевима, а могуће и по државним путевима за такмичења државног и међународног ранга. На одмориштима, видиковцима и другим локацијама предвидети и могућност давања услуга за ову категорију гостију. На побројаним местима могуће је предвидети и смештај за уживаоце рекреативних активности. У Црној Трави је могуће отворити и добро опремљен сервис и продавницу са планинарском и бицикличком опремом. Развој туристичких и спортско-рекреативних активности омогућио би шансу економском развоју општине и представљао био значајан, додатни извор прихода за локално становништво.

Јавни саобраћај

Јавни превоз у обиму какав је сада задовољава тренутне потребе, уз примедбу да је недовољна покривеност територије велики недостатак. Најзначајнија је аутобуска линија на релацији Црна Трава – Лесковац. На овој релацији превоз обавља један превозник, а путовање траје око 1h и 30min. Такође, јавни превоз обухвата и свакодневне поласке са релацијом Власотинце-Црна Трава и обрнуто, као и Власотинце-Градска и обрнуто (Превоз „Петко“ и „Aleks Tours“).

Развојем посебних, али и укупних привредних активности јавиће се повећан захтев за превозом како домаћег становништва тако и гостију, посебно код организованог доласка туриста. У случају организованих путовања гости се најчешће превозе до жељене, и уговорене, дестинације што је саставни део понуде и аранжмана. Они најчешће немају потребе за коришћењем јавног превоза. За јавни превоз су интересантни они гости који ће долазити неорганизовано, у приватној режији, а њихов број се не сме занемарити јер уколико јавни превоз изостане то може имати негативне последице. Из тог разлога указаће се потреба за организовањем кружних тура на које могу поред пансионских гостију рачунати и гости који су на пешачким, обилазним турама па чак и бицикличким.

Циљ и задаци

У области саобраћаја, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Омогућити већу саобраћајну приступачност и повезаност простора општине Црна Трава са локалним и регионалним окружењем, како би се остварили потребни услови за будући економски развој и виши стандард живота.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Реконструисати и санирати постојећу локалну мрежу општинских путева, асфалтирати делове путева и поставити саобраћајну сигнализацију;
- Развој пешачког и бицикличког саобраћаја кроз опремање простора потребном инфраструктуром, обележавањем стаза и њиховом категоризацијом.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6. ФАКТОРИ РИЗИКА ПО ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

6.1. Бука

Бука и вибрације не представљају фактор ризика животне средине на територији општине Црна Трава. Главни извори загађења буком и вибрацијама попут саобраћајница високе фреквенности или велики индустријски погонди нису заступљени на подручју. Известан ниво буке узрокован саобраћајем јавља се у централном делу општине и дуж путева, али до сада није регистровано прекорачење Законом прописаних вредности.

Циљ и задаци

У области буке, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Развити систем мониторинга буке у оквиру будућих привредно-пословних зона, односно индустријских погона.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Спроводити мониторинг буке у централном делу општине и у зонама где ће бити лоцирани нови привредни објекти у општини;
- Подизањем заштитних баријера (зеленог појаса) уз ограду индустријских погона спречити ширење буке у околни простор.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6.2. Отпад и отпадне воде

Отпад

Приоритетни циљеви заштите животне средине произилазе из општих узрока проблема. Међу приоритетима у области заштите животне средине налази се и проблем управљања отпадом. Закон о управљању отпадом („Сл.гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018 – др. закон) дефинише управљање отпадом као: „Спровођење прописаних мера за поступање са отпадом у оквиру сакупљања, транспорта, складиштења, третмана, односно поновног искоришћења и одлагања отпада, укључујући и надзор над тим активностима и бригу о постројењима за управљање отпадом после затварања и активности које предузима трговац и посредник“. Ефикасан систем управљања отпадом подразумева све мере које се примењују ради унапређења и смањења настајања отпада на самом извору, односно одвојено сакупљање, рециклажу и друге методе поновног добијања и коришћења материјала из отпада, као и еколошки одрживо одлагање отпада.

Утицај отпада на природну околину је вишеструк. Отпад представља губитак материје и енергије са једне стране, а друге стране захтева додатну енергију за сакупљање, третман и одлагање. Неадекватно одлагање отпада води ка деградацији земљишта и загађивању воде и ваздуха јер се често значајне количине отпада одлажу на недозвољеним местима као што су реке, сеоска сметлишта, земљиште поред путева и сл. Неадекватан третман отпада, као и његово неконтролисано одлагање, осим тога што естетски нарушава простор, угрожава здравље становника руралних подручја. У руралним крајевима Србије несавесно одлагање отпада готово да је редовна пракса, тако да су дивље депоније/сметлишта постала „саставни део руралног пејзажа“, најчешће у зони саобраћајница, дуж насипа поред путева, али и у природним депресијама попут вртача, увала или јама, где је чишћење врло отежано.

Проблем отпада у овој општини није толико изражен као у неким другим локалним самоуправа Србије. Разлог тога јесте одсуство индустрије, производних процеса, све мањи број становника и др. Дневна количина комуналног отпада износи 0.8 кг/становнику, што је у границама републичког просека који износи 0.7-0.9 кг/становнику. Однос између комуналног и индустријског отпада износи 90:10 у корист комуналног. У структури отпада доминирају комунални отпад, односно кућни отпад (отпад из домаћинства који се свакодневно генерише, кабасти отпад и сл.), биодеграбилни отпад (храна, баштенски отпад и др.), отпад животињског порекла, пољопривредни отпад, амбалажни отпад (посебно амбалаже различитих хемијских производа који се користе у пољопривреди и сточарству) и др.

Тренутно се, отпад настао у домаћинствима на подручју варошице Црна Трава, прикупља помоћу контејнера за комунални отпад. Тиме су задовољене основне потребе становништва везане за одлагање отпада. Што се тиче наредних корака у области успостављања интегралног система управљања отпадом, већа пажња би се требала усмерити ка развоју и унапређењу примарне селекције рециклабилног отпада. Успостављање система примарне селекције рециклабилног отпада треба започети са постављањем одвојених посуда тзв. „рециклажних острва или/и рециклажних звона“ на јавним локацијама најпре у варошици Црна Трава (нпр. испред основне и средње школе и зграде Општинске управе). Рециклажна острва се састоје од типских контејнера који су различито обојени ради лакшег сналажења грађана и користе се за одлагање папира и картона, метала и пластичне амбалаже. Сакупљање стакла није у довољној мери заступљено, а постављањем рециклажних звона може се подстаћи и примарна селекција стаклене амбалаже. Наведени систем би омогућио олакшано одвајање најзаступљенијих врста рециклабилног отпада на самом месту настанка, тј. домаћинствима и у тзв. правним лицима: трговинама, индустрији, институцијама и установама.

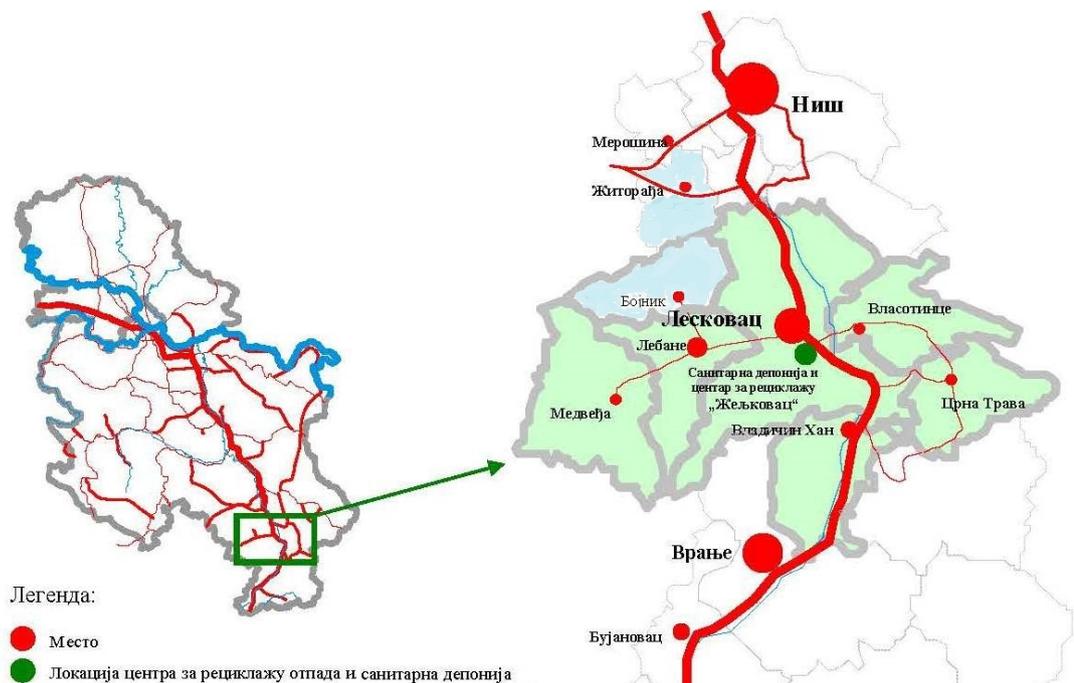
Осим поменутих активности друга поља која могу допринети успостављању интегралног система управљања отпадом на територији општине Црна Трава јесу: веће учешће јавности, виши ниво комуникације локалних власти и становништва, развој поверења, јачање међусекторске сарадње, придржавање законских одредби, прописа и правила, поштовање и примена начела одрживог развоја, имплементација планске документације, едукација и промоција рециклаже и примарне сепарације отпада као друштвено одговорног понашања и др.

Циљ увођења сеоских насеља у систем организованог сакупљања отпада је пре свега унапређење квалитета живота, смањење броја дивљих депонија и настанак нових, као и подизање еколошке свести о очувању животне средине. Системом требају бити обухваћена и она најугроженија насеља која се налазе у удаљеним и неприступачним деловима општине, која су често и популационо најмања (испод 50 и 20 становника: Бајинци, Бистрица, Вус, Добро поље, Јовановце, Крстићево, Млачиште, Острозуб, Павличина, Рајчетине, Рупље, Чука и др.). Како је број становника у већем броју насеља мали, поставља се питање рентабилности сакупљања и одвожења отпада, али се може организовати тако да се одвожење отпада врши један дан у месецу, односно два пута месечно.

Регионални центар за управљање отпадом „Жељковац“ и трансфер станица

Општина Црна трава заједно са општинама Власотинце, Бојник, Лебане (Јабланички округ), Прокупље, Житорађа (Топлички округ) и Владичин Хан (Пчињски округ) за одлагање комуналног отпада користи Регионални центар за управљање отпадом „Жељковац“ код Лесковца. Регионална санитарна депонија саграђена је 2009. године од стране аустријске компаније РWW и представља један од најсавременијих регионалних центара за управљање отпадом Јужне Србије. Током 2018. године извршено је ширење капацитета изградњом нове касете. Депонија је изграђена у складу са свим европских стандардима, постављена је изолациона подлога сачињена од глине и непропустиве фолије, постоји и дренажни систем и систем за сакупљање процедних вода које се касније пречишћавају.

Привремена депонија комуналног отпада, која је у предходном периоду коришћена за одлагање отпада је затворена и прекривена слојем земље са локалитета чишћењем осулина са регионалног пута Црна Трава – Власинско језеро. За ову депонију треба урадити план и програм чишћења собзиром да се налази поред саме реке Власине на 1km од насеља низводно према Власотинцу. У општини Црна Трава егзистира више од 10 мањих „дивљих депонија“, које треба санирати.

Слика бр. 5: Покривеност услуга сакупљања и одвожења на Регионалну санитарну депонију Жељковац
Извор: План управљања отпадом у општини Црна Трава 2010-2020.

За потребе успостављања одрживог система управљања отпадом на територији општине Црна Трава донет је **План управљања отпадом у општини Црна Трава за период 2010-2010. година**. План управљања отпадом дефинише предуслове за одрживи интегрални систем управљања отпадом за дугорочни период од 10 година. Такође, доприноси одрживом развоју општине, правилном одлагању отпада и доприноси формирању здравог и чистог природног окружења за несметан рад и живот људи. Циљ израде Локалног плана управљања отпадом је успостављање целовитог система управљања отпадом, контрола и смањивање штетних утицаја отпада на околину, развој информационог система управљања отпадом у склопу информационог система Републике Србије, те успостављање самоодрживог финансирања система управљања отпадом на територији општине Црна Трава. План управљања отпадом дефинише предуслове за успостављање одрживог интегралног система управљања отпадом на подручју општине који се треба базирати на принципима одрживог развоја, тачније на принципима избегавања, вредновања (материјално и енергетско) и одстрањивања отпада.

Најзначајнији циљеви дефинисани овим планским документом су:

- Смањити ризик по околину и здравље људи и животну средину.
- Смањити количину отпада која се генерише.
- Осигурати размену квалитетних информација путем Информационог система управљања отпадом.

Посебни циљеви у области управљања отпадом у општини Црна Трава су:

- Развијање система примарне и секундарне селекције отпада.
- Успостављање система управљања посебним токовима отпада (отпадне гуме, истрошене батерије и акумулатори, отпадна уља, отпадна возила, отпад од

- електричних и електронских производа).
- Успостављање система управљања медицинским и фармацеутским отпадом.
- Успостављање система управљања отпадом животињског и биљног порекла.
- Санирање постојећих сметлишта која представљају највећи ризик по животну средину.
- Повећање процента поновног искоришћења и рециклаже амбалажног отпада (стакло, папир, картон, метал и пластика).
- Успостављање система управљања грађевинским отпадом и отпадом који садржи азбест.
- Повећање процента компостираног отпада.

Проблематика отпада представља значајан сегмент у оквиру Просторног плана општине. Просторним планом општине Црна Трава (2011) дефинисани су следећи циљеви и приоритети у области управљања отпадом:

- Систематско затварање, ремедијација и рекултивација постојећих општинских депонија.
- Детаљно геолошко и хидротехничко истраживање и анализа квалитета подземних вода у непосредној близини сваке депоније, због процене еколошке угрожености земљишта.
- Отварање трансфер станице за цело подручје општине Црне Траве (у складу са пројектима за регионалне депоније, критеријумима удаљености од насељених места и депонијских простора и др.) из којих би се отпад превозио на место прераде и коначног одлагања (Регионалног центра за управљање отпадом „Жељковац“).

Трансфер станице се дефинишу као места на којима ће се отпад возилима допремати и привремено складиштити. Најпре се отпад прегледа да би се евентуално издвојио кабасти отпад, а затим се врши претовар у већа возила и потом се одвози на регионалну санитарну депонију. Најзначајнија улога и сврха трансфер станице јесте омогућавање економичног превоза отпада на веће удаљености, од локације настајања отпада до дестинације где се врши даљи третман или одлагање. Увек је пожељено претовар вршити директно из мањег возила за сакупљање у веће намењено транспорту. Тако се негативан утицај на природно окружење своди на минимум. Такође, коришћењем већих возила транспортује се већа количина отпада, смањује се број возила који се користи, и умањују се трошкови транспорта. Осим смањења потрошње горива, умањују се трошкови одржавања возила, и смањује се количина штетних гасова емитованих у атмосферу. Локација и капацитет трансфер станице зависе од количине отпада који се прима, његовог састава, удаљености од регионалне санитарне депоније и типа насеља која се јављају у окружењу.

Локација трансфер станице мора да задовољи неколико основних услова, то јест да буде:

- Лоцирана на ободу насеља, у близини приступних путева који воде ка депонији „Жељковац“;
- Минимум 500m удаљена од најближе зоне стамбених насеља, зона заштите културно-историјских споменика или зона заштите животне средине, аутобуских станица, складишта запаљивих материја и војних објеката;
- Минимум 2km од здравствених станица, медицинских центара, као и погона прехрамбене индустрије;
- Минимум 100m од станица за снабдевање горивом и гасом;

- На терену изнад коте 100-годишњих вода;
- Ван коридора хидротехничких система (за иригацију и мелиорацију), подземне инфраструктуре и др;
- Изван зоне заштите изворишта водоснабдевања.

Осим трансфер станице потребно је одредити локације центара за одвојено сакупљање рециклабилног отпада, где би грађани сами доносили свој отпад. Рециклажа отпада је правно регулисана у Србији, али за сада још увек није довољно развијена, посебно када се ради о малим, неразвијеним, руралним општинама. Становници и даље нажалост нису у довољној мери упознати са еколошким проблемима који настају под утицајем неадекватног одлагања отпада, немају навике да врше сепарацију отпада пре његовог одлагања, односно да издвајају рециклабилне компоненте из отпада који настаје у домаћинствима. Такође, у мањим општинама и њиховим насељима најчешће не постоје одговарајућа места за одлагање рециклабилног отпада (нпр. рециклажна острва) или одговарајућих канти и посуда за одлагање рециклажног, амбалажног отпада или производа који након употребе постају посебни токови отпада. У наредној табели представљен је начин одлагања појединих врста отпада који настају у оквиру пољопривредних газдинстава. Подаци су добијени на основу резултата Пописа пољопривреде који је спроведен 2012. године.

Табела бр. 9: Начин одлагања отпада пољопривредних газдинстава, општина Црна Трава

Укупан број пољопр. газд.	Уље			Пластика			Гума		
	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин
255	П	П	41	13	5	60	П	П	25
	Амбалажа средстава за заштиту биља			Амбалажа ветеринарских производа			Други отпад		
	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин	од стране комуналне службе	од стране газдинства на месту предвиђено за отпад	на други начин
	10	8	112	5	П	100	14	16	180

Извор: Попис пољопривреде 2012, Републички завод за статистику

*У складу са Законом о званичној статистици и заштити индивидуалних података, поједини подаци у табелама за насеља са три или мање од три газдинства су сакривени односно приказани словом „П“.

Циљ и задаци

У области управљања отпадом, за реализацију Програма, неопходно је остварити циљ:

- Успостављање дугорочног и одрживог система управљања отпадом на начин који има минималан негативан утицај на животну средину и здравље људи.

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити наведене задатке:

- Изградити и отворити трансфер станицу за подручје општине Црна Трава;
- Одредити локације центара за одвојено сакупљање рециклабилног отпада;
- Санирати и рекултивисати постојеће дивље депоније (сметлишта);
- Успоставити систем управљања посебним токовима отпада;
- Развијати еколошку свест становништва о значају заштите животне средине и адекватног управљања отпадом;
- Унапређење рада органа надлежних за област управљања отпадом.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

Отпадне воде

Отпадне воде представљају ризик по квалитет површинских и подземних вода и земљишта. Воде општине Црне Траве се и даље одликују високим квалитетом због одсуства већих загађивача, али уколико у будућности дође до извесног локалног економског развоја (нпр. развој пољопривреде и сточарства, прерађивачке и прехрамбене индустрије, дрвне индустрије, туризма и сл.) количине отпадних вода биће веће, а самим тим и утицај на елементе животне средине израженији. Предност општине јесте постојање Постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) које функционише на територији насељеног места Црна Трава.

Каналисање и пречишћавање отпадних вода предвиђа се интегралном заштитом вода, која подразумева примену технолошких, водопривредних и организационо-економских мера заштите. Технолошке мере подразумевају пречишћавање отпадних вода у ППОВ у општинском центру Црна Трава, са механичким и биолошким пречишћавањем које је реализовано у првој фази развоја овог система и предвиђањем могућности да се касније догради и терцијарна фаза пречишћавања отпадних вода, чиме се обезбеђује пречишћавање до највишег нивоа, оног које омогућава упуштање у реципијенте I класе квалитета. У ППОВ се уводе отпадне воде Црне Траве и приградских насеља повезаних на групне канализационе системе. Производна предузећа морају да реализују своја комплетна ППОВ – ако отпадне воде упуштају директно у водотоке, или предтретмане – ако се прикључују на градску канализацију. Предтретманом се отпадне воде из технолошких процеса пречишћавају до стања да смеју да буду упуштене у градску канализацију и упућене према ППОВ. Морају се уклонити све опасне материје, посебно оне које би својим токсичним деловањем ометале рад биоаерационог дела ППОВ.

Каналисање насеља ће се обављати по принципима сепарационих система, са раздвојеним системима за отпадне воде насеља и атмосферске воде. Предвиђа се повећање обухвата насеља на више од 90%. Атмосферске отпадне воде које неће бити обухваћене јединственим канализационим системом, уводиће се отвореним каналима (ригола) у локалне реципијенте. Загађене атмосферске воде са магистралног, регионалног и локалних путева, у ужој зони санитарне заштите, пре упуштања у водоток, пречишћавање се са

сепаратним системом до нивоа потребног за очување прописане I класе бонитета реципијента. Санитација сеоских насеља, која не могу да буду обухваћена малим групним системима са ППОВ, посебно у планинским подручјима (код дисперзованих и неприступачних насеља) обављаће се по принципима руралне санитације - са одвођењем отпадних вода у индивидуалне или групне водонепропусне објекте и комбинацију са секундарним билошким пречишћавањем, уз оперативну организацију даљег поступка са отпадним водама, односно, уклањања и коришћења у пољопривреди на санитарно безбедан начин, како не би дошло до загађења површинских и подземних вода. У случају реализације нових сточних фарми, морају се обезбедити услови да се отпадне воде (осока), стајско ђубре и отпадне воде сакупљају у вододрживим резервоарима и прерађују у ђубриво за пољопривреду, тако да не могу да доспеју у површинске воде.

Циљ и задаци

У области управљања отпадним водама, за реализацију Програма, неопходно је достићи следећи циљ:

- *Унапређење постојеће и развој недостајуће комуналне инфраструктуре, унапређење и ширење система за пречишћавање отпадних вода*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити наведене основне задатке:

- Реконструкција и рехабилитација постојеће комуналне инфраструктуре;
- Изградња канализационог система у оним деловима општине Црна Трава који тренутно нису покривени мрежом.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6.3. Јонизујуће и нејонизујуће зрачење

Јонизујуће и нејонизујуће зрачење представља облика загађења животне средине електромагнетним зрачењима или/и радиоактивним материјама који могу негативно утицати на здравље човека и других живих бића, а утицај се огледа пре свега на рад нервног и кардиоваскуларног система. Важна особина енергетског загађивања околине јесте ограниченост дејства. Подручје општине Црна Трава није изложено значајнијим изворима јонизујућег и нејонизујућег зрачења. Мања количина нејонизујућег зрачења емитује се у околини трафостаница и дуж преносних система далековода (каблова под напоном), претежно у централним деловима општине где се овакви објекти највише и јављају. Прописаним мерама заштите утицај јонизујућег зрачења на животну средину своди се на минимум.

Циљ и задаци

У области јонизујућег и нејонизујућег зрачења, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Развити систем мониторинга и заштите од јонизујућег и нејонизујућег зрачења*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Спроводити мониторинг јонизујућег и нејонизујућег зрачења у централном делу општине.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6.4. Хемикалије и хемијски удеси

Како на територији општине нису заступљени индустријски објекти, складишта и магацини штетних и опасних супстанци, нити се врши транспорт већих количина опасних хемијских супстанци, не постоје опасности од избијања хемијских удеса који би могли имати негативан утицај на живот и рад људи и природно окружење. За сада, једини извор хемијског загађења воде и земљишта јесте пољопривреда, али у веома малој мери, јер се пољопривредна делатност обавља на веома традиционалан начин, а употреба агрохемијских средстава је ограничена само на поједине произвођаче и пољопривредна домаћинства. Уколико у наредном периоду дође до интензивнијег развоја пољопривреде и отварања нових привредних субјеката који ће се бавити ратарским, сточарским, воћарским или другим делатностима, контролисаном применом агрохемијских средстава и едукацијом пољопривредних произвођача, утицај поменутих грана привреде биће сведен на најмању могућу меру. Планирани развој пољопривреде оријентисан је ка развоју одрживе пољопривреде где је примена хемијских препарата забрањена или строго ограничена, како би се омогућила производња еколошки безбедне хране, те се сматра да се ни у будућности општина Црна Трава неће суочити са проблемима хемијског загађења основних елемената животне средине (воде, ваздуха и земљишта).

Циљ и задаци

У области хемикалија и хемијских удеса, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Развој система контроле управљања хемикалијама и агрохемијским средствима у оквиру пољопривреде и индустрије са циљем превенције и заштите животне средине.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Спроводити активну контролу примене различитих агрохемијских средстава у области пољопривредне делатности;
- Едукација пољопривредних произвођача о последицама прекомерне употребе хемијских средстава и њиховом утицају на квалитет вода и земљишта.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6.5. Биохазард и зоохигијена

Биохазард (биолошки хазард) односи се на супстанце биолошког порекла које представљају опасност за здравље живих организама, првенствено људи. Ово може укључити различите микроорганизме, вирусе, бактерије, токсине биолошког порекла и друге супстанце. Један од најчешћих извора опасних биолошких супстанци који се јавља у руралним срединама Србије јесте проблем уклањања животињских лешева. Највећи део сеоских насеља нема уређена сточна гробља, односно локације где се на безбедан начин могу уклонити животињски лешеве или вршити одлагање отпада животињског порекла. Посебну опасност представљају антракс и заразне болести изазване спорулирајућим анаеробним патогеним микроорганизмима.

Правилником о начину нешкодљивог уклањања животињских лешева и отпадака животињског порекла и условима које морају да испуњавају објекти и опрема за сабирање, нешкодљиво уклањање и утврђивање узрока угинућа и превозна средства за транспорт животињских лешева и отпадака животињског порекла („Службени гласник СФРЈ“, бр. 53/89 и „Службени гласник РС“, бр. 31/2011) који у нашој земљи уређује област предлаже три начина за безбедног уклањања животињских лешева:

- Посебне пећи за спаљивање које на високим температурама обезбеђују потпуно сагоревање животињских лешева и отпадака;
- Јаме гробнице за одлагање лешева животиња уинулих од заразних болести;
- Сточна гробља за одлагање животињских лешева и отпадака животињског порекла.

Просторни план општине Црна Трава препознао је проблем за сада неадекватног одлагања уинулих животиња, што посебно може бити проблем уколико се јаве случајеви епидемија и помора већег броја животиња. Као решење предлаже се изградња јама-гробница које би биле саставни део сточног гробља или евентуално изградити као засебан објекат изван насељеног места. Приликом одабира локације неопходно је узети у обзир ниво подземних вода и физичко-хемијске карактеристике земљишта. Прикладна ширина јаме је 3-5m, а дубина 8-15m. Дно треба бити најмање 1 m изнад нивоа подземних вода. На дно се ставља дренажни слој дебљине 0.5-1 m од туцаника или ломљеног црепа. На 1m од дна стављају се две гвоздене шипке (цеви или шине које формирају мрежу) на којима се лешина задржава. Јама се затвара армирано-бетонском плочом која уједно служи и као сто за секцију.

За сточно гробље потребно је утврдити локацију или више локација на руралном простору које испуњавају санитарно-техничке услове за ову намену и извршити комунално опремање простора. Будући да општина Црна Трава нема одређену локацију за сточно гробље, неопходно је одредити локацију и на основу урбанистичког плана уредити одговарајући простор, који испуњава услове за обављање безбедног уклањања уинуле стоке. Просторним планом општине Црна Трава дефинисани су и услови избора локације за изградњу сточног гробља.

Циљ и задаци

У области биохазарда и зоохигијене, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- Смањење ризика од биолошког загађења животне средине на подручју општине.

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Унапредити контролу зоохигијене у оквиру сточних фарми;
- Одредити локацију и изградити сточно гробље за подручје општине;
- Спроводити дезинсекцију и системску дератизацију;
- Едукација пољопривредника о опасностима и последицама које по здравље људи може изазвати биохазард.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

6.6. Природне катастрофе

Природне непогоде представљају нагле и екстремне природне феномене, које се најчешће класификују и одређују према месту настанка и развоја као литосферске, атмосферске, хидросферске и биосферске. Утицаји елементарних непогода негативно се одражавају на постојеће објекте и инфраструктурне системе, потрошњу енергије, ремећење саобраћаја, угрожавање људских живота, дестабилизацију региона и др. Негативне последице подједнако се одражавају и на руралне и урбане области, пољопривредно, шумско и водно земљиште, а смена плавних и сушних периода могу потпуно девастирати производне активности сеоских заједница.

Атмосферске природне непогоде

Атмосферске природне непогоде које су заступљене на територији општине Црна Трава јесу: интензивне падавине (обилне кише, снежне вејавице, град), олујно-градоносне непогоде, екстремне температуре (зимски период године), мраз, поледица и магла. Обилне падавине и олујне непогоде најчешће се јављају у топлијем делу године. Подручје Јабланичког управног округа из године у годину све чешће се суочава са поменутих непогодама, а последње су се десиле у јулу месецу 2018. године када је за свега неколико дана пало око 50l кише/m². Интензивне падавине формирале су бујичне поплаве које су највећу штету изазвале на путној инфраструктури. Највише су биле погођене месне заједнице Млациште, Брод, Рупље и Сасатав Река, што је подстакло локалну самоуправу да прогласи ванредну ситуацију на три четвртине своје територије. Највише је страдао државни пут IIА реда Предејане-Црна Трава који ову општину спаја са Коридором X, кроз Грделичку клисуру.

На територији општине Црна трава у оквиру Система одбране од града изграђене су противградне станице (Вус 1420m, Пецари 1160m и Криви Дел 975m) са којих се током сезоне одбране од града испаљују противградне ракете.

Правовременим предвиђањем, откривањем, праћењем и предузимањем превентивних и заштитних мера смањиће се ризик и последице ванредних и опасних метеоролошких појава (јаких пљускова кише и града, електричних пражњења и олујних ветрова) у пољопривредној производњи, насељима, привредним капацитетима и на далеководима.

Хидросферске и литосферске непогоде

Хидросферске и литосферске непогоде представљају најзаступљенију групу природних непогода које угрожавају општину Црна Трава. Геолошке, геоморфолошке и хидролошке карактеристике терена су такве да су ове непогоде готово редовна појава. Међу њима се према учесталости издвајају сеизмизам (литосферске), клизишта (геоморфолошке) и поплаве (хидросферске непогоде).

Поплаве и клизишта

Поплаве су најзначајнији вид хидролошких (хидросферских) непогода које у највећој мери угрожавају подручје општине Црна Трава. Поплаве на водотоцима могу бити изазване атмосферским (падавине, топљење снега и др.), геоморфолошким (клизишта, одрони), тектонским и технолошким узроцима (нпр. оштећења на брани). Може се говорити о обичним великим водама (које изазивају плављење) и катастрофалним (са израженим негативним последицама и катастрофалним исходима).

На територији општине Црна Трава постоје испуњени сви геолошки, геоморфолошки, хидролошки и антропогени фактори који условљавају велику изложеност ризику од поплава. Интезивни ерозивни процеси се јављају на нестабилној геолошкој подлози, на падинама већег нагиба, у подручјима нагле промене надморске висине, у зонама пољопривредне активности, где је човек крчењем шума, нерационалним коришћењем и неадекватном обрадом земљишта нарушио природну равнотежу између вегетационог покривача и тла, те активирао нова клизишта или појачао интензитет постојећих. Ерозијом заувек нестаје земљиште које бива ношено бујицом ка главном водотоку, где услед огромне продукције речног наноса поплавни талас располаже великом снагом и руши све пред собом. Подручје је генерално богато водама, а посебно обилне падавине се јављају у пролеће и почетком лета, када се обично и јављају поплаве.

Општина Црна Трава је посебно угрожена бујичним поплавама. Закон о водама („Сл. гласник Републике Србије“, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др. закон) бујичне токове (бујице) дефинише као: Повремене или сталне токове у којима, услед интензивних атмосферских падавина или брзог топљења снега, долази до нагле измене водног режима у виду високих поплавних таласа и могућег угрожавања живота и здравља људи и њихове имовине, као и амбијентних вредности. Бујице су брзи токови велике рушилачке снаге који се састоје од смесе воде и стена различите крупноће, појављују се у сливовима мањих планинских река под утицајем интезивних падавина, наглог отапања

снежног покривача и др. Бујичне поплаве јављају се на скоро свим притокама реке Власине, при чему угрожавају безбедност становника сеоских насеља, оштећују локалне путеве, домаћинства и друге објекте при чему наносе значајне материјалне штете. Осим Црне Траве, поплавама су угрожене и остале локалне самоуправе Јабланичког округа.

Клизишта иницирана поплавама представљају велику опасност по насеља, путну инфраструктуру, пољопривредно и шумско земљиште. Најчешће се јављају након интензивних падавина које активирају нова или појачавају рад постојећих клизишта.

Законом о водама („Сл. гласник РС“, бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018 - др. закон) одбрана од поплава за воде II реда, на територији општине Црна Трава, предвиђена је за следеће водотокове: Градска река 15km, Преслапска река 12km, Рупска река 30km, Тегошничка река 22km, Река Чемерчица 10km, Добропољска река 7km, Дарковачка река 12km, Видњиште 12km, Струмички поток 4km, Ливађански поток 5km и Мала Градска 8km.

Несистематичност у спровођењу заштите од штетног дејства великих вода на токовима Власине и њених планинских притока оставља могућност даљег изазивања директних и индиректних штета од плавлена и у блиској будућности. Озбиљност проблема заштите и величина могућих штета захтева хитну интервенцију.

Биолошким и техничким радовима на површинама угроженим екцесивном, јаком и средњом ерозијом на територији општине обезбедиће се антиерозиона заштита подручја према редоследу приоритета који ће се утврдити одлуком Скупштине општине Црна Трава. Неопходно је стално радити на изградњи и реконструкцији обрамбених линија како би се повећао степен сигурности одбране од поплава. Огромна количина наноса и растиња у кориту река, нарочито корито реке Власине изнад СТШ “ М.Поповић“ у Црној Трави до насеља Ливађе у дужини од око 500m, условљава отежан проток, што је веома често основни узрок изливања воде и плавлена, те треба предузети мере да се оваква места очисте. Такође у наредном периоду потребно је јачати припремљеност и отпорност цивилног сектора на поплаве и ванредне ситуације кроз оспособљавање грађана за заштиту и спасавање од поплава (лична и узајамна заштита), као и оспособљавање предузећа од интереса за заштиту и спасавање од поплава и уношење њихових задатака у планове одбране од поплава.

Сеизмизам

Полазећи од сеизмичке активности на подручју Општине са заступљеношћу зона 8° МКС скале и очекиваног позитивног прираштаја сеизмичности на делу подручја општине, зависно од морфолошких услова, распореда, врсте и распаднутости стенских маса, стабилности падина и оводњености средине, установљава се обавеза дефинисања мера заштите инфра и супраструктуре у урбанистичким плановима за ниво заштите осмог степена, уз израду карте сеизмичке микрорејонизације као основе за утврђивање посебних мера заштите од сеизмичког ризика. Утврђују се следеће смернице за урбанистичко планирање и израду техничке документације из аспекта прихватљивог сеизмичког ризика за насеља, рударске, индустријске и друге објекте: утврђени сеизмички хазард биће

коришћен као један од критеријума за дефинисање намене појединих зона и површина за изградњу и степена концентрације физичких структура у насељима, деловима насеља и ваннасељским комплексима и локацијама и примењиваће се норме и кодекси сеизмоотпорног пројектовања.

Заштита од елементарних непогода

Подручје општине изложено је готово свим елементарним непогодама различитог интензитета, нарочито опасности од ванредних и опасних метеоролошких појава, клизишта, ерозије, пожара, земљотреса и др. Због урушавања система цивилне заштите и свођење деловање система заштите и спасавања само на реактивне мере, неадекватне политике планирања, непоштовања прописа, недовољне сарадње локалног и националног нивоа и других фактора, долази се до закључка да се читав систем мора поново успоставити. То је тежак и захтеван процес, који тражи много улагања, пре све у мере превенције које ће спречити или макар ублажити штете непогода које ће се десити у будућности. Заштита од елементарних непогода базираће се на релевантним резултатима посебне студијско-аналитичке документације за дефинисање прихватљивог ризика угрожености од катастрофалних елементарних непогода. Мере заштите од елементарних непогода обухватају:

- Успостављање мониторинга елементарних непогода и предузетих мера заштите од елементарних непогода.
- Израду одговарајућих прогноза елементарних непогода, које ће се користити за планирање активности које на директан или индиректан начин зависе од геолошких, хидрометеоролошких и других услова и појава, као и за информисање и едукацију јавности и смањење штета од прогнозираних елементарних непогода.
- За рударске објекте и радове на експлоатацији и преради неметаличних минералних сировина предузимаће се следеће мере: (а) претходна студија оправданости са генералним пројектом експлоатације рудника-каменолома мора да садржи и студију ризика и заштите од елементарних непогода; (б) отварање нових, односно експлоатацију у дубљим слојевима постојећих каменолома неопходно је условити успостављањем система перманентног и периодичног комплексног праћења стабилности тла у зони утицаја која се утврђује кроз одговарајуће претходне истражне радње и наменски израђену студијску документацију; (в) у површинској експлоатацији неметаличних минералних сировина примењиваће се просторно-еколошки повољније технологије; и др.
- Све важније хидротехничке и енергетске објекте неопходно је градити у складу са одговарајућим студијама и експертизама за смањење ризика од локације и функције објекта, односно иновирати и допунити планове заштитних мера од елементарних непогода и акцидентних стања за постојеће објекте.

Заштитом изворишта водоснабдевања и планираним развојем и реконструкцијом водопривредне инфраструктуре обезбедиће се поуздано снабдевање становништва водом. Мерама заштите јавних путева, у првом реду подизањем заштитних шумских појасева, прикупљањем и одвођењем атмосферских вода, као и изградњом асфалтног коловоза и

појачаним одржавањем путева, обезбедиће се доступност насеља у периоду трајања и отклањања последица елементарних непогода.

Циљ и задаци

У области природних непогода, за реализацију Програма, неопходно је остварити циљ:

- *Успостављање адекватног и одрживог система управљања ризицима од природних непогода у животној средини заснованог на примени превентивних мера.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Успостављање мониторинга и предузимања превентивних и заштитних мера са циљем смањења ризика и последица атмосферских природних непогода;
- Спровођење активности везаних за заштиту од штетног дејства вода, јачање капацитета и отпорности на будуће ризике;
- Реализација низа радова, објеката, мера и других активности којима се на рационалан начин штите људи, природна, материјална добра и ресурси од поплава;
- Спроводи биолошке и техничке мере на површинама угроженим екцесивном, јаком и средњом ерозијом на територији општине Црна Трава;
- Информисање јавности и подстицање учествовања становника општине у превенцији, одговору и опоравку након елементарне непогоде.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

7. ЧИНИОЦИ КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

7.1. Животна средина и здравље

Животна средина руралних општина и насеља разликује се од животне средине градова по више критеријума. Природа је очуванија, ваздух и земљиште чистији и мање загађени, па су самим тим сеоска насеља здравија за живот. Живот ближи природи је последица пољопривреде као доминантне привредне делатности, одсуства високе концентрације привредних и ванпривредних делатности које су специфичне за урбане средине и нижих густина насељености. Мања заступљеност индустрије и саобраћаја као доминантних извора загађења омогућава одржавање стабилније еколошке равнотеже. Екосистеми руралних простора трпе слабије притиске у односу на екосистеме урбаних простора.

Добра здравствена слика становништва општине Црна Трава резултат је очуване и здраве природне и животне средине, са једне стране и здравих животних навика становништва, с друге стране.

Оно што представља највећи проблем животне средине руралних простора и што може утицати на појаву здравствених ризика код сеоског становништва јесте слаба опремљеност простора одговарајућом комуналном инфраструктуром. Канализациона мрежа често у потпуности одсуствује, те одвођење и канализација отпадних вода није адекватно решено што утиче на загађење подземних и површинских вода и земљишта. Санитарне воде из домаћинства одлазе директно у септичку јаму, коју свако домаћинство прави засебно. Локације септичких јама нису санитарно обезбеђене, нити су пре њихове изградње вршена било каква испитивања карактеристика земљишта и нивоа подземних вода. Отпадне воде се такође често испуштају у реципијенте без икакве претходне прераде. Многа села немају ни водовод, а уколико он постоји, водоводна мрежа је дотрајала и одликују је велики губици воде.

Еколошки проблем села представља и неорганизован систем прикупљања отпада, а комунални и посебно друге врсте отпада се одлажу на дивљим депонијама. У оквиру сеоских домаћинстава најчешће се могу срести „ђубришта“ чија величина и састав зависе од економске снаге домаћинства, броја и врсте стоке која се гаји. Помоћни објекти попут бунара и септичких јама су неплански грађени те заједно са ђубриштима представљају могуће изворе биолошког загађења. Како септичке јаме и ђубришта нису обложена водонепропусним материјалом, долази до процеђивања отпадних вода, загађивања земљишта и прве издани, а тим путем долази до директног загађења бунара из којих се локално становништво снабдева водом. Неадекватни хигијенски услови могу довести до ширења различитих биолошких узрочника болести и због тога су у руралним срединама чешће антропозоозе, трансмисивне болести и цревне инфекције.

У августу 2018. године усвојена је **Стратегија јавног здравља у Републици Србији** („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018) којом се подржава испуњавање друштвене бриге за здравље људи и подстиче одговорност државе и друштва у обезбеђењу добробити за све грађане путем унапређења здравља, продужења очекиваног трајања квалитетног живота,

очувања здраве животне и радне средине. Циљеви се остварују кроз све облике партнерства за здравље и наглашавање значаја свеобухватног приступа путем интердисциплинарности и мултисекторске сарадње. Стратегија истиче да је једна од основних области деловања јавног здравља животна средина и здравље становништва. Међу општим циљевима Стратегије издваја се **унапређење животне средине и радне околине** из ког произилази низ специфичних циљева.

Дом здравља Црна Трава и општа болница Лесковац редовно достављају Заводу за јавно здравље Лесковац пријаве заразних и паразитаних болести на територији општине Црна Трава. Пријаве заразних и паразитаних болести пријављују на основу клиничке слике или лабораторијске потврде према Закону о заштити становништва од заразних и паразитарних болести.

У периоду од 01. јануара 2014. до 31. децембра 2018. године на подручју општине Црна Трава евидентирано је и пријављено 5 оболелих лица од заразних и паразитарних болести (2 оболела лица од цревних заразних болести и по 1 оболело лице од респираторних заразних болести, полних заразних болести и осталих заразних болести) без оболелих лица од грипа.

Табела. Кретање заразних болести на подручју општине Црна Трава у периоду 2014.-2018. година

Ред. број	НАЗИВ БОЛЕСТИ	2014.		2015.		2016.		2017.		2018.	
		О	У	О	У	О	У	О	У	О	У
Цревне заразне болести											
1.	<i>Enterocolitis per Clostridium difficile (A04 7)</i>					2					
2.	<i>Diarrhoea et gastroenteritis causa infectionis susp (A09)</i>					1					
Респираторне заразне болести											
3.	<i>Tuberculosis organorum resp per bacteriologiam et histologiam confirmata (A15)</i>					1					
Полне болести											
4.	<i>Infectiones sexuales chlamydiales (A56)</i>									1	
Остале заразне болести											
5.	<i>Septicaemia alia spec (A41 8)</i>	1									
Укупно		1				3				1	

На територији општине Црна Трава у периоду од 2014. до 2018. године није било пријављене ниједне епидемије заразних и паразитарних болести, као ни пријављених хидричних епидемија. Епидемиолошка ситуација на територији општине Црна Трава може се оценити уобичајеном.

Здравствена заштита становништва у општини Црна Трава обавља се кроз рад установа примарне здравствене заштите у државном власништву: Дом здравља Власотинце – Огранак Црна Трава, служба опште медицине, хитне медицинске помоћи и поливалентне патронаже са: здравственом амбулантом (станицом) у Црној Трави, Саставу Река, Градској, Преслапу и апотеком „Лесковац – Црна Трава“.

У случајевима када се здравствене потребе становништва не могу задовољити у оквиру здравствених установа на територији општине Црна Трава, пацијенти се упућују на лечење у Лесковац, где је мрежа здравствених установа далеко развијенија. Здравствену заштиту града Лесковца тренутно обезбеђује Општа болница Лесковац и Домови здравља са развијеном мрежом здравствених станица и амбуланти. Такође, од институција у области јавног здравља од значаја за подручје Јабланичког управног округа треба издвојити и Завод за јавно здравље Лесковац. Завод је здравствена установа која обавља социјално-медицинску, хигијенско-еколошку, епидемиолошку и микробиолошку здравствену делатност на територији Јабланичког округа.

Треба поменути да је марта 2017. године Скупштина општине Црна Трава донела одлуку о конституисању Савета за здравље општине Црна Трава, како би обављао задатке у области заштите права пацијената, јавног здравља и других послова и задатака у складу са одредбама Статута општине Црна Трава и одредбама пословника Савета за здравље.

Циљ и задаци

У области здравља, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Унапређење општег здравственог стања становника општине Црна Трава и квалитета здравствене заштите.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Унапредити опште здравствено стање становника општине Црна Трава;
- Унапредити постојеће стање, квалитет здравствене неге и заштите;
- Континуирано пратити индикаторе квалитета животне средине.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

7.2. Образовање и заштита животне средине

Едукација о заштити животне средине треба да садржи три елемента. У оквиру првог елемента треба да се скрене пажња на планско развијање знања о животној средини у току човековог живота. Неопходно је да други елемент покаже да је циљ образовања развијање свести о основним карактеристикама животне средине, односа према њој и у њој. Последњи елемент треба да укаже да је основа тог образовања опредељење човека да тежи просперитету животне средине на такав начин да обезбеђује не само егзистенцију садашњих већ и будућих генерација, односно да обезбеђује егзистенцију људског рода у целини (концепт одрживог развоја).

Систем образовања регулисан је **Законом о основама система образовања и васпитања** („Сл. гласник РС“, бр. 88/2017 и 27/2018 - др. закони) и **Законом о средњем образовању и васпитању** („Сл. гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018 - др. закон). Један од основних циљева Закона о основама система образовања и васпитања јесте развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике

и заштите животиња. Систем образовања и васпитања мора да обезбеди све услове да деца, ученици и одрасли постижу опште исходе, односно буду оспособљени да ефикасно и критички користе научна и технолошка знања, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животnoj средини.

Према **Закону о заштити животне средине** државни органи, научне установе, установе у области образовања, здравства, информисања, културе и друге установе, као и други облици удруживања, у оквиру својих делатности, подстичу, усмеравају и обезбеђују јачање свести о значају заштите животне средине. Јачање свести о значају заштите животне средине обезбеђује се кроз систем образовања и васпитања, научно-истраживачког и технолошког развоја, усавршавања у процесу рада, јавног информисања и популаризације заштите животне средине.

Влада Републике Србије је 2012. године донела Стратегију развоја образовања у Републици Србији за период до 2020. године („Сл. гласник РС“, бр. 107/2012) којом се утврђују циљеви, правци, инструменти и механизми развоја система образовања у РС. Стратегијом је предвиђена имплементација садржаја о животnoj средини у свим сегментима система образовања.

Образовни систем општине Црна Трава чине образовне установе предшколског, основног и средњег образовања.

Предшколско образовање

На територији општине Црна Трава постоји једна установа предшколског образовања – предшколска установа „Младост“ која је основана пре 33 године и налази се у насељу Црна Трава. Основе предшколског програма утврђују се Правилником о општим основама предшколског програма („Сл. гласник РС – Просветни гласник“, бр. 14/2006). Савремена предшколска установа има задатак да деци обезбеди повољну друштвену и материјалну средину са свим потребама, условима и подстицајима за развој богатих, разноврсних и осмишљених активности, којима она могу да се предано баве користећи своје укупне потенцијале за развој способности. Сматра се да деци треба омогућити, већ на тим узрастима, да се играју, практично, конструктивно и стваралачки делују, комуницирају и сарађују са вршњацима и одраслим особама у установи и ван ње. Установа треба да представља средину у којој се свако дете осећа сигурно и прихваћено да би могло безбедно и релативно самостално да испитује свет око себе, стичући позитивна искуства која ће се изразити кроз склоност и способност за активно учествовање у животу и раду заједнице деце и васпитача, какву представља васпитна група. Ово опште активирање детета, и посебно, његово оспособљавање за самостално, али и удружено деловање, као и за друштвени живот, најважнија је педагошка функција предшколске установе.

Једна од области рада у припремном предшколском програму је и Заштита и очување животне средине – еколошке активности и радионице. Заштита животне средине само је делимично заступљена у плану и програму за децу предшколског узраста, па је потребно подстаћи додатно учешће деце у различитим активностима које ће стимулисати подизање нивоа свести деце о значају очувања и унапређивања животне средине у сваком тренутку

њиховог развоја. Подразумева се да је за реализацију оваквих видова активности, неопходно додатно ангажовање и иницијатива васпитача или ангажовање стручних сарадника за област заштите животне средине.

Основно образовање

На територији општине Црна Трава постоји једна установа основног образовања – ОШ „Александар Стојановић“, која се налази у центру општине. Основна школа је основана пре више од два века и има дугу традицију у образовању становништва овога краја. Осим матичне основне школе постоје и истурена одељења у насељима Састав Река, Градска и Криви Дел, где наставу у 12 одељења похађа 33 ученика. У истуреном одељењу првог разреда у насељу Криви Дел, наставу похађа само 1 ученик. Како је природни прираштај негативан, из године у годину број ученика је све мањи. Посебно забрињава податак добијен из Матичне службе општине Црна Трава да протекле 2018. године није рођено ни једно дете. Због мањка ученика, често се ради у комбинованим одељењима.

Услови рада су отежани, како због недостатка средстава за уређење и опремање школских просторија, тако и због чињенице да многи ђаци морају прећи и до 10km како би стигли до својих учионица.

За основно образовање се може слободно рећи да представља камен темељац у остваривању циљева и задатака образовања за заштиту животне средине и снажан чинилац свеукупног развоја еколошке свести и еколошке културе у друштву. Наиме, имајући у виду обавезност и комплексност основног образовања, односно обухваћеност становништва овим нивоом образовања, јасно је да заступљеност предметних садржаја који се односе на заштиту животне средине и одрживи развој у плановима и програмима основног образовања (наставних и ваннаставних активности) представљају основни предуслов формирања правилног односа према животној средини и развоја нове филозофије живљења код деце, омладине и одраслих.

Образовање у основним школама, кроз наставни програм у нижим разредима, предвиђа посебне садржаје из области заштите и унапређивања животне средине у више предмета. Садржаји и циљеви образовања о животној средини и одрживом развоју увршћени су у обавезне наставне предмете: „Свет око нас” (1. и 2. разред) и „Природа и друштво” (3. и 4. разред). Почевши од школске 2003/2004. године, уведен је изборни необавезан наставни предмет „Чувари природе”. Основни циљеви овог изборног предмета јесу да се код ученика развије функционална писменост из области животне средине и да се усвоје и примене концепти одрживог развоја.

Еколошки садржаји у старијим разредима основног образовања (од 5. до 8. разреда), односно у другом циклусу обавезног образовања, заступљени су кроз наставне предмете природних наука: биологије, географије, хемије и физике. У оквиру предмета биологија у осмом разреду се развијају знања, вештине и умећа из области екологије и заштите животне средине, уз примену концепта одрживог развоја. Задаци наставе биологије у осмом разреду су: упознавање еколошких појмова, образовање за животну средину, развијање потреба и могућности личног ангажовања у заштити животне средине, као и

усвајање и примена принципа одрживости, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Средње образовање

Техничка школа са домом ученика „Милентије Поповић“ представља стуб средњешколског образовања општине Црна Трава. Следећи неимарску традицију, основана је једна од најсавременијих школа на територији Србије за школовање кадрова из области грађевинарства која представља архитектонску целинуса комплетним садржајем:

- Грађевинска школа сабрeмено пројектована и опремљена кабинетима, лабораторијама, читаоницом, радионицама, фискултурном салом и отвореним теренима за спортске активности.
- Интернат за потпуни смештај 80 ученика са кухињским и трпезаријским делом.
- Користан простор школе са домом износи 5400m² а исто толико обухвата и отворена урбанизована површина за одмор и рекреацију ученика.

Корени ове школе датирају из 1919. године, када је и отпочела са радом са првим ученицима, који су се школовали у оквиру каменорезачког курса. Школа је у свом раду напредовала уз подршку актуелних Министарстава, тако да данас упркос многих потешкоћа успешно ради и школује ученике у оквиру подручја рада: 1. Геодезија и грађевинарство; 2. Економија, право и администрација; и 3. Трговина, туризам и угоститељство.

Образовни профили које школа нуди су: грађевински техничар за високоградњу, геодетски техничар (геометар), економски техничар и трговац (трећи степен).

Активан рад са децом, ученицима виших разреда основне и средње школе и родитељима у школама и ван њих, организовање трибина, радионица, промотивни материјал, занимљива еко-дешавања у општини такође представљају одличан начин едукације. У овом подухвату циљна група морају бити млади људи и деца, који желе промене. Далеко је лакше усадити навике младим особама које се тек формирају, него мењати навике већ формираним личностима. Рад са омладином захтева много труда, енергије и улагања, али дугорочно гледано донеће далеко више позитивних ефеката, него санкционисање и кажњавање грађана за непоштовање прописа. Циљ је у будућности формирати еколошко одговорно и одрживо друштво са здравим навикама, којима очување и заштита животне средине неће бити обавеза већ потреба.

Како би едукација младих дала најповољније резултате, неопходно је применити више различитих метода информисања: едукација у оквиру редовног школовања, алтернативна едукација (нпр. различити пројекти НВО), кроз средства јавног информисања, кроз промотивне капање, трибине итд...

Циљ и задаци

У области образовања и заштите животне средине, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Унапређење еколошког образовања на свим нивоима (предшколско, основно и средњешколско образовање).*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Унапредити систем формалног еколошког образовања у предшколским установама, средњим и основним школама, кроз унапређење методике наставе, односно теоретским и практичним аспектима наставе који се баве питањима заштите животне средине, одрживог развоја, управљања отпадом, непогодама и др
- Јачати систем неформалног еколошког образовања;
- Организација едукативних манифестација и еко-кампова на територији општине;
- Користити више различитих метода информисања јавности како би се подстакло веће интересовање за проблематику животне средине.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

7.3. Информисаност и учешће јавности у одлучивању

Проблеми у животној средини на локалном нивоу често су изазвани понашањем самих грађана. Грађани би требали да поступају у складу са чињеницом да су природни ресурси ограниченог карактера, тако да потребе појединца не смеју да се задовољавају на рачун потреба других, као што се ни потребе једне генерације не смеју задовољавати на рачун будућих генерација, односно морају поступати у складу са принципима одрживог развоја. Едукативним акцијама и бољим информисањем може се обезбедити одговорнији приступ грађана и подизање свести јавности о значају и предностима заштите животне средине. Система, што ће послужити као одговарајућа превентивна мера у систему заштите животне средине. Последњих година расте интересовање шире јавности о заштити животне средине, посебно што је та област данас у жижи интересовања земаља Европске уније, а познато је да Република Србија већ дуги низ година тежи достизању европских стандарда у свим областима, а између осталог и у овој области. Едукација грађана, већа транспарентност информација, промоција заштите животне средине уз формирање еколошко одговорног друштва омогућиће Србији да у будућности постане држава која ће се развијати у складу са принципима одрживог развоја.

Посебно значајан међународни документ у овој области јесте Архуска конвенција о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине. Циљ усвајања Архуске конвенције је заштита права сваког појединца, садашњих и будућих генерација на живот у животној средини адекватној његовом здрављу и благостању. Република Србија је ратификовала Архуску конвенцију маја 2009. године усвајањем Закона о потврђивању ове конвенције. На тај

начин Србија је поставила јасне темеље у области информисања јавности о значају заштите животне средине.

Неопходност и значај бављења овом проблематиком је представљен и у Националном програму заштите животне средине, кровном документу Србије у области животне средине. Једно од начела овог документа је начело подизања нивоа свести о значају заштите животне средине, које промовише важност образовања о заштити животне средине у циљу повећања нивоа разумевања проблема од стране јавности и побуђивања интереса за питање очувања природног окружења. Унапређивање животне средине се не може ефикасно спровести без одрживог учешћа целог друштва. Друго начело које се односи на ову проблематику јесте начело информисања и учешћа јавности, где се наводи да је право сваког грађана да буде благовремено и потпуно обавештен о стању животне средине и да учествује у поступку доношења одлука чије би спровођење могло да утиче на животну средину.

Стање животне средине на територији општине Црна Трава је на задовољавајућем нивоу, а очуваност природног окружења представља једну од највећих предности ове локалне самоуправе. Без обзира на то, локална самоуправа треба тежити ка томе да се такав ниво квалитета животне средине задржи и у наредном периоду у коме се предвиђа извесни економски развој општине. Привредни и економски развој подразумевају већи притисак на животну средину и ресурсе, те је потребно радити на већој информисаности и едукацији јавности. Информисаност грађана и потреба да учествују у процесу одлучивања већа је у урбаним срединама, где је и еколошка свест развијенија. Ситуација је другачија у руралним крајевима Републике Србије, где је степен економске развијености слабији, а животни стандард нижи. Евидентно је да су грађани слабо информисани, а сами без жеље да потраже информације, стога се локални ниво мора активније укључити у рад са становницима. Такође, отежавајућа околност у општини Црна Трава по питању информисаности и уопште жеље за едукацијом у области животне средине, представља и неповољна старосна и образовна структура. Просечна старост становника општине Црна Трава износи 55 година, број неписмених је изнад републичког просека, а велики број становника поседује само основно образовање.

Према Статуту општине Црна Трава, општина се стара о јавном информисању од локалног значаја и обезбеђује услове за јавно информисање на територији општине. Општинска управа обезбеђује јавност рада и приступ информацијама редовним информисањем грађана, путем саопшетња за јавност која се пласирају преко различитих средстава информисања. Такође, јавност се о раду и информацијама од јавног значаја информише и путем организовања јавних расправа у складу са законом, статутом и одлукама органа Општине, као и организовањем јавних слушања .

Све активности везане за информисање јавности о стању и проблемима животне средине које би се у будућности спроводиле треба спроводити у континуитету. Такође, важно је и укључивање медија, јер медијски добро испраћене активности привлаче већу пажњу и наилазе на већи одзив међу грађанима.

Циљ и задаци

У области информисаности и учешћа јавности у одлучивању, за реализацију Програма, неопходно је остварити следећи циљ:

- *Јачање и развој система информисања и подизање нивоа еколошке свести становника општине са циљем већег укључивања грађана у процес доношења одлука.*

Ради достизања дефинисаног циља, неопходно је извршити основне задатке:

- Повећати заступљеност тема из области заштите животне средине у електронским медијима и штампи;
- Подстицати сарадњу са другим локалним самоуправама у непосредном окружењу, али и ширим регионалним оквирима, као и сарадњу са институцијама надлежним за послове заштите животне средине;
- Унапредити доступност, поузданост и квалитет информација о животној средини;
- Изградити механизам већег учешћа јавности у доношењу одлука и побољшању приступа подацима о животној средини.

Акционим планом су дефинисане мере, активности и пројекти које је потребно реализовати како би се извршили дефинисани задаци (поглавље 10).

8. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА

Доношењем сета закона из области заштите животне средине 2004.године успостављен је институционални оквир заштите животне средине на локалном нивоу. Законом о заштити животне средине утврђени су и економски инструменти за финансирање заштите животне средине. Након тога, доношењем другог сета закона 2009.године настављена је децентрализација надлежности на ниво локалне самоуправе. Најзначајнији инструменти управљања животном средином на локалном нивоу су институционални оквир и економски инструменти како би се реализовале све планиране активности на заштити и унапређењу животне средине.

Најважнији механизам за спровођење Програма су годишњи оперативни планови који ће бити урађени на основу Акционог плана за спровођење Програма. На тај начин се обезбеђује институционализација спровођења утврђених активности, мера и пројеката, њихово финансирање и континуирано праћење.

8.1. Институционални оквир за спровођење Програма

Постојећи институционални и кадровски капацитети за спровођење прописа и учешће у креирању и спровођењу политике у области заштите животне средине нису задовољавајући у општини Црна Трава и потребно је предузети потребне мере ради њиховог јачања.

Одељење за привреду, финансије, локални економски развој и друштвене делатности општинске управе Црна Трава, између осталог, обавља и послове који се односе на заштиту и унапређење животне средине. Послови се обављају од стране саветника на пословима пољопривреде, привреде, туризма, приватног предузетништва и заштите животне средине.

Иако је у Акционом плану у оквиру Стратегије одрживог развоја општине Црна Трава 2013-2018, у приоритету *бр.4 Афирмисање општине као еколошке оазе* – Стратешки циљ 4.1. Програм 4.1.1. Израда студије заштите животне средине (ЛЕАП) и доношење локалних аката дефинисано Формирање службе за заштиту животне средине при локалној самоуправи и то у 2014. години, то није реализовано.

Имајући у виду све већи обим надлежности јединице локалне самоуправе у области заштите животне средине, а у циљу ефикасног и квалитетног обављања послова из делокруга рада Одељења, неопходно је, пре свега, повећати кадровске капацитете, односно покренути иницијативу за измену постојеће систематизације радних места. То подразумева формирање једног радног места на пословима заштите животне средине и инспекцијског надзора. Потребно је створити услове за стручно усавршавање тренутно запослених кроз учешће на семинарима и другим видовима неформалног образовања које организују други субјекти, као и организовање истих у општини Црна Трава.

8.2. Економски инструменти и финансирање

Сходно Закону о заштити животне средине, локална самоуправа, у оквиру својих овлашћења, обезбеђује финансирање и остваривање циљева заштите животне средине, па тако и општина Црна Трава на годишњем нивоу опредељује извесна средства за реализацију пројеката из ове области. Износ тих средстава тренутно представља мање од 1% укупног годишњег буџета, што је недовољно.

Програм заштите животне средине општине Црна Трава је документ који има дугорочан, свеобухватан и међусекторски карактер па из тог разлога планирање средстава за његову имплементацију представља посебан напор. Обзиром да имплементација Програма зависи првенствено од скромних средстава из локалног буџета потребно је размотрити могућност коришћења других расположивих извора финансирања из буџетских средстава Републике. Важно је истаћи да се из Буџета општине Црна Трава издвајају средства за области које имају директног или индиректног утицаја на заштиту и унапређење животне средине и природних ресурса. Пре свега то су улагања у саобраћајну инфраструктуру, изградњу комуналне инфраструктуре, улагања у сектор енергетике, управљање водама итд.

Иако је дата могућност да јединица локалне самоуправе пропише накнаду за заштиту и унапређивање животне средине, општина Црна Трава није донела такву Одлуку којом би се прописала обавеза плаћања ове накнаде и начин коришћења средстава од накнаде. Одлука није донета због ниског животног стандарда становништва.

Средства која би била остварена по овом основу, заједно са делом средстава остварених од накнаде за загађивање животне средине које Република уступа јединицама локалне самоуправе, могла би да сачињавају Буџетски фонд за заштиту животне средине општине Црна Трава. Средства Фонда за заштиту животне средине морала би да се користе у складу са Програмом коришћења средстава Буџетског фонда за заштиту животне средине који, за сваку календарску годину, доноси Општинско веће Црне Траве, по прибављеној сагласности министарства надлежног за послове животне средине.

У предстојећем периоду очекују се знатно већа средства из претприступних фондова ЕУ у области заштите животне средине која ће бити на располагању Републици Србији. Додатно, општина Црна Трава треба да припреми и пројекте у области животне средине који се могу финансирати из средстава међународних организација, што до сада није коришћено у довољној мери. Такође, пројекте у области заштите животне средине могу финансирати различите компаније, индустрија и приватни сектор, у оквиру испуњавања законских обавеза, друштвено-одговорног пословања и/или јавно-приватног партнерства.

Законом о заштити животне средине предвиђено је да се средства за заштиту животне средине могу обезбедити и путем донација, кредита, средстава међународне помоћи, средстава страних улагања намењених за заштиту животне средине, средстава из инструмената, програма и фондова ЕУ, УН и других међународних организација.

Економски инструменти финансирања програма заштите животне средине на локалном нивоу нису довољно развијени у Републици Србији, док локалне самоуправе врло ретко користе све могућности.

Такође, важно је укључити приватни сектор у различите послове у области унапређења и заштите животне средине. Учешће приватног сектора може да донесе многе погодности и да задовољи бројне потребе, као нпр. обезбеђивање инвестиционог капитала, побољшање управљачке ефикасности, побољшање техничких и организационих капацитета, подизање нивоа свести грађана итд. Постоји више модела за сарадњу са приватним сектором, а као најобјективнији издваја се *јавно-приватно партнерство* (ЈПП) које представља дугорочну сарадњу између јавног и приватног партнера ради обезбеђивања финансирања, изградње, реконструкције, управљања или одржавања објеката од јавног значаја и пружања услуга од јавног значаја, у циљу заштите и унапређења животне средине.

8.3. Унапређење јавне свести о заштити животне средине

Једно од начела Националног програма заштите животне средине је подизање нивоа свести грађана о значају заштите животне средине, које промовише важност образовања о заштити животне средине у циљу повећања нивоа разумевања проблема од стране јавности и побуђивања интереса за питања животне средине.

Република Србија је усвојила Закон о потврђивању Конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине (ратификовала Архуску конвенцију) 12. маја 2009. године. Циљ усвајања Архуске конвенције је заштита права сваког појединца, садашњих и будућих генерација на живот у животној средини адекватној његовом здрављу и благостању, а садржи три групе правила која се односе на: 1. права грађана на доступност информацијама; 2. права грађана да учествују у доношењу одлука о животној средини; и 3. приступ правосуђу у случају да су претходна два права нарушена.

Јачање еколошке свести становништва и стицање знања о значају одговорног понашања на начин безбедан по животну средину ће се обезбедити кроз побољшање информисања јавности са могућим начинима смањења и решавања негативних утицаја на животну средину и стварање поузаног механизма за укључивање и активно учешће јавности и удружења грађана у планирању и доношењу одлука из области заштите животне средине. Овај циљ ће се постићи кроз реализацију низа активности.

9. ПРАЋЕЊЕ СПРОВОЂЕЊА ПРОГРАМА

Програм заштите животне средине општине Црна Трава почеће се примењивати даном његовог усвајања на седници скупштине Општине. Реализација дефинисаних програмских приоритета неће бити могућа без успостављања структуре и организације која ће координирати активности на реализацији Програма. Успешност реализације Програма зависи од свих заинтересованих страна и њиховог учешћа у његовој примени. У том смислу, неопходно је успоставити ефикасан институционални оквир у оквиру општинске администрације.

У циљу праћења и оцене напретка у спровођењу Програма потребно је успоставити ефикасан механизам који ће обезбедити поуздане информације о трендовима у процесу спровођења и квалитетну евалуацију напретка, као и да реализоване активности буду на јасан начин презентоване.

У том циљу, у акционом плану су утврђени показатељи који ће се пратити периодично и на основу којих ће се током времена пратити достизање посебних циљева Програма. Већина тих показатеља су показатељи утврђени Правилником о националној листи индикатора заштите животне средине („Сл. гласник РС” бр.37/2011), док је одређени број показатеља прилагођен потребама и специфичностима општине. Избор показатеља је заснован на њиховом потенцијалу да пруже јасан увид у остварени напредак у достизању утврђених циљева и да послуже као основ за утврђивање приоритета у планираним активностима у току израде оперативних планова и у процесу ревизије Програма и акционог плана.

У наредних десет година Програм ће бити спровођен на основу Акционог плана, а планирање финансирања мера, активности и пројеката ће бити обезбеђено кроз годишње оперативне планове надлежних институција. Реализација ће бити остварена уважавањем реалне буџетске ситуације и одговорног финансијског управљања у општини Црна Трава, а на основу утврђених приоритета у спровођењу Програма и акционог плана који ће се усаглашавати на годишњем нивоу.

Предвиђено је да извештај о напретку у спровођењу Програма, на основу утврђених показатеља, припрема Одељење надлежно за послове заштите животне средине на сваких пет година.

Кључну улогу у спровођењу Програма имају општински органи као и сви носиоци активности који предлажу приоритете у спровођењу Програма приликом планирања буџета.

АКЦИОНИ ПЛАН ПО ОБЛАСТИМА

Акциони план је конципиран са циљем да помогне локалним заинтересованим странама да пронађу најбољи могући баланс између заштите, очувања и унапређења квалитета животне средине, са једне и побољшања квалитета живљења локалног становништва, са друге стране.

Сврха акционог плана је да пружи доносиоцима одлука у политици животне средине на локалном нивоу стратешку и оперативну основу за израду планова, активности и пројеката којима ће се кумулативно унапређивати стање и квалитет животне средине на територији општине Црна Трава у наредном 10-годишњем периоду трајања Програма, али и са циљем продужења позитивних ефеката и након истека важења Програма.

Акционим планом се посебни циљеви и задаци утврђени Програмом развијају на активности, мере и пројекте, утврђују се надлежне и партнерске институције и организације, дефинишу рокови у односу на приоритет активности (висок, средњи или низак) и период реализације, и где год је то могуће, извори финансирања. Реализација утврђених активности, мера и пројеката се врши путем годишњих оперативних планова надлежних институција и организација, а у складу са финансијском ситуацијом.

Програм заштите животне средине дефинисао је четири општа циља на основу којих су издвојени приоритети, посебни и Основни задаци за чиниоце животне средине, чиниоце развоја и утицаја привредног сектора, као и разних фактора ризика на животну средину. Општи циљеви Програма су:

Општи циљ 1. – Спречавање загађивања животне средине, развој здравог и безбедног окружења, превентивна заштита и смањење утицаја штетних фактора на животну средину и здравље људи.

Општи циљ 2. - Очување и унапређење постојећих природних вредности и њихово стављање у функцију друштвеног и економског развоја.

Општи циљ 3. - Успостављање интегралног система управљања и рационално коришћење свих природних и створених ресурса.

Општи циљ 4. - Подизање нивоа свести и знања и административних и техничких капацитета општинске управе и јавности за успостављање ефикасног система управљања заштитом животне средине.

ОБЛАСТ: УПРАВЉАЊЕ ВОДАМА

ВОДОСНАБДЕВАЊЕ, ВОДНИ РЕСУРСИ И ОТПАДНЕ ВОДЕ

Приоритет: Унапређење квалитета живота локалног становништва и смањење загађења медијума животне средине

Посебан циљ: Одрживо коришћење водних ресурса, заштита и унапређење квалитета вода; унапређење и модернизација водоводне и канализационе инфраструктуре

Основни задаци:

- Унапредити систем управљања водама;
- Унапређење, реконструкција и модернизација постојеће водоводне мреже;
- Развој система мониторинга подземних и површинских вода;
- Очувати квалитет и издашност планинских извора и врела.
- Реконструкција и рехабилитација постојеће комуналне инфраструктуре;
- Изградња канализационог система у оним деловима насеља Црна Трава који тренутно нису покривени мрежом;

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда катастра септичких јама на територији Општине	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен катастар септичких јама	2025-2028	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине
Контрола сеоских водовода на хемијску и бактериолошку исправност	Општина Црна Трава	Висок	Број извештаја	2020-2029 континуирано	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине
Израда пројекта за изградњу јавног водовода по насељеним местима и приоритету	Општина Црна Трава	Висок	Израђен пројекат	2020-2023	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине
Прикључење преосталих делова насеља на градски водовод	ЈП Вилин Луг, Општина Црна Трава	Висок	Број прикључених домаћинстава на градски водовод	2024-2029	Донаторска средства, Буџет Општине
Израда пројекта изградње канализационе мреже у делу насеља у којима не постоји	Општина Црна Трава	Висок	Израђен пројекат	2020-2024	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Пројекат изградње канализационе мреже у делу насеља у којима не постоји	ЈП Вилин Луг, Општина Црна Трава	Висок	Број прикључених домаћинстава на канализациону мрежу	2025-2029	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине
Одржавање канализационе мреже у насељима	ЈП Вилин Луг	Средњи	Број интервенција и кварова на мрежи	2020-2029 континуирано	Буџет Општине
Мониторинг квалитета површинских вода	Агенција за заштиту животне средине, Општина Црна Трава	Средњи	Број извештаја	2020-2029 континуирано	Буџет РС, Буџет Општине
Одржавање водоне мреже	ЈП Вилин Луг	Висок	Број интервенција и кварова на мрежи	2020-2029 континуирано	Буџет Општине

ОБЛАСТ: КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

Приоритет: Унапређење здравља локалног становништва

Посебан циљ: Очување постојећег квалитета ваздуха и заштита од будућег загађења у централном подручју општине и новим привредно-пословним зонама.

Основни задаци:

- Ограничити емисију загађујућих материја из привредних објеката и индустријских погона;
- Подстицати развој енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије;

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Редован инспекцијски надзор над оператерима	Општина Црна Трава	Низак	Достављени извештаји о извршеним редовним контролама	2020-2029 континуирано	Буџет Општине
Спровођење кампање о штетности по ваздух од неконтролисаног паљења отпада, гуме и пластике	Општина Црна Трава, медији	Низак	Спроведене јавне кампање	2020-2029 континуирано	Буџет Општине

ОБЛАСТ: КВАЛИТЕТ ЗЕМЉИШТА

Приоритет: Очување квалитета земљишта на територији општине Црна Трава

Посебан циљ: Одрживо коришћење земљишних ресурса, заштита земљишта од ерозије

Основни задаци:

- Извршити типологију предела општине Црна Трава и картографски представити резултате;
- Израдити катастар извора загађивања земљишта и извршити вредновање земљишта;
- Унапредити спровођење мера заштите од ерозије земљишта.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда катастра извора загађивања земљишта	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен катастар	2025-2029	Буџет Општине
Израда регистра ерозивних подручја општине	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен регистар	2022-2025	Буџет Општине
Израда Програма заштите, коришћења и уређења пољопривредног земљишта	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен програм	Годишње	Буџет РС, Буџет Општине
Мониторинг квалитета земљишта (органска пољопривреда)	Агенција за заштиту животне средине, Општина Црна Трава	Висок	Број извештаја	2020-2029 континуирано	Буџет РС, Буџет Општине

ОБЛАСТ: ЗЕЛЕНИЛО И ЗЕЛЕНА ИНФРАСТРУКТУРА

Приоритет: Унапређење квалитета живота локалног становништва

Посебан циљ: Очување и унапређење постојећих зелених површина, проширење површина под зеленилом у централним зонама, одрживо коришћење зелене инфраструктуре у сврхе туристичке афирмације, локалног економског и еколошког развоја Црне Траве.

Основни задаци:

- Формирати мање зелене површине јавне намене са циљем унапређења естетске вредности и доживљаја централне зоне насеља Црна Трава;
- Постепени плански развој шумских површина (пошумљавање) вршити подједнаком динамиком;
- Изградња и опремање простора потребном бицикличком инфраструктуром и сигнализацијом са циљем оптималнијег искоришћавања постојећих елемената зелене инфраструктуре (EuroVelo 11);
- Едукација и информисање јавности о постојању бицикличког и пешачког коридора на територији општине Црна Трава;
- Локалном становништву подстицајним средствима пружити подршку приликом отварања мањих и средњих предузећа у области туризма и угоститељства.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Уређење зелених површина у централним зонама Општине	ЈП Вилин Луг	Низак	Нове површине под зеленилом	2025-2027	Буџет Општине
Израда и реализација пројекта изградње и опремања бицикличке инфраструктуре	Општина Црна Трава	Низак	Изграђена бицикличка инфраструктура са сигнализацијом	2024-2029	Донаторска средства, Буџет општине

ОБЛАСТ: ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ДОБРА И БИОДИВЕРЗИТЕТ

Приоритет: Повећање вредности природног капитала општине Црна Трава

Посебан циљ: Одрживо управљање постојећим заштићеним подручјима.

Основни задаци:

- Заштитити, унапредити и контролисано користити природна добра и заштићена подручја;
- Донети стратешка и програмска документа у области заштите природе и биодиверзитета;
- Успоставити заштиту и организовати адекватно управљање, очување, уређење и презентацију мањих подручја и локалитета од локалног значаја.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда Програмских докумената из области заштите природе и биодиверзитета на подручју Општине	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен програм заштите природе и биодиверзитета	2023-2024	Буџет Општине
Мапирање подручја распрострањења лековитог биља, бобичастог воћа и печурака	Општина Црна Трава	Висок	Урађена карта подручја распрострањења	2020-2029 континуирано	Буџет Општине
Израда плана управљања, уређења и презентације мањих подручја и локалитета од локалног значаја	Општина Црна Трава	Низак	Израђен план управљања, уређења и презентација локалитета	2024-2029	Буџет Општине
Успостављање службе за управљање, очување и заштиту животне средине (ренџерска служба)	Општина Црна Трава	Висок	Формирана ренџерска служба	2024-2026	Буџет РС, Донаторска средства, Буџет Општине

ОБЛАСТ: УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Приоритет: Давање мерљивог доприноса одрживом развоју општине Црна Трава

Посебан циљ: Заштита и унапређење животне средине кроз просторно и урбанистичко планирање.

Основни задаци:

- Израдити и/или ажурирати планску и пројектну документацију;
- Успоставити систем поштовања и примене утврђених мера и услова заштите животне средине.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда аналитичко документационе основе за израду новог ППО Црна Трава	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен и усвојен Просторни план	2022-2023	Буџет Општине, Буџет РС
Успостављање система за поштовање утврђених мера и услова заштите животне средине при спровођењу просторних и урбанистичких планова	Општина Црна Трава	Висок	Број израђених Процена утицаја на животну средину	2020-2029 континуирано	Буџет Општине, Инвеститори

ОБЛАСТ: ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ И ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Приоритет: Развој концепта ефикасног коришћења ресурса на територији општине Црна Трава

Посебан циљ: Унапређење и развој сектора енергетике применом нових технологија, унапређење постојеће електроенергетске инфраструктуре и развој нових капацитета. Повећање удела коришћења енергије из обновљивих извора у укупној финалној потрошњи енергије.

Основни задаци:

- Реконструисати и проширити електроенергетску мрежу како би се обезбедила већа сигурност напајања и смањили губитци електричне енергије у мрежи;
- Реконструкција и модернизација јавне расвете;
- Активно подстицати и коришћење других обновљивих извора енергије (соларне енергије и биомасе).
- Израдити детаљну студију о могућностима коришћења обновљивих извора енергије (осим хидроенергије, већу пажњу посветити соларној енергији).

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда плана енергетске ефикасности општине Црна Трава	Општина Црна Трава, Надлежно Министарство	Висок	Израђен план	2020-2021	Буџет Општине, Буџет РС
Реконструкција нисконапонске и проширење електроенергетске мреже у Општини Црна Трава	ЈП „Електропривреда Србије“	Висок	Реконструисана и проширена електроенергетска мрежа	2020-2022	Буџет РС, Донаторска средства, Буџет Општине
Реконструкција и модернизација јавне расвете	Општина Црна Трава, ЈП Вилин Луг	Висок	Број реновираних објеката јавне расвете	2020-2021	Донаторска средства, Буџет РС, Јавна-приватна партнерства
Израда студије коришћења обновљивих извора енергије	Надлежно Министарство Општина Црна Трава	Средњи	Израђена студија	2022-2023	Буџет РС, Буџет Општине

ОБЛАСТ: ШУМАРСТВО

Приоритет: Развој концепта ефикасног коришћења шумских ресурса на територији општине Црна Трава

Посебан циљ: Заштита и унапређење шума и шумског земљишта уз одрживо коришћење постојећег шумског фонда и развој шумарства као привредне гране општине Црна Трава.

Основни задаци:

- Очувати и унапредити постојеће стање шума и рад на планском развоју шумарства;
- Унапредити систем газдовања и управљања шумама;
- Већу пажњу посветити биолошком значају шума како би се заштитио специфичан биодиверзитет заступљен у шумским стаништима на територији општине;
- Унапредити систем искоришћавања туристичко-рекреативног потенцијала шума, као допринос туристичком развоју Црне Траве.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда плана управљања и газдовања шумама	Општина Црна Трава	Средњи	Израђен план	2022-2023	Буџет Општине
Инспекцијски надзор над газдовањем шумама	Надлежно Министарство, Општина Црна Трава	Висок	Број извештаја о инспекцијској контроли	2020-2029 континуирано	Буџет Општине, Буџет РС
Израда Програма заштите, коришћења и уређења шумског земљишта	Општина Црна Трава	Висок	Израђен програм	2020-2022	Буџет РС, Буџет Општине
Формирање чуварске службе за заштиту бобичастиг воћа (боровнице)	Општина Црна Трава	Висок	Отварање чуварске службе	2020-2021	Донаторска средства, Буџет Општине

ОБЛАСТ: ПОЉОПРИВРЕДА

Приоритет: Развој пољопривреде као главних покретача социо-економског напретка локалног становништва

Посебан циљ: Развој органске пољопривреде и сточарства са циљем производње прехранбених и других производа високе вредности и квалитета, који ће подстаћи локални економски развој уз истовремено очување природне средине, руралних пејзажа, традиционалног и културног наслеђа општине.

Основни задаци:

- Унапредити маркетинг и промоцију подручја Црне Траве као погодне локације за органску пољопривреду уз оснивање произвођачких асоцијација;
- Унапредити развој гајења лековитог биља, јагодичастог и бобичастог воћа (боровнице, брусница) како би се обезбедило повећање сировинске базе;
- Оснивање мини фарми (овце, говеда и козе);
- Организовање програма обуке (курсева) за потенцијалне сакупљаче самониклог лековитог и ароматичног биља;
- Интезивирати сарадњу локалног нивоа са националним и регионалним агенцијама за развој;

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Подршка формирању мини фарми оваца, говеда и коза у сеоским домаћинствима	Надлежно Министарство Општина Црна Трава	Висок	Изграђене мини фарме	2020-2022	Донаторска средства, Буџет РС, Буџет Општине
Формирање пољочуварске службе	Општина Црна Трава	Висок	Формирана чуварска служба	2020-2022	Донаторска средства, Буџет РС
Програм обуке за бављење органском пољопривредом и сакупљаче самониклог и лековитог биља	Општина Црна Трава, Надлежно Министарство	Висок	Број добијених сертификата	2020-2023	Донаторска средства, Буџет Општине
Оснивање произвођачких асоцијација за бављење органском пољопривредом и производа са заштитеним географским пореклом	Општина Црна Трава, Надлежно Министарство	Висок	Број основних произвођачких асоцијација	2020-2022	Донаторска средства, Буџет Општине

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Промоција Општине Црна Трава као погодне локације за органску производњу	Општина Црна Трава	Средњи	Број ТВ прилога и емисија, обавештења на друштвеним мрежама и интернет порталима	2020-2029 континуирано	Буџет Општине
Подршка у удруживању произвођача	Надлежно министарство, Општина Црна Трава	Средњи	Број удружења и задруга	2020-2022	Буџет РС, Буџет Општине, Донаторска средства

ОБЛАСТ: ТУРИЗАМ

Приоритет: Развој туризма као покретача локалног економског развоја

Посебан циљ: Развој одрживог и екотуризма као ефикасног инструмента локалног економског развоја, заштите природног окружења и успостављања одрживости подручја.

Основни задаци:

- Стратешки планирати развој туризма у наредном периоду;
- Развити спортско-рекреативни туризам (алпинизам, бициклизам, хајкинг, кампинг, авантуристички туризам и др.), едукативни и манифестациони туризам (који може укључити различите еко-кампове и еко-радионице и сл.);
- Развити ловни и риболовни туризам и такмичења у оквиру ових активности;
- Унапредити туристичку инфраструктуру, смештајне и угоститељске капацитете и пратеће садржаје;

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда Стратегије развоја туризма Општине Црна Трава	Општина Црна Трава	Висок	Израђена Стратегија	2020-2022	Буџет Општине, донаторска средства
Обезбеђивање смештајних капацитета	Општина Црна Трава, Туристичка организација општине Црна Трава	Висок	Број нових смештајних јединица за туристе	2020-2029 Континуирано	Буџет РС, Донаторска средства, Буџет Општине
Уређење простора за развој одређених видова туризма и рекреације (бицикличке и пешачке туре, камповање, дневни излети, лов и риболов, научно-едукативни, омладински и др)	Општина Црна Трава	Средњи	Уређене локације за одређене видове туризма	2022-2023	Буџет Општине, донаторска средства
Организовање еко-кампова и еко-радионица	Општина Црна Трава	Средњи	Број учесника и организованих еко-кампова и радионица	2022-2024	Буџет Општине, донаторска средства

ОБЛАСТ: САОБРАЋАЈ

Приоритет: Побољшање квалитета живљења локалног становништва

Посебан циљ: Омогућити већу саобраћајну приступачност и квалитетнију повезаност простора општине са окружењем, како би се остварили потребни услови за будући економски развој и виши стандард живота.

Основни задаци:

- Реконструисати и санирати постојећу локалну мрежу општинских путева, асфалтирати делове путева и поставити саобраћајну сигнализацију;
- Развој пешачког и бицикличког саобраћаја кроз опремање простора потребном инфраструктуром, обележавањем стаза и њиховом категоризацијом.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Изградња, реконструкција и санација постојеће локалне мреже општинских путева	ЈКП Вилин Луг Општина Црна Трава, Надлежно Министарство	Висок	Дужина (км) реконструисаних и асфалтираних путева	2020-2029 континуирано	Буџет РС, Буџет Општине

ОБЛАСТ: БУКА

Приоритет: Унапређење квалитета живљења локалног становништва

Посебан циљ: Развити систем мониторинга буке у оквиру будућих привредно-пословних зона, односно индустријских погона.

Основни задаци:

- Спроводити мониторинг буке у централном делу општине и у зонама где ће бити лоцирани нови привредни објекти у општини;
- Подизањем заштитних баријера (зеленог појаса) уз ограду индустријских погона спречити ширење буке у околни простор.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Успостављање система мониторинга буке у општини	Општина Црна Трава	Мали	Број извештаја	2020-2029 континуирано	Буџет Општине

ОБЛАСТ: УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ

Приоритет: Побољшање квалитета живљења локалног становништва

Посебан циљ: Успостављање дугорочног и одрживог система управљања отпадом на начин који има минималан негативан утицај на животну средину и здравље људи.

Основни задаци:

- Изградити трансфер станицу за подручје општине Црна Трава;
- Успостављање центара за сакупљање рециклабилног отпада;
- Санирати и рекултивисати постојеће дивље депоније (сметлишта);
- Развијати еколошку свест становништва о значају адекватног управљања отпадом;
- Унапређење рада органа надлежних за област управљања отпадом.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Изградња и отварање трансфер станице	Општина Црна Трава, ЈП Вилин Луг	Висок	Изграђена и отворена трансфер станица	2020-2022	PWW, Буџет Општине
Израда и реализација пројеката ремедијације сметлишта и дивљих депонија	Општина Црна Трава, ЈП Вилин Луг	Висок	Израђени пројекти, уклоњене дивље депоније и сметлишта	2020-2022	Буџет Општине, Донаторска средства
Постављање „рециклажних острва“ за одвојено сакупљање рециклабилног отпада поред Основне и Средње школе и Општинске управе	ЈП Вилин Луг	Висок	Број постављених „рециклажних острва“ за одвојено сакупљање рециклабилног отпада	2020-2021	Донаторска средства, Буџет Општине
Едукација заинтересованих страна и јавности о значају адекватног управљања отпадом	Општина Црна Трава	Средњи	Одржане радионице, ТВ емисије и прилози, промоције на друштвеним мрежама и интернет порталима	2022-2023	Донаторска средства, Буџет Општине
Проширење капацитета организованог система сакупљања отпада	ЈП Вилин Луг	Висок	Број домаћинстава који су укључени у организован систем сакупљања отпада	2020-2022	Буџет Општине

ОБЛАСТ: ПРИРОДНЕ НЕПОГОДЕ

Приоритет: Заштита становништва и имовине од природних непогода

Посебан циљ: Успостављање адекватног и одрживог система управљања ризицима од природних непогода у животној средини заснованог на примени превентивних мера.

Специфичан циљ:

- Спровођење активности везаних за заштиту од штетног дејства вода, јачање капацитета и отпорности на будуће ризике;
- Реализација низа радова, објеката, мера и других активности којима се на рационалан начин штите људи, природна, материјална добра и ресурси од поплава;
- Спровести биолошке и техничке мере на површинама угроженим екцесивном, јаком и средњом ерозијом на територији општине Црна Трава;
- Информисање јавности и подстицање учествовања становника општине у превенцији, одговору и опоравку након елементарне непогоде;

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Израда плана одбране од поплава за воде 2. реда	Општина Црна Трава	Висок	Израђен план	2020-2029 годишње	Буџет Општине
Спровести биолошке и техничке мере заштите од ерозије	Општина Црна Трава	Висок	Смањење површина угрожених екцесивном, јаком и средњом ерозијом	2020-2029 континуирано	Буџет Општине, Буџет РС

ОБЛАСТ: ОБРАЗОВАЊЕ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Приоритет: Давање мерљивог доприноса одрживом развоју општине Црна Трава

Посебан циљ: Унапређење формалног и неформалног еколошког образовања

Основни задаци:

- Унапредити систем формалног еколошког образовања у предшколским установама, средњим и основним школама, кроз унапређење методике наставе, односно теоретским и практичним аспектима наставе који се баве питањима заштите животне средине, одрживог развоја, управљања отпадом и др
- Јачати систем неформалног еколошког образовања;
- Организација едукативних еколошких акција, радионица и еко-кампова на територији општине;

- Користити више различитих метода информисања јавности како би се подстакло веће интересовање за проблематику животне средине.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Реализација еколошких секција на свим нивоима у образовним установама у Црној Трави	Општина Црна Трава	Средњи	Број радионица и активности	2022-2023	Буџет Општине
Израда и спровођење програма обуке наставног особља за област екологије	Школе	Средњи	Број одржаних обука/број особа	2020-2029 континуирано	Донаторска средства, школе Буџет РС
Организовање такмичења са темама из области ж.с. и реализација програма подршке неформалном виду образовања за заштиту ж.с.	Општина Црна Трава, школе	Средњи	Реализована такмичења	2020-2029 континуирано	Донаторска средства, Буџет Општине
Организација едукативних манифестација и еко- кампова	Општина Црна Трава, школе	Средњи	Реализоване манифестације и еко-кампови	2020-2029 континуирано	Донаторска средства, Буџет Општине

ОБЛАСТ: ИНФОРМИСАЊЕ И УЧЕШЋЕ ЈАВНОСТИ

Приоритет: Давање мерљивог доприноса одрживом развоју општине Црна Трава

Посебан циљ: Јачање и развој система информисања и подизање нивоа еколошке свести становника општине са циљем већег укључивања грађана у процес доношења одлука

Основни задаци:

- Повећати заступљеност тема из области заштите животне средине у медијима;
- Подстицати сарадњу са другим локалним самоуправама у непосредном окружењу, али и ширим регионалним оквирима, као и сарадњу са институцијама надлежним за послове заштите животне средине;
- Унапредити доступност, поузданост и квалитет информација о животној средини;
- Изградити механизам већег учешћа јавности у доношењу одлука и побољшању приступа подацима о животној средини.

Активност	Надлежност	Приоритет	Индикатор реализације активности	Временски оквир	Извор финансирања
Организовање медијских кампања са темама из заштите животне средине	Општина Црна Трава, медији	Средњи	Број медијских прилога у области заштите животне средине	2020-2029 континуирано	Буџет Општине
Израда програма подизања јавне свести и механизма већег укључивања грађана у доношење одлука у области ж.с.	Општина Црна Трава	Средњи	Одржани јавни догађаји: трибине, скупови, анкете...	2020-2029 континуирано	Буџет Општине

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Братић, М. (2015). Улога планинских туристичких центара у укупном туризму Србије. Докторска дисертација. Ниш: Универзитет у Нишу – Природно – математички факултет, Департман за географију.
2. Вуруна, М., Бакрач, С., Љешевић, М., Милановић, М. (2012). Заштита животне средине. Београд: Медија центар „Одбрана“.
3. Драгићевић, С., Филиповић, Д. (2009). Природни услови и непогоде у планирању и заштити простора. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
4. Закон о Просторном плану Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 88/2010).
5. Извештај о стратешкој процени утицаја Плана генералне регулације варошице Црна Трава на животну средину, (2011). Аранђеловац: ИНФОПЛАН д.о.о. Аранђеловац.
6. Извештај о стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Црна Трава на животну средину, (2010). Аранђеловац: ИНФОПЛАН д.о.о. Аранђеловац.
7. *Izmene i dopune programa upravljanja ribarskim područjem Predeo izuzetnih odlika „Vlasina“ za period 2012-2021. godina*, (2016). Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu, Prirodno-matematički fakultet, Institut za biologiju i ekologiju; JP Direkcija za građevinsko zemljište i puteve opštine Surdulica.
8. Китановић, Д. (2015). Демографске промене у насељима Општине Црна Трава у другој половини XX и почетком XXI века. Мастер рад. Ниш: Универзитет у Нишу – Природно математички факултет.
9. Концепт економског развоја општине Црна Трава 2006-2010. (2006). Црна Трава: Општина Црна Трава.
10. Концепт програма узгоја, сакупљања и прераде лековитог биља и шумских плодова, (2006). Београд: Општина Црна Трава, Програм подршке општинама Источне Србије.
11. *Koncept promocije razvoja turizma opštine Crna Trava*, (2006). Beograd: Opština Crna Trava, Program podrške opštinama Istočne Srbije.
12. Марковић-Крстић, С. (2016). Црна Трава и Црнотравци у светлу истраживања одрживости индентитета Срба и националних мањина у пограничју Источне и Југоисточне Србије. ТЕМЕ – Часопис за друштвене науке, год. XL, бр. 2, стр. 543-562.
13. *Master plan sa poslobnim planom razvoja turizma Vlasinskog jezera*, (2007). Zagreb: Horwath i Horwath Consulting Zagreb d.o.o.
14. Метеоролошки годишњак – климатолошки подаци (за период 2006-2016.год.). Београд: Републички Хидрометеоролошки завод.
15. Милијић, С. (2015). *Održivi razvoj planinskih područja Srbije*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije IAUS.
16. Милинчић, М. (2009). Изворишта површинских вода Србије – еколошка ограничења и ревитализација насеља. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
17. Национални програм заштите животне средине („Сл. гласник РС“, бр. 12/2010).
18. Нацрт Статута општине Црна Трава, (2018). Скупштина општине Црна Трава, доступно на <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/I-Crna-Trava-menja-svoj-Statut.sr.html/>
19. Обрадовић-Арсид, Д., Гледовић, З. (2012). Медицинска географија. Београд: Универзитет у Београду-Географски факултет.

20. Обрадовић-Арсиф, Д. (2014). Медицинско-географски фактори у планирању и заштити простора. Београд: Универзитет у Београду-Географски факултет.
21. Одлука о конституисању Савета за здравље општине Црна Трава, Скупштина општине Црна Трава, број: 06-51/2017-01.
22. Оперативни план за одбрану од поплава за воде II реда на територији општине Црна Трава за 2018. годину, (2018). Црна Трава: Општина Црна Трава.
23. План генералне регулације варошице Црна Трава, (2011). Аранђеловац: ИНФОПЛАН д.о.о. Аранђеловац.
24. План управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ 2019.-2028. година, (2019). Сурдулица: ПИО „Власина“, Туристичка организација општине Сурдулица.
25. План управљања отпадом у општини Црна Трава за период 2010.-2020. (2010). Црна Трава.
26. Попис пољопривреде 2012. Београд: Републички завод за статистику.
27. Програм поршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Црна Трава за 2018. годину, (2018). Црна Трава: Општина Црна Трава.
28. Пројекат „Цикло туристичка мрежа Србије“. (2014). Београд: Југосиклинг кампања, инвеститор Министарство трговине, туризма и телекомуникација.
29. Просторни план општине Црна Трава, (2011). Аранђеловац: ИНФОПЛАН д.о.о. Аранђеловац.
30. Просторни план подручја посебне намене Власина („Сл. гласник РС“, бр. 133/2004).
31. Профил Општине Црна Трава, (2019). Београд: Републички завод за статистику.
32. Регионални просторни план општина Јужног Поморавља („Сл. гласник РС“, бр. 83/10).
33. Статут општине Црна Трава, („Службени гласник Града Лесковца“, бр. 17/2012).
34. Стратегија одрживог развоја општине Црна Трава 2013-2018, (2012). Црна Трава: RBILD UN, Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа.
35. Стратешки план општине Црна Трава 2006-2010, (2006). Црна Трава: Општина Црна Трава.
36. Стратегија јавног здравља у Републици Србији („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018).
37. Стратегија развоја образовања у Републици Србији за период до 2020. године („Сл. гласник РС“, бр. 107/2012).
38. Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године, („Службени гласник Републике Србије“, бр. 98/2016).
39. Студија о екохемијском ризику по снабдевање општине Власотинце и утицају малих хидроелектрана на слив реке Власине, (2018). Београд: Универзитет у Београду, Научни институт – Институт за хемију, технологију и металургију – институт од националног значаја.
40. Филиповић, Д., Ђурђић, С. (2008). Еколошке основе просторног планирања – практикум. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
41. Хидролошки годишњак за 2017. годину, (2018). Београд: Републички Хидрометеоролошки завод.
42. Countryside in and Around Towns: The Green Infrastructure of Yorkshire and the Humber, (2006). Countryside Agency, Leeds

Електронски извори података

- Arhuska konfencija u Srbiji, <http://www.aarhussu.rs/arhuska-konvencija.html/>
- Агенција за привредне регистре, <http://www.apr.gov.rs/>
- EuroVelo – the European cycle route network, <http://www.eurovelo.com/en>
- European Environment Agency, Corine Land Cover 2012, <http://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover/clc-2012/>
- European Ramblers Association (ERA – EWV – FERP), <http://www.era-ewv-ferp.com/>
- Завод за заштиту природе Србије, <http://www.zzps.rs/>
- Министарство рударства и енергетике, <http://www.mre.gov.rs/>
- Национална служба за запошљавање, <http://www.nsz.gov.rs/>
- OpenTopography, доступно на <https://opentopography.org/>.
- Општина Црна Трава, <http://www.opstinacrnatrava.org.rs/>
- ПИО Власина, <http://www.piovlasina.org/>
- Републички завод за статистику, <http://www.stat.gov.rs/>
- Републички хидрометеоролошки завод, <http://www.hidmet.gov.rs/>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, <http://www.fao.org/home/en/>
- Hidro-Tan d.o.o, <https://www.hidrotan.co.rs/>
- Централни регистар планских докумената, <http://www.crpd.gov.rs/>

